

Mgr. J. H. E. Menten

De Plasmolen
in het Lissedal

Amsterdam - F. H. J. Bekker

4-2145

19.44. Pi Drivenbode
Leen v M P Molle
s Gravenhage 256

De Plasmolen in het Lissedal.

1C-0
ment

De Plasmolen in het Lissedal

EEN WARE GEBEURTENIS

DOOR

Mgr. J. H. E. MENTEN.

Eere-Kanunnik van Assisie

Pastoor St. Mathiaskerk te Maastricht.

AMSTERDAM.

F. H. J. BEKKER.

1899.

p 089 828 852
B 1001 253 8552

Stoomdrukkerij, FIRMA ROELJNS & Co., 's Hertogenbosch.

I.

INLEIDING.

aar gebeurd is het geheel, en het is ons verhaald geworden door een ooggetuige, die er een groot deel in had genomen. Wij hebben meer dan twee jaren onzer eerste jeugd doorgebracht in letterlijke waarheid, met den jongenskiel om de schouderen, zou Hildebrand zeggen, op de plaats waar ons verhaal zich afspeelt, en menigen keer dobberden wij in een klein bootje droomend over den grooten vijver en stevenden met een klein kunstzeil, — dat hadden wij in Robinson gelezen, toen hij naar het wrak van het gestrande schip *koers zette* — naar een klein eilandje dat midden in de „lisch” of de lisschen, ook in het midden van den grooten vijver gelegen, van eenige prachtige hooge boomen beschaduwde en met kreupelhout omzoomd was.

En dan was het een pret, Robinson te spelen, Robinson op zijn eiland. Het kleine bootje werd door het lisch en riet in een „kreek” getrokken, en was van den oever onzichtbaar, zoodat men voorloopig voor alle menscheneters, in dit geval onze schoolkameraden verzekerd was, hoewel men laarsjes en

kousjes uittrok en in de voor dat doel opzettelijk van gras gereinigden en wat vochtig gemaakten grond, de afdrukken van een menschenvoet prentte. Hij was wel niet te groot, maar hij kon dan toch voor den voet van een Vrijdagje, al was het niet van een Vrijdag doorgaan.

Om het niet te vergeten, moeten wij u eene omstandigheid mededeelen, die in onze kleine hersens maar niet in wilde, dat Robinson den wilden jongen Vrijdag noemde — in plaats van hem een christelijken naam te geven, — zooals de onzen en hem liet doopen.

Wij waren op het punt om aangenomen te worden en kenden den catechismus op ons duimpje.

Dan zaten wij daar te peinzen en te berekenen, hoeveel Fransche ruiters wel aan den overkant in den modder verdwenen waren, want daar was de vijver torendiep of beter hij had geen bodem zoo heette het, en alles wat zich er in waagde werd onverbiddelijk verslonden, — en nooit gaf de geheimzinnige kolk zijn slachtoffer weer.

„Kolk,” heette dat gedeelte van den vijver, en daar kon men geen grond vinden.

Meer dan eens ook hadden wij bij den ouden Hendrik op de molentrap gezeten die op de binnenplaats uitkwam, welke slechts door een lagen muur van den weg gescheiden was, die niet verre van daar over de brug voerde en dan, — als gij naar het dorp toe ging natuurlijk, — aan den rechter kant de sluizen, de raderen en langs de raderen een smal bruggetje had, dat van het water naar een schuur met toebehoor en afdak leidde, alwaar karren, eggen en ploegen waren ondergebracht.

Niet dan met een soort van schrik, dien wij heldhaftig overwonnen, slopen wij er over heen, ons echter voorzichtigheidshalve aan de leuning, het „staketsel” vasthoudend om met een soort van *prettige rilling*, naar beneden te zien in de schuimende en spattende wateren, om dan even de leuning los te laten en ons beide ooren dicht te houden. Het was dan ook een geraas, dat iemand hooren en zien verging.

Een onzer — wij waren met een vijftiental op de kostschool, — die erg in de geographie deed, zeide dan wel dat het hellegat niet heel zoo groot was als de watervallen in Amerika, en vooral die men Niagara noemde, maar voor de eer van zijn vaderstad meende hij toch dat de bewering der anderen dat hij toch niet heel veel grooter kon zijn, wel grond had.

Later is hij professor geworden en heeft veel in aardrijkskunde gedaan, en zijn studenten zeggen soms nu nog wel dat zij hem niet ongaarne over aardrijkskunde en de geschiedenis hoorden.

O! die heerlijke, schoone, zoete kinderjaren!

O, die schuldelooze, reine, heilige herinneringen.

Zeker! het is een zaligheid aan de jaren terug te denken, toen de jongenskiel los hing om de schouderen, en het blonde haar in de schoonste wanorde om het hoofd, — daar waren ook zooveel struiken, waar men door, zooveel boomen, waar men op en zooveel bramen en wilde ranken waar men in moest, terwijl de blauwe, heldere kijkers, met een hemel van onschuld in de diepte, zoo vinnig straalden, zoo gelukkig glansden, zoo ernstig peinsden naar omstandigheden.

Ernstig — het is zoo aardig zoo'n jonge ventjes zoo ernstig te zien overleggen, alsof het lot der wereld er mee gemoed was.

Later! dit later! dan komen ernstige uren, bittere tranen, zwarte zorgen!

Later, als het wantrouwen in het hart sluipt, adder die alles vergiftigt, alle vreugde vergalt, — als de berekening zich nestelt als het onkruid, in den eens zoo edelmoedigen bodem des harten, — als in den „strijd des levens”, zoo als men dat noemt, de zelfzucht de plaats wil innemen van de edeler gevoelens der jeugd, en met looden scepter regeert, — als men zoo „arm” stil staat op het einde van den levensweg, en de flarden telt, met weenenden blik, die er gebleven zijn aan de doornen van de heg, — o dan voelt men het zoo zeer, hoe rijk het hart, het gemoed is van het kind.

Later, ach, later, dan telt men ook zooveel graven langs

dien weg des levens. Men heeft zoovele dierbaren verloren, den één naar den anderen, vrienden der jeugd, vrienden van latere jaren, maar vrienden toch, — en zij de dierbaarsten, vader en moeder, men meende het niet te kunnen overleven en toch, al weer geheel de wonde, — en hoeveel wonden nog later, — dat arm menschenhart, het breekt en sterft spoedig van leed, en het moet wel één litteken zijn, zoo heeft men er in gekerfd en gesneden.

En altijd is en blijft het waar het duitsche lied : „O selig, o selig ein kind noch zu sein.“ O zalig, o zalig nog een kind te zijn.

Wat kan men toch afdwalen ! Wij hebben den ouden Hendrik bijna vergeten, die met ons op de molentrap zoo dikwijls gezeten was, en ons verhaalde van vroegere tijden, toen hij nog jong was, en dat moet lang, lang geleden zijn, toen droegen ze nog korte vloeren broeken met gespen op zij, en ook gespen op de schoenen, zoo als Hendrik er nog aan had, dat wil zeggen, Zondags als hij naar de hoogmis kwam in het dorp.

In de week, scheen aan Hendrik op de molen, alles te kort, want hij was oud, en gebogen was zijn rug, zelfs wel iets krom, en zijn kleeren zaten hem aan zijn lijf, alsof hij er uitgegroeid was en dan had hij ook geen platte zilveren gespen op zijn schoenen, zijn handen staken ver genoeg uit zijn mouwen, de vrome oude man hoefde ze er niet meer uit te steken om werkzaam te zijn, zijn knieën waren ook zoo wat geplooid, dat kwam van het eeuwig op en neer gaan van de trappen, hij had een houding, als altijd trappen beklimmend en zijn borst was min of meer ingedrukt. Maar wat een goedig gezicht, wat een goedig oog, had de goede oude en hoe vriendelijk keken die van onder die zwaar overhellende oogkassen, met grijze borstels zoo stekelig bezet. Ik weet nog goed, dat, hoe eeltig zijn knokkelige hand en hoe bestoven en kaal zijn heele kleeding ook was, ik alle anderen vooruit was, wanneer men langs den molen ging, en met sprongen de trap op vloog, om naast hem te kunnen gaan

zitten met de ellebogen op zijn knieën geleund en roerloos naar hem op te staren, wanneer hij van den franschen tijd vertelde, en groote wolken tabak uit een kort stompje pijp blies.

Dat was waarlijk aan zijn lippen hangen.

Ik stond goed bij hem aangeschreven, en omdat ik zoo goed luisterde, en omdat ik aan het veerenvee, dat op de plaats erg druk rondliep, geen kwaad deed.

„De kippen en eenden, zei hij soms, kennen u bijna zoo goed als mij, voor u gaan ze zoo min op de vlucht als voor mij, en dat mag ik gaarne. Die het weerlooze vee plagen kan en kwaad doen, die heeft geen goed hart in.“

Het was voor mij een waar genot tusschen al dat veeren-volkje, klein en groot, van allerlei soort te staan, het kielkje vol voeder met de linkerhand opgehouden, strooiend en pratend, alsof ze mij verstonden.

Dat mocht de oude man zoo graag.

Maar er was nog een andere reden.

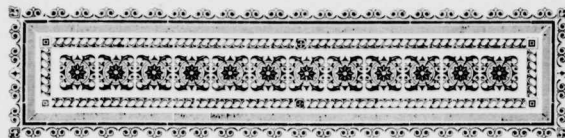
Hendrik, dien wij altijd schertsend „den braven Hendrik“ noemden, — niet om den suffect uit te boeken, dien wij natuurlijk in volmaakte overeenstemming met Hildebrand volstrekt niet lijden konden, — had ons van zijn zoon, zijn eenig kind verteld, die dood was, en erg droevig gestorven was. Toen hij zijn verhaal geëindigd had en op eens zweeg en voor zich uitstaarde als zag hij zijn armen jongen nog voor zich, rolden er uit zijn diepgelegen oogen zware tranen over de rimpels als zoovele borstweringen op zijn handen, die hij gevouwen hield en drukte tegen zijn borst, toen barsten de anderen uit in een luid gelach, maar ik was boos geworden en had mijn handen meewaardig op zijn arm gelegd, ik was diep bedroefd en weende met hem, met den vader die weende om zijn kind.

Van dien dag af was onze vriendschapsband gesloten en ik kon geen kwaad bij „braven Hendrik.“

Aan de vriendschap dank ik dan ook dit verhaal. Daar wij echter aan „armen Hendrik“ dat alles eigenlijk verschuldigd zijn, zoo wilden wij u vooraf zijn geschiedenis mededeelen.

Het zal een soort van voorspel, van inleiding zijn.

Wij noemden hem „armen Hendrik,” omdat zijn goede vader, wanneer hij over zijn kind begon en vertelde, dikwijls zijn verhaal onderbrak en diep verzuchtte: arme, arme Hendrik! en onherroepelijk sloot met denzelfden diepen zucht: Arme, arme Hendrik!

II.

ARME HENDRIK.

Iaat ik, eer ik u het verhaal van „Oom Hendrik” — ziet, zoo noemde ik hem altijd, omdat trouwens de heele molen en ook het heele dorp hem zoo of wel ook „Molenaars Hendrik” heette — ga mededeelen, voorop zeggen, dat Hendrik bij allen jong en oud, arm en rijk, goed gezien was, en dat hij in de plaats voor een toonbeeld van eerlijkheid en deugd doorging.

Iets was echter opvallend aan hem. Hij ging dikwijls langs den weg of stond op den molen en staarde steeds voor zich uit, alsof zijn gebogen hoofd een spoor zag dat hij volgde.

Kinderen hebben op hun leeftijd geen medelijden, en een der onzen, toch zeker de kwaadste niet, zei ons wel eens in het oor, wanneer hij zoo voorbijliep, de „spoorzoeker”, of de „spokenziener.”

Eens op een dag, — het was in den zomer, en wij waren op wandeling en langs den molen, — werd mij verlof verleend, bij oom Hendrik te blijven, de anderen zouden mij op den molen afhalen, bij hun terugkomst.

Dat waren voor mij prettige uren, dan behoefde ik mij nooit in te houden bij Hendrik, wat ik in tegenwoordigheid der anderen steeds doen moest.

Wat zit er het menschenlijk opzicht vroeg in, wat een lafheid, ook beken ik het, mij schamend over mijn lafhartigheid, want er was een mijner schoolkameraden die het hoog in had, het was een Rotterdammer, die oom Hendrik, een ouwen plompen boer noemde en mij niet weinig voor den gek hield als mij het „Oom Hendrik” soms ontviel, bij toeval.

„Nou! hij met zijn oom Hendrik! mooie famielje, hoor!”

Hoe het zij, ik was bij oom Hendrik, en op de molentrap. Aardig moet het geweest zijn, den kleinen blonden knaap, naast den gebogen, bevenden grijsaard te zien zitten; dat rozige, ronde gezicht opblikkend naar dat knokkelige, borstelige gelaat, met rimpels doorploegd, waar de aderen aan de slapen zoo blauw zich vertoonden, onder dat witte borstelige haar van hoofd en wenkbrauwen, die klare, doorzichtige, blauwgrijze oogen, de hoog opstekende schouderen bijna puntig geworden.

Een leven dat begon, een leven dat eindigde, — de bloeiende jeugd en de verwelkte ouderdom, — de hoop des levens en de hoop des doods, — een frissche bloem op een verdorren boom zonder bladeren en leven, — en toch beiden één van harte door ware vriendschap.

Ach! later begreep ik het zoo goed, toen ik weg moest en afscheid nam van mijn ouden vriend en hij mij weenend zegde: „Kind, het doet mij zoo leed, dat gij weggaat, nu ben ik weer zoo heel alleen..... gij hebt in uw oogen iets van mijn Hendrik, toen hij zoo oud was als gij..... Als gij mij aanziet, dan denk ik aan hem met minder leed.

Want, ziet gij, Hendrik was zijn kind, zijn eenig kind.

Dat hebben wij reeds gezegd.

Want die gekromde, vergrijste, oude man was eens jong en sterk en blozend geweest, en had het leven zoo vreugdevol te gemoet gezien, al was hij ook al jong reeds een wees geworden, eer dat hij het wist, wat wees zijn beteekende.

Jong ook was hij op den molen gekomen, daar had de

molenaarsvrouw, de bazin hem altijd goed behandeld en als haar kind met haren zoon, haar eenigen opgevoed. Wat was hij verkocht aan dien molen, zonder den molen kon hij niet leven, zeide hij, dat geklapper en dat ruischen van het water en die bedrijvigheid waren hem onmisbaar, een tweede natuur geworden.

„Ik ben als een stuk van den molen,” placht hij wel eens te zeggen, „ik zou sterven als ik hier weg moest.”

Van de molentrap zag men niet al te ver twee groene toppen, twee prachtige lindeboomen, — ik heb er nooit schoonnere gezien, — die bij de kerk, op het kerkhof stonden. Ik kende ze zeer goed, daar speelden wij tusschen schooltijd en als de schooltijd uit was met de andere kinderen van het dorp, en om het niet te vergeten, staken er op zekere hoogte, twee groote ijzeren ringen in den stam van een der boomen, waar men van vertelde, dat ze in den tijd der drossaerts dienden, om er de misdadigers aan op te hangen, en waaraan wij een losse schommel bevestigden, die ons groote pret maakte, wanneer wij er om beurten, in rond zwierden.

Wanneer arme Hendrik zoo sprak van zijn kind, dan zag hij altijd starend naar de groene kruinen heen.

Later heb ik gehoord dat daar zijn vrouw en kind begraven lagen.

Wij zeiden dus dat hij ook eens jong was geweest.

Toen had hij een brave boerendochter getrouwd, en woonde in een klein thans vervallen huisje te midden van een verwilderden tuin, dat tusschen de molen en het dorp gelegen was, langs den weg.

Dat huisje met dichtgespijkerde venstertjes en gesloten met eene door stevige verdedigde deur, was ons steeds een geheim geweest. Onze jeugdige verbeelding had er zich altijd mee bezig gehouden en wanneer wij 's avonds, tusschen licht en donker, bijeen zaten in het groot vertrek of in het zomerhuisje in den tuin, waar men met twee zoden trappen opging, dan was niet zelden de vraag, wat dat eenzaam gelegen, verlaten, dichtgespijkerd huisje was geweest, en hoe dat het zoo verlaten kwam.

In dat huisje woonde Hendrik met zijn vrouw. Zijn stem toen hij mij dat vertelde, was zoet als een zang, hoe gebroken zij soms mocht wezen. Wel kuchte hij onder het spreken, en het was of hij iets afslikte, dat in zijn keel opkroop.

Toen verstond ik dat niet, maar later toen ik op mijn beurt het leven leerde kennen, wist ik weldra wat het is als de smart of het leed, u met een saamdrukken van de lippen, den krop doet afslikken, met een diepen zucht.

Zoo'n zucht telt voor geheele jaren soms.

En Hendrik was daar zoo gelukkig geweest. Aan dat eene venstertje, dat naar den molen zag, zat zijne jonge vrouw en tuurde door het raam en langs de hagelwitte gordijntjes, als hij om twaalf uur moest komen eten, en hij wit bestoven als hij was, eerst eens tikte op de ruiten, ten teeken zijner komst, en zij dan haastig de deur opende om hem te verwelkomen.

Maar dat geluk was eerst volmaakt geworden, toen een kleine Hendrik hem wachtte op den schoot der gelukkige moeder, en hij het blonde kopje zag voor het venster, en hoorde hoe de hand van den kleine, gevoerd door de hand van de moeder, op de ruiten sloeg met molligen slag, om den gelukkigen vader te verwelkomen.

Dan greep hij den kleinen, rooskleurigen engel in zijn armen, hield hem omhoog, en ging aan tafel zitten met het baasje op de knieën en in den linkerarm, om met de rechterhand dapper in den schotel te tasten, want, ziet gij, het geluk geeft zoo'n honger.

En ik moest werken voor drie en ik deed het zoo gaarne.

En Onze Lieve Heer gaf ons geen andere kinderen dan onzen lieven kleinen Hendrik, en het was een allerliefste kleine. Wanneer ik 's avonds, na het avondklok luiden voor de deur van mijn kleine, nette woning gezeten was, met mijn kind op den schoot, dat kraaide van plezier bij het spelen, en mijn vrouw aan mijn zij, bezig met eenig werk, dan was ik den koning te rijk af.

Waarlijk, ik had niet willen ruilen met een keizer.

Hendrik zweeg, en had wederom dat starend voor zich uit zien, dat hem zoo eigen was, en drukte de gevouwen handen tegen de borst. Daarin durfde ik hem niet storen en blikte hem onverpoosd aan, altijd met mijn handen rustend op zijn knie.

Dat zwijgend staren duurde soms langs. Maar dezen keer — als die kameraadjes eens terug kwamen?

Zacht legde ik mijn hand op zijn arm, toen zag hij mij aan: „Gij hebt gelijk, sprak hij bijna fluisterend, — maar die herinneringen zijn zoo zoet, en thans staat het huisje leeg, dichtgespijkerd — het is dood. Ach! kon ik mijn hart ook doen zwijgen en sterven!”

„Oom Hendrik,” vleiide ik troostend.

„Het zal wel overgaan,” liet hij er op volgen. „Zoo groeide mijn kind op tusschen ons beiden, onze trots en ons geluk. En hij was braaf en goed en had zijn ouders innig lief.”

Het waren gelukkige jaren.

Toen kwam een tijd dien ze de fransche revolutie noemen, daarvan zult gij later hooren, kind, want ik heb eens gehoord dat gij studeeren wilt en priester worden, en die moeten zoo-veel weten.

Wij kregen dat eerst eenige jaren later en toen ze hier meester werd toen hadden de Franschen een keizer.

„Ja, oom Hendrik, dat weet ik, die heette Napoleon en was een groot man.”

„Kind, ik heb hem duizendmaal vervloekt.”

„Oom...”

„Ja! kind hij, en — zijn stem werd dreigend wild, — daar had ik alle recht toe. Hij heeft mijn kind vermoord, mijn eenig kind, mijn lieven, goeden, braven Hendrik!”

Onderbreken durfde ik oom Hendrik dit maal niet.

Langzaam hervatte hij: „die *groot*e man, was altijd in oorlog, en had veel soldaten noodig, veel, zeer veel. Wat gaf hij er om, om het leven van den mensch — daarmee kocht hij zijn roem en betaalde hij zijn grootheid. Maar God heeft het hem ook betaald, terugbetaald — de tranen der moeders

en de vloek zooveler anderen, wegen zwaar in de weegschaal van Gods gerechtigheid.

Er ging mij iets kouds over den rug.

Ziet gij, zij namen de soldaten waar zij ze krijgen konden, dat noemden ze toen *de conscriptie*, — *loting*, zeggen ze tegenwoordig.

Helaas! dat ging niet rechtvaardig toe.

Hendrik was nog niet vol achttien, hij was gezond, maar teer als zijn moeder, bijna een heerenkind, met zijn witte huid, zijn blonde krullen en blauwe oogen. In de processies was hij vroeger als herderke gekleed geweest en dan was er maar één stem, dat het een engel was, zoo schoon, zoo lief zag hij er uit.

Wanneer ik hem zoo zag, dan vond ik hem te schoon voor deze wereld. Dat moet dan ook wel zoo geweest zijn."

Weer staarde hij zwijgend voor zich uit en een zoete glimlach als een zonnestraal gleed er over de rimpels van zijn gelaat.

Zag hij het herderke, wit en blauw opgaan voor den processiehemel?

Er moest dus geloot worden. Hoe? dat komt er niet op aan. Hendrik viel in de *loting*, en ons hart kromp ineen van angst, bij de gedachte, Hendrik zou soldaat moeten worden, en, naar Rusland moeten gaan, want algemeen ging de tijding, dat Napoleon naar Rusland wilde, en ziet gij, daar is alles sneeuw en ijs.

Maar het gaat niet rechtvaardig toe, neen, neen! gij kent het kasteel hier, de baron had ook een zoon, die was bijna een jaar ouder dan Hendrik, en die lootte eerst met hem. En Hendrik was vrij en de jonge baron moest soldaat worden. — En de jonge baron kwam vrij en Hendrik moest soldaat worden....

"Arme oom Hendrik," fluisterde ik meewarig.

Hij scheen het niet te hooren.

"Eerst wilden wij het niet gelooven, maar toen het bevel kwam, dat hij dien dag op zijn post moest zijn, werd elke twijfel onmogelijk.

Wij hadden alles gedaan wat wij vermochten, alles. Zijn moeder was overal geweest, had voor al die lieden op de knieën gekropen, had hun de handen gekust en met tranen besproeid.

Vergeefs.

Ik was er op uit geweest, niets hadden wij gespaard; onze spaarpenningen hadden wij zoo gaarne ten offer gebracht. Men had ons gezegd dat zij zoo zeer op geld uit waren, en dat men met geld alles vermocht.

Zijn moeder verkocht haar gouden kruis en oorbellen en trouwring, — den mijnen heb ik nog, — en dat is ook alles, alles.

Het mocht niets baten.

De baron had meer geld dan wij.

Het uur kwam.

Hendrik moest vertrekken.

Hoe wij dat te boven kwamen, wist ik nog niet maar wij meenden te sterven.

Hij hield zich nog het best, de brave jongen. Hij weende niet, dat wij het zagen. Hij poogde te lachen.

Kom, zei hij schertsend; het is een wandeling naar Rusland, dat is niets; in een maand of drie vier ben ik terug. Maakt u niet ongerust. Men sterft maar zoo niet. En mijn kogel is nog niet gegoten. Maar, als hij 's morgens op stond, dan bewezen zijn roodgekreten oogen, wat hij geleden had.

Hij vertrok.

Nooit zal ik het vergeten. Nooit!

"Niet meegaan! hier afscheid nemen," bad hij zoo innig.

Dat afscheid was kort.

Kort moest het zijn. Hij rukte zich uit onze armen en ijde heen.

Het was lang duister in ons huis, toen wij uit een soort van verdooving ontwaakten. Uren moeten wij naast elkander gezeten hebben, tegen elkander geleund, in stilte. Ons huisje was een graf, als ons graf geworden, ons leven was weg. — Hendrik staarde weer zoo eigenaardig uit. —

„Arme Hendrik!" riep ik uit, en volgde in mijn verbeelding den armen jongen, terwijl oom Hendrik met hem op weg scheen te zijn, en zijn oogen in de verte dwaalden en staarden.

Ik volgde de richting zijner blikken.

Als van zelfs keerden ze tot de groene lindentoppen, waar die ruischten voor het kerkhof.

„Oom Hendrik," sprak ik zacht en trok zijn saamgevouwen handen van zijn borst af. Want dat was zoo zijn gewoonte, om altijd zijn gevouwen handen tegen zijn borst te drukken, wanneer hij zoo iets scheen na te denken. — Oom Hendrik, en hoe ging het met uw zoon?

Mijn zoon? ik heb geen zoon meer, zij hebben hem vermoord, die beulen! Arm kind! Arme Hendrik!

Wie spreekt van mijn kind? wie vraagt naar mijn zoon? Ik heb geen kind meer! — daar, en zijn blikken zochten de groene kronen. Daar zijn zij beiden, moeder en kind!

Hij lachte hard en schamper.

„Ha! Ha! wij arme menschen hebben geen kinderen noodig, wij hebben geen hart! wij weten niet wat het is, een kind naar het slagveld te zien trekken!"

„Sprak hij niet zoo, die groote heer van het kasteel?"

„Alsof kleine menschen geen hart, geen liefde kenden, en niet voelden hoe iets drukte in hun borst? bij leed en smart, bij dood en graf!"

Was dat oom Hendrik?

Kon hij zoo spreken? zoo bitter lachen, dat ik er bang voor werd, en het angstig begon te vinden bij hem op de molentrap?

Ik zat roerloos aan zijn zij en zag verschrikt tot hem op. Hij staarde wild in het rond.

Op eens sprongen dikke tranen uit zijn oogen en bedekte hij zijn gelaat met zijn bevende handen. Daar kon ik niet tegen en ik legde mijn hoofd op zijn spitse knie en weende met hem.

Langzaam werd hij rustiger.

Hendrik was dan weg, weg naar het land van sneeuw

en ijs en wolven en beeren, te midden van den winter.

Wat hebben wij angsten uitgestaan, gebeden gevraagd, gezocht en laten schrijven.

En altijd vergeefs.

Mijn arme vrouw ging treurend rond. Zij verging als sneeuw voor de zon.

Mij zocht zij steeds nog hoop in te boezemen, maar ik hoorde dat zij geen hoop meer had.

Voor haar verborg ik mijn bitteren kommer, voor haar sprak ik van een blij weerzien, en maakte plannen voor de thuiskomst van ons kind, hoe wij het stuk land zouden pachten dat achter onze woning gelegen was, en hoe hij daar dan zoude werken, dicht bij ons, in onze nabijheid.

Wij hadden hem immers zoo lang ook moeten missen, en dan zouden wij voor hem sparen en zorgen voor de toekomst. Ons kind moest het beter hebben dan wij.....

En dan, dan sloeg op eens mijn vrouw de armen om mij heen en riep: Hendrik, mijn kind, arme Hendrik!

En wij weenden lang, lang in stilte, zoo 's avonds vooral, als ik van de molen kwam.

Op eens hooren wij dat er een groot feest gevierd zou worden op het kasteel.

Ik heb vergeten te zeggen, dat later toch de baronzoon op had ontmoeten, maar hij was maar even over de grens getrokken, en had nooit den vijand gezien en het vuur nog minder.

De menschen zeiden dat ze hem ergens hadden verborgen gehouden.

Er was een feest op het kasteel, omdat hij terug kwam.

Maar Hendrik, onze Hendrik kwam niet.

In de omliggende plaatsen kwamen er ook enkelen weer.

De meesten slapen echter den eeuwigten slaap, en het koude ijs is hun bed, en de sneeuw hun donzen spreij.

Wij wisten niet wat te denken.

Mijn vrouw was afgemagerd tot een geraamte. Men verwonderde zich dat ze het leven behield.

Ach! een restje, een laatste sprankeltje hoop leefde nog in haar.

Dat was haar leven.

Zij dacht nog steeds haar kind weer te zien.

Dat hoopte ik ook.

Een moeder hoopt altijd, en hopen is leven, daarom leefde zij nog.

Zij leefde van de hoop.

Maanden waren er verlopen, toen op eens, het was tegen den avond en een Zaterdag, en ook in den zomer, wij hadden later moeten werken dan gewoonlijk op den molen, en wij zaten voor ons huis in stilte neer.

En alsof dezelfde gedachten ons beiden bezig hield verzuchtten wij te zamen halfslud: Hendrik."

Mijn vrouw echter hield de oogen onafgebroken naar den rechterkant van den weg gevestigd.

Scherper en scherper worden die blikken.

Het schenen wel dolken te zijn.

Ik tuurde ook in die richting.

De weg die langs ons huis voorbij voerde, sneed schuin aan den molen rechts afwijkend door het dal, volgde dan boven een tijdlang den rand der vallei, om later weer het hooger gelegen veld, dwars door te gaan.

Langs den randweg zag ik, — mijne oogen hadden veel geleden in dat jaar, — een gestalte langzaam voortgaan.

Zij teekende zich scherp af tegen den rooskleurigen verlichten, helderen hemel. Het was na zonsondergang.

Wie was dat?

Daar daalt hij in den hollen weg en verdween voor onze blikken.

Waarom volgden onze blikken zoo starend die gestalte.

Wat deed onze harten hoorbaar kloppen?

Daar kwam de verschijning door het houtgewas, maar onder in het Lissedal was het duister en het onderscheiden moeilijk.

„Een landwerker die naar werk zoekt,” sprak ik.

Zij antwoordde niet.

De molen voorbij gaande, kwam de man op ons af.

Ging hij dan naar het dorp?

Maar hij was dan toch zoo onbekend voor ons en alle bewoners waren voor ons zoo goede kennissen.

Arme man! Hij schijnt maar een arm te hebben, wat fladderde die mouw, hij mompelt ook, ach! een houten been ook nog, en een witte doek over oog en wang gebonden. Vreeselijk!

Maar ik meende, dat ik verstijfde van schrik, met een kreet die niets menscheijks meer had, was mijn vrouw die langzaam opgerezen was van haar stoel, en hijgend en naar adem snakkend naast mij stond, vooruitgevlagen.

Hendrik!

En zij greep den kreupelen armen man in hare armen en weende en snikte altijd door.

„Hendrik! Hendrik!”

„Het was Hendrik!”

De verhaler zweeg.

Weer staarde hij in de verte, weer preste hij de gevouwen handen tegen de borst.

Zag hij, zooals toen, Hendrik aankomen, afdalen van de hoogte, langs den hollen dalweg en sneed hem nog eens die moederkreet als een mes door het hart?

Ik weet het niet, maar ik was zoo getroffen dat ik niet den moed had om hem te onderbreken.

Ook was hij opgestaan, zag in de verte als wezenloos, tot dat langzaam zijn blik terugkeerde naar de groene boomen op het kerkhof.

„Het was Hendrik” herhaalde hij, en toch het was Hendrik niet meer, die kreupele, half blinde, verminkte gestalte.

Zoo kwam hij ons terug van de slagvelden, van de jsvelden, uit de gevangenschap, zich nauwelijks voortslepend, maar door nieuwe hoop bezielde thuis te sterven.

Dat hadden de menschen en niet de verscheurende dieren

gedaan, niet de wolven en beren der woestijnen, maar de menschen.

Ja! de menschen zijn dikwijls erger dan de dieren der wildernis.

„Ik kom bij u sterven,” zuchtte hij.

Neen, niet sterven, neen! maar opnieuw leven! jubelde de moeder, ik heb u eens het leven gegeven, ik zal het u ook wedergeven. Neen, kind, gij zult niet sterven, neen, ik zal strijden, worstelen met den dood, en ik zal overwinnen, een moeder is altijd onoverwinnelijk.

En zij kustte zijn bleek gelaat en zij maakte den doek los, en kustte het gesloten oog van haar kind, alsof hare liefde daar ook nog het licht des levens kon ontsteken.

En wij waren nog gelukkig hem te kunnen verplegen, verzorgen met alle teederheid, maar hij was zoo zwak, het arm kind!

Een paar dagen scheen hem dat alles goed te doen, hij fllikkerde even weer op.

Zijn moeder triomfeerde.

Ik durfde niet meer hopen.

De levenskracht was gebroken, de moed was weg. Er sprak iets oneindig treurigs uit zijne oog, hij kwijnde en zat steeds met het hoofd diep gebogen op de borst.

En terwijl de moeder lachte en schertste met tranen in de oogen en tranen in de stem, zag hij haar met zijn eenen blik aan alsof hij sterven ging.

Een licht dat uitging.

Hij stond niet meer op.

Zijn moeder deed juist met hem, zooals vroeger, toen hij nog klein was.

Hij moest toch ook verzorgd worden bijna als een kind, zoo hulpeloos was hij.

Zij klaagde nooit, maar werd hoe langer hoe stiller. Het bloed week uit hare wangen en haar geheel leven brandde nog in haar oogen.

Dan was het alsof zij voor haar arm kind wilde overwinnen, met den gloed harer oogen.

Maar Hendrik zou sterven. Hij was een braaf kind gebleven, ook in het leger en de heer pastoor noemde hem „zijn heiligen soldaat.”

Hoe het mij te moede was, mijn kind, in die dagen, kan ik u nauwelijks zeggen, ik weende en bad en hoopte, en hoopte ook weer niet, en kwam wel twintig maal van den molen naar ons toe geloopen.

Dan vond ik de moeder altijd op de knieën, den arm geslagen om den hals van haar lieveling, hem sussend en nauw hoorbaar fluisterend zingend, een wiegelied van vroegeren tijd.

Het was niet om aan te zien.

Zij gebruikte bijna niets, als hij at, dan nam zij iets met hem, weigerde hij, dan roerde zij geen spijzen aan.

Eens in den nacht — Hendrik die niet meer sprak, hield den treurigen blik op ons gevestigd, ik hield zijn hand vast, en moeder had hem in den arm en zijn hoofd rustte tegen hare borst, zoo oneindig droevig en gelukkig.

Hendrik glimlachte nog eens, maar dat vergeet ik nooit, toen viel het hoofd neer op het hart der moeder en de moeder liet haar hoofd neergaan op het hoofd van haar zoon. En toen ik haar los wilde maken van haar kind, toen was zij dood.

„Beiden! beiden, dood! dood!” riep hij vreeselijk met luider stem. Lang zweeg hij. Hij weende niet meer. Langzaam hief hij het hoofd op, strekte de hand uit naar de groene lindekronen op het kerkhof en zeide: „Daar.”

Op eens stond hij op en was in de molen verdwenen.

Het was mij vreemd te moede, en ik zat droomend te zien met opengespalkte oogen naar de groene lindetoppen die in bloei waren.

„Hé! droomer daar boven, zijt ge ook al een spoorzoeker, wilt ge eens naar beneden komen?”

„Zuster Anna, ziet gij iets komen?” en een ander antwoordde met een gemaakte basstem zoo naar mogelijk: ik zie niets dan het stof der wegen en het blauw des hemels!”

Het waren mijne vroolijke kameraden, die terugkwamen

van hun wandeling en de lange Rotterdamer, riep mij toe: „zeg eens, hoe maakt het u bestoven oom van den Molen tot den molen?” waarop een schaterend lachen volgde.

Ik ging mee naar huis, en liet mij hun plagerijen die niet kwaadaardig waren, maar welgevallen, en dacht aan den armen Hendrik, en toen ik insliep, was mijn laatste gedachte en ik geloof, dat ik wel halfluid gezegd heb: „Arme, arme oom Hendrik.”

Het is lentemorgen en een Zondag.

Een heerlijker lentemorgen kan men zich niet voorstellen.

De zon stond aan den hemel, en verdreef met gulden stralen de nevelen, die als een doorschijnende goudwaas golfden over den grond en betooverend schoon schenen opgehangen te zijn tusschen de machtige takken en kruinen van het Lischwoud.

Soms streek een lichte morgenwind door het gebiaderte en dan plooide zich het doorzichtige gordijn in duizend grillige vouwen, en vielen dan de zonnestralen door een opening binnen in dit geheimzinnige prachtpaleis, van de lente, dan schitterde en fonkelde, dan straalde en dan vlamde het er door henen met alle kleuren van den regenboog, en dan regende het paalen en robijnen, alsof men beneden door het donzige mos den weg wilde bestrooien voor een konings intocht.

Alles geurde, groeide en bloeide om strijd.

De vogelen zingen uit volle keelen hun veelvoudig morgenlied. De leeuwerik gaat hoog in de lucht, en giet zijn trillers als een paalenregen uit, en de nachtegalen van alle zijden zingen het machtige volle lied van de lente en der liefde.

Want nachtegalen waren er velen, en wat meer is, zij hadden het er goed in het Lischbosch, want de molenaar hield strenge tucht op zijn eigendom, en iedereen wist dat het Lischbosch met de Plasmolen en vele akker- en weilanden in het rechtmatig bezit waren van den bewoner der molen, die overigens een eigenaardige manier had om de jongens degelijk in respect te houden en hun alle lust om vogeltjes uit te halen en wat meer van jongensgading is, te verdrijven.

Dan werden ze op molenaarswijze gestraft. De meester-knecht, een forsche kerel van bijna zeven voet — hij is later onder de garden van Napoleon gestoken geworden — pakte de kleine en ook soms de grootere delinquenten vast, en hield ze onder de nederdruischende wateren van het molenrad, wel tot groot genoegen van het bijwonend publiek, in dit geval veel jongens, maar tot groote ergernis van den held der geschiedenis, die na de afstraffing regelmatig op een versnelden draf huiswaarts liep.

En geen wonder, bij die gelegenheid kwam men er gewoonlijk met een nat, een heel nat pak af, en als gij het tegenspartelen van den held gezien en het vroolijk gegichel gehoord had, dan was het er ook naar.

Dus de nachtegalen, die er vrij doen en wonen hadden, waren als in een lustpriël ingekwartierd, waartoe het water van den vijver en der prachtige beek niet weinig bijdroeg.

Het was overigens een verrukkelijk plekje.

In ons land, zelfs Gelderland niet uitgelaten, een zeldzaamheid.

Van den hoogrand, welken men zich nog wel zal herinneren uit het verhaal van den armen oom Hendrik, daalde schuin een gele weg neer, die tusschen vijver en molen, naar het dorp liep.

Het was een groot dorp, maar van den molen uit dan zaagt ge in het veld dat het dal van het dorp scheidde, hier en daar groote roode daken opduiken uit het groen der boomen, en dat zag er allerliefst uit.

In de verte, dat wil zeggen, op een goede twintig minuten afstand, verhief zich de kerktoeren, boven huizen en boomen.

Daar ging dan ook de „gele weg” op af.

Wij noemen den weg den gelen weg, zoo heette hij onder de meesten van het dorp, en niet anders, hoewel hij alleen geel was op de helling en in het bosch. Hij kronkelde zoo als alle veldwegen door het veld, maar toch langs het geheimzinnige dichtgespijkerd huisje van oom Hendrik.

En nu de molen?

Wij moeten dat alles wat nader beschrijven anders zouden de lieve lezers, later in den loop van ons verhaal niet best terecht komen.

Een dal sneed recht de richting van den weg naar het dorp.

Een groote beek, bijna een rivier, zoowat als de Niers bij Gennep, — wij hadden haast onzen mond voorbijgepraat, — stroomde er rustig door. Rustig tot in den grooten vijver, met het Robinsons eiland, een klein meertje ongeveer, door prachtige boomen omzoomd, en in zijn midden een eilandje dragend als een groene korf, om en om met boomen en struikgewas bezet, met een klein open grasplein, waarin wij met takken en zoden onze avontuurlijke hut gebouwd hadden.

Alles naar Robinsons Crusoe's model.

Wij mogen ook niet vergeten, dat wij eens een geit, — iedereen weet toch welk een rol de geiten spelen in het wonderbare verhaal van Robinson, — een geit van een armen daglooner, die, de geit meenen wij, niets kwaads vermoedde en aangebonden graasde niet ver van het dal, hadden losgemaakt en den muil dicht houdende, met het bootje, maar dit keer zonder zeil alias den zakdoek van een onzer, wat ook de kleur veranderde der expeditie, want de lange Rotterdammer had zoo'n leelijke roodgele, — aldus een geit naar het eiland gebracht.

Maar het bekwam allen slecht, de geit uitgezonderd.

Het arme dier deed niets dan... ja hoe moeten wij het noemen, blaten, „mekern", welnu zoo als de geiten hun verlatenheid en ontevredenheid konden doen.

En de eigenaar hoorde de stem van zijn lieveling, en jawel, „dat hebben zeker die kwajongens van den meester weer gedaan" — denkt u eens met dien eertitel werden wij bestempeld — ging hij op ons af.

Maar jawel, niemand te zien.

En geen bootje ook niet.

Maar er was een tweede gelegenheid om op het water te dobberen en dat heeten wij „den bak" van wege zijn vorm.

Hij haalde hem uit, en van achter de loofgordijn, die

ons verborg, zagen wij hem tot onze grootste ergernis, zijn geit in triomf terughalen, terwijl wij „onzichtbare geesten" het aan een behoorlijk accompagnement van mè..., mè..., mè... niet lieten ontbreken.

De lange Rotterdammer verstond die kunst verreweg het het best, en iederen keer barstten wij in koor uit in een schaterlach.

En, de lezers nemen het ons niet kwalijk, daar is nog een alleraardigste herinnering bij.

De eigenaar van *die* geit bewoonde een woninkje niet zeer ver van het dorp.

Maar wij moesten er langs om naar huis te komen.

Dien avond wachtte hij ons af met een grooten stok, die niets goeds voorspelde.

We waren op onze hoede en naderden schoorvoetend tot zijn erf.

Maar voorbij moesten wij.

„Monsieur," dat was de zoon van den meester, was bij ons, en wij durfden niets zeggen.

Aan fluisteren en ellebogen stooten echter geen gebrek.

Toen wij echter ongeveer aan de plaats des onheils waren gekomen, wilde het niet te best vooruit.

Toen klonk het op zijn fransch: *avancez!* of liever op zijn hollandsch-fransch, ditsch geschreven: *avangzez!*

Een onzer, een kleine guit, — met mij, — waarom zou ik het niet zeggen, de lieveling van de troep — een zwartkopje, met zwarte oogen ook, — stiet mij aan.

Weldra waren aller oogen op een grooten ouden hoed gevestigd, die in horizontale richting achter den muur der kleine woning uitstak.

Eenige handen bukten zich naar den grond en .. een goed gemikte worp, deed gemelden hoed met groot succes aftuimelen van het hoofd van den eigenaar, die van onder den hoed op ons loerde en niet dacht dat hij zoover boven hem uitstak.

Groote vreugde in het naderende leger.

Groote woede van den eigenaar van den bewusten hoed.

Hij, — de eigenaar meenen wij, — sprong bloodshoofs, met een grooten stok op den weg.

En wij op zij en de korenvelden in met onze jeugdige beenen, en voorbij waren wij in een oogwenk, en huis, en man, en stok niet zonder dat van alle zijden een „con amore” uitgevoerd koor van mê! — mê! — klonk, tot groote vreugde der jonge helden en tot groote ergernis van den stokman, mitsgaders de verontwaardiging van „Monsieur.”

Grooter pret is er op een kostschool zelden beleefd en 's avonds toen wij op onze slaapzaaltjes goed en wel onder de dekens lagen, hoorde men van verschillende zijden nog het roerend tremoleerend mê — mê — tot grootst en laatst genoeg der in de gezegde dekens geborgen hoop des vaderlands.

Oude lui dwalen wel eens af in hun verhalen.

Zoo gaat het ons ook.

Keeren wij tot het dal terug.

Het was niet zeer breed maar zeer lang. Wij ten minste hadden het wel eens een uur lang doorkruist.

De molen, een groot gebouw, met groene vensterruiten en roode daken, had er toch de eereplaats.

Niet heel alleen.

Beneden, een tien minuten lager, was nog een kleinere huizing, en dat was ook een molen.

Het „molentje” noemde dat de lui.

Maar het lag aan hetzelfde riviertje en misschien nog schilderachtiger.

Een mooier bosch, dan dit eikenwoud kennen wij niet. En het Lischbosch of het Lissebosch was zijn naam. Rondom had gij niets dan een soort van wildernissen of bosschen.

Zeër licht paarsch en wit, staken de bloemtrossen prachtig uit boven de lansvormige bladeren, maar waar gij zaagt, overal dezelfde heerlijke bloemen, langs het water, langs den weg, in het bosch, onder het groen, opklimmend langs den rand van het dal, afdalend tot in het helder water der beek,

waarboven zich in de lente zoo duizenden trossen wiegelden en spiegelden.

Heerlijk om te zien.

Wat ruikers hebben wij soms meegebracht, voor het kruis aan den weg, onder den wilden kastanjeboom.

En wat heerlijke, zonnige dagen, zonder stoornis, smet en wroeging doorgebracht!

Nog doet het het oude hart goed er aan te denken. Het is alsof het een bad is voor geest en hart, ter verlevendiging en verjeugdiging, — zoo als wij er vroeger namen, met opgestroopte broek, tot aan de knieën, in de forsche beek, elkander met water verfrisschend en kikvorschen jagend en proestend van lachen.

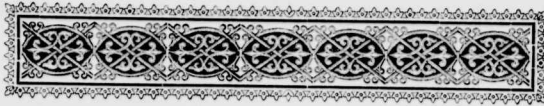
Het zij nu genoeg.

Laat ik u thans de hoofdpersonen van ons verhaal voorstellen.

Ziet gij daar dat pad?

Daar gaan zij.

III.

DE PLASMOLLEN.

ij zeiden dat het een Zondag morgen in de lente was. Wanneer gij op den hoogen rand van den dalweg gestaan hadt en naar alle zijden om u heen zoudt gezien hebben, niemand in het veld, overal dezelfde rust, de volmaakte stilte.

Zondagsrust!

De dag des Heeren!

De molens, — want al was het molentje, ook nog wel de bloemenmolen genoemd, klein, een molen was het, — stonden stil, en niet de minste bedrijvigheid gaf teken van leven.

De bloemenmolen dankte dien dichterlijken naam aan de omstandigheid, dat het, hoe klein ook en gelegen aan den grootsten arm der beek, die zich beneden de Plasmolen even splitste, om een eiland te omarmen, in de lente onder de bloemen bedolven was.

Niet alleen dat het tuintje, vol bloemen stond, en er overal kappers, bruine en gele, rankten en bloeiden, waar maar gelegenheid was om op te klimmen en te klouteren, met de tengere, groene, lieve en vroolijke bloemen, met kappen of kapjes, maar omdat er een machtige acacia-boom naast stond, die met zware takken, een ware bloesemvrucht wit

en rooskleurig schudde over de daken en de woning en de molen, en de geheele omtrek met dien eigenaardig sterken honiggeur kruide.

Het was een eenvoudige maar zindelijke woning, allerliefst gelegen, en keurig onderhouden, schilderachtiger kondet gij u niets denken, dan wanneer gij het pad volgend dat zich kronkelende onder de boomen en door de weilanden, op eens voor dit bekoorlijk plekje stond, groen en vol bloemen en op kleinen afstand door de machtige stammen en kronen van het Lischbosch begrensd, onwillekeurig bleef gij staan.

Hoort!

De klokken der kerk, waarvan de toren daar ginds oprijst, luiden door het land en roepen tempelwaarts. Naar de kerk, het huis des gebeds.

En alles was zoo stil rondom u, dat het scheen alsof de natuur met u wilde meebidden, alsof gij onhoorbaar den zang van dien lentemorgen hoordet opstijgen, omhoog gaan met die lichte en lichtende nevelsluiers, met die vogelenliederen, met die vlinders, bont gevlekt, die huppelden langs den weg en doken in den grooten lossen open kelk der lischbloemen, wier breede, fladderende randbladeren, met lichte gele hier daar even bruin getinte punten bezet, zoo fijn zoo teer, zoo licht gevoelig uitzagen, dat gij bang waart ze aan te raken.

Langs wegen en voetpaden kwamen de menschen van alle zijden aan, uit al die hoeven groot en klein, uit al die woningen, overal verspreid over de vlakte.

Op den gelen weg kwamen de meesten bij elkaar. Hij moest allen opnemen, zooals een groote rivier, al de kleine bijkomende beekjes.

De granen waren nog niet zeer hoog, dat maakte die opmerking gemakkelijk.

En alles was nog groen, welig, krachtig, sappig groen, zoo echt vol leven, zoo'n overvloed van leven, alsof het nooit geel en rijp moest worden voor den oogst.

Van tijd tot tijd hoordet gij een vroolijk woord, een

kostelijke groet, uit de verte elkander toegeroepen, met de verplichte bemerkingen over het weer en den akker, den dag of de eerst aanstaande pret naar gelang de sprekers oud of jong waren, en vlugger of langzamer vooruit wilden.

Jeugd en ouderdom, vroolijk gelach en stemmige ernst, alles in scherts of alles in zorg, alles te licht of alles te zwaar, — maar die zorgenvrije of zorgenzware levens, alles gaat meê en wordt medegesleurd door den grooten stroomen des levens.

Alles naar den gelen weg.

Het was een eigenaardig gezicht.

De vrouwen en meisjes met het groote kerkboek met zilveren hoeken en nagels of spijkers beslagen en gesloten. Hier en daar dook ook een zwarte doek omhoog, waaruit aan den hals het hagelwit breed uitkwam, dat was teeken van rouw.

Die hadden ook den weg gemaakt, maar dan steeds langs den kerkweg, achter een lijkaar met zwart bedekt, en hadden misschien niet voor lang bittere tranen geschreid om vader en moeder, die zij weg brachten naar de laatste rust, dicht bij de groote lindeboomen met ruischende kronen voor de kerk, waar oom Hendrik zoo dikwijls heen blikte, van de molentrap.

De wandelaars die van den kant van het Lischbosch kwamen, zagen, — de jonge lieden namelijk, — allen op en om naar den kant, waar het Molentje in het groen onzichtbaar verscholen was. Soms hoordet gij wel een woord zoo als, waar toch Rina blijven mag? waar mag het bloemenkind toch zitten? Ziet gij ze nergens?

En dan was het een reikhalzend rondkijken naar alle zijden, en het ging niet dan langzaam vooruit. Dan klonk het soms uit een groep van oudere kerkangers, die tegen alle recht en regel in, voor de jongere geraakt waren, — „vooruit wat — wij komen nog te laat. Bij ons blijven. Samen uit, samen thuis!” tot dat ze tusschen de heggen en boomen van het dorp verdwenen.

Wat stemmen ons die kerkklokken ernstig van morgen?

En het is bij die heerlijke natuur, toch een lied van vrede en rust dat zij zingen, daar hoog in de lucht. Al heeft het iets ernstigs, toch niet somber, is dit heerlijk landschap, van golvend groen en bloemen, zwemmend in het gouden zonnelicht als in een gouden stroom, waarin de roode klaver zoo scherp afsteekt met zijn bloedige strepen.

Gaat het u zooals mij, dan denkt gij bij den frisschen morgenstond, zoowel als bij de plechtige avondstilte als de klokken hun morgen- of avondgroet zenden over berg en dal, aan de duiven uit de ark van Noê, die met het teeken des vredes wederkeerden.

Een vlucht van blanke duiven en boden des vredes schijnen het te zijn.

Heeft ook zij den vrede zoo diep in het hart, dat jonge meisje, dat zoo juist uit het woud treedt en de brug overstapt, die daar over den smalsten arm der beek leidt?

Zij wil ook naar de kerk, want het kerkboek heeft zij in de hand.

Een lieve verschijning in haar groote eenvoudigheid.

Zij is gekleed, als de minderen van het dorp, maar zindelijk en zaaklijk. Het staat haar als een koningskleed.

Een kleine witte muts met kant omzoomd, rust op de blonde vlechten, de eenige rijkdom waar zij op roemen kon, terwijl over een donker wollen kleed, een bijna witte doek hals en schouders bedekte.

Ze was schoon, maar een onbeschrijflijk lieve uitdrukking van deugd en braafheid, van een duiven onschuld, trof u in dit gelaat, in die oogen vooral, blauw zoo als de meeste oogen in die streek. Deze hadden iets van de vergeetmijnetjes in het Lischbosch, en wanneer de oogen de spiegels der ziel zijn, dan blikte de reinste ziel u uit de oogen aan.

Nu zaagt gij ook waarom dat zij zoo laat kwam.

Zij wilde alleen ter kerke gaan.

Zij had geweend, en nog ging een pijnlijke trek door het gelaat, alsof zij elk oogenblik weder in tranen zou losbarsten. Men ziet het, zij doet zich geweld aan, ademt eenige

keeren in haar zakdoek, en houdt hem dan tegen de roodbekreten oogen.

In de verte zag zij de laatste kerkgangers tusschen de huizen verdwijnen, — en als vreesde zij nu te laat te komen, — spoedde zij zich met lichten tred voort op den gelen weg aan.

Wij dringen hier door het heerlijke bosch dwars door en weldra staan wij voor den Plasmolen.

De Plasmolenaar uit het Lissedal was rijk.... En gelukkig? Ja! hij kon het zijn. Niets ontbrak aan zijn geluk.

Hij had een brave vrouw en een flinken jongen voor zoon.

En toch gelukkig was hij niet.

Al zijn geluk, zijn rijkdom, zijn genot werd vergald door nijd.

De bleeke vijand knaagde als een kanker aan zijn geluk, zijn genot, zijn tevredenheid. Hij genoot niet den zegen Gods, die hun zoo ruimschoots geschonken was. Het ging hem te goed — elk jaar werd hij rijker en rijker — men noemde hem in het dorp en in de geheele streek, den rijken molenaar en hij gunde anderen geen geluk, geen welvaart. Ging het anderen goed, dat was genoeg om hem het leven te verbitteren.

Arme man!

Ziet, daar staat hij in de deur van zijn woonhuis, een deftig huis, bijna een heerenhuis, met zijn tamelijk groote ruiten, en de vele vensters der beide verdiepingen, die met witte gordijnen, zoo vroolijk, zindelijk, zoo welvarend uitzien.

Uit een kort pijpje blaast hij heele wolken rook.

Het was bij hem een vaststaand teeken van ernstig nadenken.

Het gewicht zijner overpeinzingen kon men afleiden uit de min of meer groote en dichte wolken, waarin hij zijn bovenlijf hulde, en zij moesten wel van zeer ernstigen aard geweest zijn op dit oogenblik, want hij was soms als in een dichten damp gehuld.

Wanneer die optrekt, omdat de eigenaar van die rookfabriek zelve eens gaarne een oogenblik keek naar den weg, dan bemerktet gij, dat bij middelmatige grootte de molenaar goed gezet is, bijna dik; een rond hoofd staat op een korten hals en is nog al rood; kleine, grijze, diepliggende oogen, kijken stekelig, maar toch niet kwaadaardig. Het haar is borstelig kort geknipt en zoo wat „peper en zout,” nog niet veel. Een korte donkere broek, een lichter, laag dalend vest en een tamelijk lange, wat verschoten tuinjas, en lage schoenen met zware zilveren gespen, maken zijn kleeding uit.

In de handen hield hij een eigenaardige muts, welke hij nog al erg verfrommelde, en ook al boven zijn oogen hield om ze tegen de zon te beschermen, die hem net in het gezicht straalde.

Het scheen, dat hij eindelijk den man gezien had, dien hij verwachtte.

Op zijn Zondags gekleed, nadert toen inderdaad een struische, sterke boerenjongen, een knecht zooals het scheen.

Groot, zwaar, sterk en log, maar zwart, alsof hij uit de Negerlanden kwam. Zwarte oogen, zwart haar en een bijna zwarte huid, zoo bruin was hij en het zal ons niet opvallend voorkomen, wanneer wij later hooren, dat men hem „den zwarten Dries” heette.

In de verte wuifde hij met zijn muts, en zong en joelde dat het een aard had.

Hij ging op den baas aan, alsof hij het huis in wilde.

„Wel! is alles goed?”

„Ja baas! dezen keer zal het wel houden, wees maar niet bezorgd,” was het antwoord, dat even als de vraag fluisierend werd gegeven.

„Wie ons tot nu toe altijd tegengewerkt heeft, mag de hemel weten,” zei Dries.

„Gij zijt een brave jongen, Andries, kijk dat is voor u,” en de molenaar drukte hem een geldstuk in de hand.

De zwarte tronie, die er van zoo iemand als zwarte Dries erg gemoedelijk uitzag, vertrok zich tot een reusachtigen grijns om den vreeselijk grooten mond.

De baas wist echter, dat als Dries lachte, hij gewoonlijk zoo uitzag, schoof hem van het huis naar de stallingen heen en zei: „maakt dat gij weg komt en dat u de bazin niet ziet!”

Hij was nauwelijks weg, toen een smalle, magere hand zich op zijn breedten schouder legde, en toen hij omzag stond zijn vrouw voor hem en beschouwde hem met een zachten, verwijtenden blik.

„Nand! wat zijn dat voor geheimen met Andries?”

„Vrouw!” riep hij opbruisend, „gij zijt waarlijk een spion. Mag ik niet meer met mijn eigen volk praten? Nu nog mooier! Bekommer u over uwe eigen zaken!”

Zij bleef even gelaten, maar haar blik rustte doorborend op den baas, en die oogen stonden toch zoo zacht, bijna treurig. „Och! maak mij niets wijs. Ik vrees, dat weder het molentje in het spel is, om het water tegen te houden. Nand! Nand! houd toch op met al dat gedoe! Gij hebt dag en nacht te malen, gij zijt rijk, die paar zakken kunt gij toch wel den armen menschen gunnen.”

„Gunnen, gunnen! van gunnen is hier geen sprake. Ik ben niet afgunstig. Neen! maar die lamme kerel heeft mij zijn ding zoo net als voor mijn neus gezet. Dat zal ik hem afleeren.”

„Kom, man, wees verstandig. Gij weet zelve wel dat het niet zoo is. Zij zijn arm en zoeken hun brood te verdienen.”

„Natuurlijk, dat spreekt van zelf, uw man heeft altijd ongelijk, anderen gelijk. Maar waar is Theo? waar blijft onze jongen?”

Ja, waar was Theo, zijn zoon?

DE AANSLAG.

Waar was Theo?

In het Lischbosch waren hier en daar kleine open plaatsen, waar men soms een woudreus had geveld, en te midden der groote boomen rondom de nieuw geplante, die

niet vooruit wilden. Zij maakten geen takken, elk jaar datzelfde weinige en niet welige groen, altijd kwijnend, wel levend maar armelijk, en door de wilskracht der jeugd te levend om te sterven. Daar staan de arme boompjes, alsof ze naar licht en lucht snakten en te vergeefs. De buren zijn te groot, te zwaar.

Dat heet kwijnen en sterven.

Op kostschool heb ik nog dikwijls aan zulke boompjes gedacht, en weet gij waarom?

Wel, in onze klas, allen flinke, groote, blozende en wilde jongens, was er een klein, pieperig, onmachtig kereltje, ook ietwat mismaakt, dat zag er tusschen ons uit, als die kleine, spichtige boompjes te midden der koningsboomen erom.

Ook hij stierf zeer jong en, ik zal het nooit vergeten, toen hij begraven werd, was er zijn moeder bij, die op de kist neerviel en het hout kusste, dat den lieveling insloot, en stil, maar zoo stil jammerde.... „Helmchen. Helmchen,” dat het mij door het hart ging.

Van toen af begreep ik, dat een moeder steeds het meest moest houden van *dat* kind, dat haar het meeste noodig heeft.

Op zoo'n lichte plek, waar de zonnestralen invielen, zooals door de vroegere in het midden van het dak open huizen, en een ware gouden gordijn ophingen langs de naar binnen sierlijk afhangende takken, stond Theo en niet alleen.

Het kleine, lieve meisje, dat wij ter kerke zagen gaan, met betraande oogen, stond bij hem, en haar hand rustte een oogenblik in de zijne.

En zij stonden beiden in de lichtstreep, in licht gebaad. Dat maakte zoo'n eigenaardig effect, en die twee jongelieden, beiden met braafheid en onschuld op het schoone gelaat, waren het penseel van een Rembrand waard geweest. Hier kon de koning des lichts een koningsspel spelen met licht en schaduw.

„Rina, beloof het mij, gij moet niet meer weenen. Ik kan het niet zien. Heb moed! God zal ons niet verlaten.”

Zijn stem klonk zoo zacht, zoo zoet, dat zij, hare hand terugtrekkend, opzag in zijn trouwe oogen en zeide: „Theo,

het is voor het laatst. Ik heb uw verzoek niet willen afslaan. Maar, nu niet meer. Zoolang wij kinderen en speel-makkers waren, kon en mocht het, dat wij vrijelijk met elkander omgingen. Nu, niet meer, — haar stem beefde. Gij zijt rijk, en ik ben arm. Uw ouders zullen nooit toelaten, dat gij tot mij in een nadere betrekking treedt...

Op dit oogenblik ritselde iets door het loof alsof de takken iets doorlieten.

Wat was dat?

Beiden zagen rond.

„Niets, Rina, niets, neen niets.”

„Nooit zouden zij zulks dulden,” hervatte Rina, „en mijne ouders en ik, voegde zij er met fierheid bij, wij willen niets van hun genade.”

„Rina, hoe kunt gij zoo spreken?”

„Wijl ik moet en *het* moet,” sprak beslist het zachte, jonge kind, en hief het blonde hoofd omhoog; „wijl het moet, vaarwel Theo, ik moet gaan. Wij zijn het ons en onze ouders schuldig, verder voor elkander vreemden te zijn. Ik moet naar huis. Dit is mijn pad, mijn weg en de uwe gaat ginds. Het is maar een weg, maar hij loopt ver uiteen. Wij moeten niet saam gezien worden. Vader en moeder komen zoo dadelijk uit de kerk en dan moet het ontbijt klaar staan.

„Ga! God zij met u! Is het zijn H. Wil, ons gelukkig te maken, welnu, dan zal het zijn, en laten wij ons op Hem verlaten; in mijn gebed vergeet ik u niet, nooit, geen enkelen dag. Vaarwel!”

En weg was zij, als een wind ging het door de elzen en hazelaren, die hunne takken door elkander schoten boven het pad.

Hij stond er nog een wijle en blikte haar achter na.

Toen ging hij ook zijns weegs.

Inderdaad, zij liepen ver uit een. De een naar den Plasmolen dien volgde hij; de andere naar het Molentje en de bloemen, — dien was zij opgegaan.

Halfweg bleef hij op eens staan en luisterde.

Welk een geritsel, in de takken van het struikhout?

Wat zulks toch zijn mag?

Hij kan niets gewaar worden, hoe zijn oog ook door de takken en bladeren boorde.

Weldra stond hij op den gelen weg en ontmoette bij zijn uittreden uit het bosch een bekende, die ook uit de kerk huiswaarts keerde.

Theo, anders zoo vriendelijk, groette hem niet.

De man bleef verwonderd staan, zag hem na, schudde met het hoofd, en bemerkend, hoe het gras langs den weg versche voetsporen toonde, en neergetrapt was, terwijl de takken nog heen en weer slingerden over het pad, sprak in zich zelve: „waar mag die nu nog van daan komen? Hij zag mij niet eens, en anders is Plasmolen's Theo niet zoo onvriendelijk!”

Maar Theo zag eerst zijn ouders in de huisdeur staan van hun woning en wilde op hun toe ijlen, toen op eens een vreeselijke ontploffing met gruwelijk gedruisch weerklonk.

„God in den hemel! wat is dat?” riep de bleek wordende molenaarster uit, en sloeg de handen van schrik in elkaar; ook de molenaar schrok niet minder.

„Wat mag dat zijn? Een ontploffing van buskruit, zou men zeggen, maar waar dan? waar?”

Op eens klonk het van twee kanten tegelijk. „Theo! Theo! Theo lag bewusteloos op den grond.

Een zwaar stuk hout had hem aan het hoofd getroffen en ernstig gewond.

Zijn moeder lag bij hem op de knieën, beurde het bloedend hoofd op haren schoot en riep hem bij de zoetste namen.

Theo gaf geen antwoord.

Zijn oogen waren gesloten en het bloed gudste van onder zijn blonde krullen op den witten voorschoot zijner arme moeder.

De baas stond een oogenblik als verstomd.

Hij wist niet wat hij zeggen of doen moest.

„Theo! Theo! riep hij.

Er klonk iets wonderlijks in dat roepen, in zijne stem, iets als een zelfverwijt.

„Theo! Theo! spreek toch!”

„Theo! Kom tot u! uw vader is bij u, uwe moeder ook!”

„Kind, maak ons toch zoo bang niet!”

Men nam den gekwetste op en bracht hem, altijd bewusteloos, op bed.

Zijn moeder nam plaats bij zijn legerstede en hield zijn hand in haar handen.

Zijn vader ging rond als een geplaagde ziel. Nergens vond hij rust. Steeds dreef hem een onwederstaanbaar iets de trap op en tot aan de deur van het ziekenvertrek.

„En?” klonk het dan als een onvaste stem en iets dat hij afslikken moest in de keel. „Nog niets. Komt de dokter spoedig?”

„Dries is hem halen.”

„Dries! Dries!” zei de vrouw.

En het klonk nog wonderlijker.

De baas trok stil de trap af en stond halverwege op het bordes stil en lang zag hij voor zich uit.

In het huis was het stil geworden.

Het scheen wel onbewoond.

Boven op de kamer zat een bleke vrouw bij het bed van den zieke.

••

In het dorp vlogen in een oogwenk alle deuren en eenige vensters open. Het was een waar kruisvuur van vragen dat heen en weer over straat onderhouden werd.

Wat was dat?

Waar was dat?

Wat zou dat zijn?

Zeker een ongeluk!

Het laatste was de slotsom van alle zich kruisende vragen, der ineenslaande handen, der ten hemel gerichte blikken, en der zedeprekende bemerkingen welke op den gedenkwaardigen morgen in de straten plaats vonden.

Een ongeluk!

Niet lang echter daarna ging het als een loopend vuur door het dorp: „Het Molentje is in de lucht gevlogen!”

„Het molentje is in de lucht gevlogen!” was de algemeene uitroep.

En dat was zoo.

Het zag er akelig uit, op het eens zoo schilderachtige plekje, aan bloemen geen denken meer.

Zelfs de met geurende bloesems zoo rijk bevrachte acacia, welks takken bogen onder den last — en die om de menigte bijen en hommels die gonsden door zijn bloemrijk groen, den honingboom genoemd werd door de dorpsjeugd, die van den schoolmeester inclus, — stond er erg gehavend.

De onderste, de zwaarste takken ook, die op het dak van het woonhuis en molen rustten en ze onder witte en rooskleurige bloemen bedolven, waren half afgescheurd en weggeslingerd.

Alles lag over hoop en in woeste wanorde door een. Van de muren stond hier en daar nog een stuk. Het dak was geheel weg en scherven pannen met de strooie poppen lagen er overal. De raderkast was verdwenen en het rad, ook stuk geslagen, dat door niets meer werd geregeld noch teruggehouden, draaide rond in dolle vaart, en spatte het water naar alle zijden in het rond.

Eenige wilde rozenranken en bloeiende kappers hingen gebroken omlaag. Het rook naar brand en toch had het niet gebrand.

Naast het rad was een plekje, het bevoorrechtste, het zonnigste van allen, een klein tuintje, maar een heel klein, dat door het spattend water van het rad gedeeltelijk besproeid werd en altijd vocht bleef tengevolge van de vochtige omgeving, was gespaard geworden.

Dat noemde Rina haar rijk. Dat was haar bloemenrijk, daar had zij de schoonste bloemen bijeengebracht, allen groeiden en bloeiden er om strijd, het was er zoo vol, dat de bloemenranken en takken tot over den rand in het water golfden. Hier heerschte zij.

Dit plekje was, als door een wonder, ongeschonden, on-aangeroerd gebleven. Dat deed u naar aan: dat bloeiende beeld des levens, wyl alles sprak van dood.

Met geheele scharen stroomde het volk naar de plaats van het ongeluk.

Het molentje was op aller lippen.

Maar de eersten die buiten adem kwamen aangeloopten, waren twee menschen. Doodsangst sprak uit hun gelaat. Het waren de eigenaars der molen.

Rina's ouders.

Zij dachten niet aan de molen, niet aan het verlies dat zij geleden hadden, hun kind, hun Rina, hun eenig kind, was hun eenige gedachte.

Ook hun foltering.

Zij durfden elkander haar angst en voorgevoelen niet mededeelen. Zij durfden niet roepen, niet den naam uitspreken, die voor het oogenblik hun heele leven was en hoop. Iets onbeschrijflijks snoerde hun den hals dicht en drukte de borst.

Zoo kwamen zij ter plaatse.

Alles puinhoopen, stukken, verwoesting.

Hier voor het eerst kwam het met moeite over de verdroogde lippen als een rauwe kreet: Rina! Rina! —

Daar lag Rina, bleek als een doode, op de groene wei, langs den kant van de beek.

Vader en moeder knielden bij haar neer; de handen wringend in vertwijfeling.

Rina! Rina! klonk het van tijd tot tijd.

Maar Rina roerde zich niet.

Zij zagen dan eens elkander, dan weer haar kind aan.

Rina! Rina! ons kind! —

„Mijn kind!” riep de moeder.

Toen vormde zich om deze droevige groep een rij van deelnemende dorpelingen die steeds aangroeide.

Uit aller blikken sprak het innigst medelijden.

De bewoners van het molentje waren uiterst brave

menschen. Rijk waren ze niet, maar van fatsoenlijke familie en iedereen mocht de Eldensen goed lijden en Rina was de lieveling van het dorp.

Radeloos liep men rond en in het rond, duizend voorstellen werden gedaan en verworpen, toen eindelijk eenige mannen met een draagbaar aankwamen, die ze in het bosch klaar en zoo zacht mogelijk hadden gemaakt.

Het bewusteloze kind werd er op gelegd en langzaam naar het dorp vervoerd.

Dat was een droeve tocht!

De wanhopige ouders volgden hun kind, alsof zij ze ten grave brachten. Niemand sprak een woord. Maar de gedachten gingen hun gang, en de vermoedens ook.

En de praatjes niet minder.

Den heelen middag wemelde het van menschen op de plek des ongeluks.

Ook de politie verscheen en de burgemeester mede.

Er werden vragen gesteld, er werd ijverig gevorscht, naar alle kanten, maar alles te vergeefs.

De eigenaars van het erf konden geen uitkomst geven. Neen zij wisten er niets van, verdachten ook niemand. Buskruit hadden ze in den molen niet gehad, en iets opvallends hadden ze ook niet bemerkt toen zij naar de Kerk gingen.

Rina had het huis het laatste verlaten.

Ja! Rina! — maar Rina kon niet verhoord worden. Zij was steeds bewusteloos, en keerde voor een oogenblik iets van bewustzijn terug, dan was de minste aanleiding voldoende om het haar te rooven, en de dokter stond bedenkelijk bij haar bed, terwijl de diepbedroefde ouders te vergeefs in zijn oogen zochten te lezen, wat hij dacht over hun kind.

In het dorp bleef men aanhoudend de hoofden bij elkander steken. Wanneer ge ergens twee of meer der bewoners bijeen zaagt staan, op straat of in het veld, dan kon men zeker zijn, dat „Het molentje” het onderwerp van het gesprek uitmaakte.

Maar allen verdachten den molenaar van den Plasmolen,

en het duurde niet lang, of de stem des volks verhief zich luide tegen hem. Als met den vinger wees men hem aan als den schuldige.

Hij merkte het weldra.

Nergens kon hij zich laten zien, of men meende iets, dat hij niet verstaan kon, en zag hem daarbij aan ter zijde.

Men kende zijn afgunstige gevoelens, men wist hoe hij altijd over zijn armen buurman zat te klagen en wie zou er, in 's Heeren naam, dan anders belang bij hebben en ook nog kwam er bij, dat de Eldensen goed gewild en geleden waren bij allen. Vijanden kenden zij niet.

En wat nog meer was, een hunner had immers Plas-molen's Theo bij den „bloemmolen" gezien en dat zoo vroeg nog bijna onder de eerste Mis, en die sloop langs het pad en door het woud als opgejaagd wild.

Dat was zeker, hij had iets op het geweten, dat was niet anders mogelijk.

Vermoedens en geruchten en bemerkings kwamen wel-dra ter kennis van het gerecht.

TWEE MOEDERS.

Het was een paar dagen later.

Bij het bed van haar zoon was gezeten de moeder, de vrouw van den baas.

Zijn naam was Vansanten.

Een oude familie die van vader op zoon steeds den molen bewoonde, en langzamerhand het bosch en het dal grooten-deels in haar bezit bracht.

De naam had goeden „klank" in het land.

Vansanten was rijk.

Dubbel rijk, want zijn vrouw Ella had een groot fortuin bij het zijne gevoegd.

In den plasmolen boven op de eerste verdieping was een soort van staatslogeerkamer.

Zij was lichtgroen in de olieverf gezet, — toen kende men nog geen behangselpapier, — was iets laag gestoken, maar toch hoog genoeg, — en de vele heldere ramen met groene luiken van buiten, door helderwitte katoenen gordijnen met franjes behangen, gaven er een vroolijk aanzien aan, des te meer daar het den hoek vormt van het huis, en het licht van alle zijden er binnenstroomde.

De kleine galerijen voor de vensters stonden vol bloempotten en de wingerd had ze in zijn groene en afhangende ranken als in zijn armen gesloten.

Geen wonder dat de groene ranken te welig naar beneden daalden, het was voorzien, als de wingerds gesnoeid worden.

Hoe het zij, die groene krans zag er keurig uit en de kamer, zoo gemoedelijk, zoo vriendelijk, was een echte zie-kenkamer.

Ouwerwetsche kostbaar gesneden eiken houten stoelen, met ruggen en leuning, buiten alle model, maar die het hart zouden verheugd hebben van een liefhebber van antiquiteiten, stonden langs de wanden, — en pasten volmaakt bij de andere meubels, tafel en kasten.

Deze laatste waren over en over met porselein gevuld, alles blauw, — een ware schatkamer.

Dat kwam van haar huis, en dat had zij boven ondergebracht. Hier voelde zij zich thuis. Hier herinnerde haar alles aan het ouderlijke huis.

Hoeveel uren had zij hier soms doorgebracht, — droo-mend en nadenkend over het verleden, hier in haar kamer, haar huis.

En wanneer ze dan met bekreten oogen de trap afdaalde, van de groene kamer komend, dan zagen de knechten en meiden haar even aan als ter sluiks, en fluisterden ze onder elkander: „Zeker weer op de groene kamer geweest."

En nu zat vrome Ella bij het bed van haar eenig kind, haar zoon, haar Theo.

„Theo!" fluisterde zij als tot zich zelve. „Theo, lieve Theo!"

Theo had zij haar zoon genoemd, naar haar eigen broer, die op zijn veertienden jaar gestorven was.

Dien had zij erg lief gehad.

Toen was zij alleen gebleven.

En nu zat zij bij het bed van haar eenig kind, ook alleen.

De baas liet zich maar zelden zien, sedert het ongeluk van den Bloemenmolen.

Norsch en zwijgend ging hij in den molen rond en op den akker, kort waren zijne bevelen. Tegen zijn vrouw was hij wel vriendelijk, maar als verlegen, en wanneer zij de oogen opsloeg met dien langen diepen blik, dan zag hij dadelijk neer en maakte dat hij weg kwam.

Den heelen morgen had zij hem nog niet gezien.

Theo sliep. Onrustig ging zijn adem, zijn handen bewogen zich heen en weer.

De gordijnen waren teruggeslagen en men zag den armen kranke met het hoofd rustend in de donzige hagelwitte kussens.

Wat was hij bleek.

Steeds zoo rozig, zoo blozend gezond. Thans zoo ingevallen in een paar dagen tijds. De koorts zette van tijd tot tijd, zijn wangen in vuur en teekende haar rozen — zoo dikwijls kerkhofs rozen, — op zijn wangen. Het blond haar, dat hij nog altijd, — wel een beetje tegen vaders wil — lang en even krullend droeg, lag wittig op het linnen, terwijl de gesloten oogen bij den half geopenden mond, — u anstig aandeden.

Wat had zij hem lief!

Hij was de hoop, de liefde, het geluk haars levens.

Op hem bouwde zij alle droomen voor de toekomst.

Zij leefde niet dan voor hem en in hem.

Bij elke beweging boog zij zich zorglijk over hem neer en zuchtte: Theo! Theo!

Het was zoo zacht, zoo zoet!

Zoo kon alleen een moeder spreken.

Theo werd onrustiger, zijn handen gingen heen en weer, hij wierp de lakens en dekens van zich, — en zijn oogen

even openspalkend — zag hij zoekend om zich heen. Maar één oogenblik, toen murmelde hij onverstaanbare klanken en dook het hoofd weer in de kussens.

„Waar toch mijn man blijven mag?” sprak de bleeke vrouw, zij stond op en trad naar het venster.

Zij leunt het brandend voorhoofd tegen het vensterglas en drukt de hand tegen het hart.

Op eens daar voer ze als verschrikt in de hoogte: „Mijn God! mijn God!” zuchtte zij en bedekte haar oogen met haar handen, „neem toch die gedachte van mij weg.”

„Moeder! moeder!” steunde de zieke, „moeder, ga daar weg, niet daarheen, gij moogt er niet van weten....

Zij stond nu bij het bed en over hem neergebogen.

„Wel, kind, wat mag ik niet weten? zeg!” ... en haar hart scheen stil te staan in haar borst en haar adem bleef uit.

„Stil!” en zijn hand weerde iets af, „stil anders kan ik het niet doen!”

Hij sprak zulks zeer onnatuurlijk en sliep in met een diepen zucht.

De moeder knielde neer, legde hare hand op zijn voorhoofd, — en blikte met oneindige teederheid op haar kind. Tranen rolde over hare wangen.

Lang zat zij daar zoo, toen hief zij het betraande gelaat omhoog, en blikte naar een prachtig bijna zwart geworden eikenhouten crucifix omhoog, dat in het bed, aan den muur hing — zij wong de handen wanhopig en smeekte: „Ach! mijn God, dat niet, dat niet. Is dan de kelk mijns lijdens nog niet vol? Moet ik nog meer lijden! nog meer! nog meer!”

Hadst gij dat *nog* gehoord, gij hadt medelijden met haar gehad. Het zou u ook door het hart gesneden hebben.

„Moet ik ook nog het geloof, het vertrouwen verliezen in mijn eenig kind!”

Haar handen vielen als moedeloos neer op het bed en het hoofd zonk langzaam voorover.

Zij bad.

En langzamerhand droogden haar tranen op.

Theo sliep rustig verder.

Troostte haar het gebed alleen?

Neen! lieflijke beelden traden voor haren geest, beelden uit het verleden, beelden der jeugd, toen de hoop de toekomst kleurde in rozenrood, zoete dageraad des levens, een spel van dien toevenaar zonder weerga, dien men het vertrouwen noemt op het geluk des levens, dat men dan in zich voelt in zijn volheid, dat men geniet in zijn overmoed.

Ja! het was lang geleden.

Theo, de lieve Theo, was juist gestorven, haar eerste smart in het leven.

Nog ziet zij hem op het praalbed liggen in de staatsiekamer van het huis, in het dorp, wat lager gelegen dan de weg, en waar de beek langs stroomde.

Daar komen zij om hem weg te dragen naar de kerken het kerkhof. Snikkend had zij de kist zien sluiten, nadat zij de schoonste rozen van den tuin er in had gelegd en Theo goeden nacht had gekust. Toen droegen zij ze langs haar weg, langs den hoek waarin zij op de knieën lag.

Een der dragers had haar zoo meewarig aangezien, en op eens waren hem de tranen ook uit de oogen gesprongen en had hij haar de hand gereikt, terwijl hij met de eene hand de kist droeg, en het was haar voorgekomen of Theo haar voor het laatste de had hand geboden.

Dat had zij niet vergeten, nooit ook die woorden: „troost u Ella! God heeft het zoo gewild.”

En de man welke die woorden sprak, was Eldens geweest, de vader van Rina, die in het Molentje gewoond had.

En zij had hem lief gekregen, het goede, edele hart, den braven voorbeeldigen jongeling, en haar leven had zij willen doorbrengen aan zijn zij. En zij wisten het beiden, en hadden elkander toen moed ingesproken.

Dat zou een geluk geweest zijn.

Maar de Eldensen waren arm en hij diende als molenaarsknecht op den Plasmolen bij de rijke Vasanten's.

Maar waaraan denkt men op dien leeftijd?

Niet daaraan, waaraan men denken moet in de eerste plaats.

Op den plasmolen alleen mocht zij komen.

Daar was naast den molenaarszoon, een dochter, een vriendin, die zij zeer gaarne mocht.

En omdat ze rijk waren en hare ouders de rijksten van het dorp, was het haar geoorloofd de rijke molenaarsfamilie te bezoeken.

En dan bracht haar Eldens, die ook naar het dorp moest, naar het ouderlijk huis terug. En toen had haar droom steeds meer hoop gekoesterd voor de toekomst, al zuchtte steeds de jongeling en sprak hij niet van de toekomst.

Op een avond stond haar moeder haar af te wachten in de deur der groote huizinge. Wat stond haar gelaat, steeds toch zoo koud en norsch, wrevelig toen zij haar aanvoer: „Wel! men laat zich door gepeupel naar huis brengen! Mooie zaak! daar loopt gij met een molenaarsknecht alsof gij het er op afgezien hadt, een molenaarsmeid te worden. Gij de eenige dochter van de rijkste lui uit het dorp, de eenige hoort ge?”

„Ja! moeder, had zij toen gezegd. Theo is dood!”

En zij meende in die woorden toen te stikken.

„Kom maar binnen, uw vader zal u de rest wel vertellen. Dat houdt op en gij trouwt met Vasanten's Nand; hoort ge, hier is uw vader, zeg eens, man, maak dat domme ding eens klaar, dat zij binnenkort zich gereed moet maken om de bazin van den Plasmolen te worden en de vrouw van Nand Vasanten. Dat is wat anders dan met zoo'n bedelsoort als die Eldensen, die er alleen zijn om bij anderen te dienen.”

„Moeder, er is tusschen ons nog geen woord gewisseld — nooit zou hij noch ik, dat gedaan hebben zonder uw voorkennis. Zijn dan de Eldensen niet braaf en eerlijk?”

„En arm!” had zij geantwoord, „arm als de kerkkratten.”

„Kom, kom, gesproken of niet, er komt niets van en — nooit! Man, nu is de beurt aan u.”

En haar vader die haar zeer lief had, nam haar in zijn armen en fluisterde zacht en sprak lang, en zij had altijd

gezwegen en haar tranen teruggehouden. Maar 's avonds op haar kamer had zij lang, lang en bitter geweend in stilte.

Haar moeder was een harde vrouw en had geen hart. Zij voerde in huis het bevel, en haar vader had eigenlijk niet veel in te brengen. Ook was hun rijkdom meestal moeders erfenis, en voor een geringer gedeelte vaders deel geweest. En de bleeke vrouw voor het bed van den zieke, sloeg krampachtig de smalle handen in elkaar en snikte en nokte lang, en haar voorhoofd sloeg soms tegen het hout aan van het ledikant, het deed u waarlijk pijn!

Maar een ander tafereel ontrolt zich voor haar oog.

Haar vader was zacht en tenger, fijn voor een man en bijna te schoon, met zijn zachten, wat droomerigen blik.

Hij had het ondervonden wat het heet een rijke vrouw getrouwd te hebben. Zij was een soort van heerscheres in huis. Haar hart kende weinig of geen gevoel. Dat komt een mensch niet te pas. Dit is hinderlijk in het leven, had zij dikwijls gezegd. En geld was de leering, geld schering en inslag, altijd geld.

Daar stond zij voor haar de hooge forsche gestalte, het hoofd trotsch opgeheven, met den bevelenden, wantrouwenden en stekeligen blik. Nog ziet zij aan den zwaren gouden ketting het groote kruis en slot om den hals en op de borst, dat haar nooit verliet. Dat noemde zij het uithangbord van hun vermogen. Die de vrouw ziet, moet dadelijk merken hoe het in huis gesteld is. Ik leg nooit slot noch kruis af, placht zij te zeggen. Dat is zoo mijn wil en plezier. Maar braaf en deugdzaam was zij anders door en door. Ook in de opvoeding van haar kinderen, waarin tuchten gehoorzaamheid niet ontbraken.

Dan namen de kinderen gewoonlijk hun toevlucht tot den zachten, lieven vader, en wanneer ze dan beiden tusschen vaders knieën stonden, wat zij altijd lachend heeten „in vaders schoot zijn”, hun frissche fijne kinderkopjes aan zijn wangen vleiend, opblikkend in zijn trouwe zachte oogen, neerbuigend over de handen die zoo teer over hun hoofden streken, spelend met zijn horlogie en ketting, — ook hij mocht aan een

uithangbord niet voorbij, — onder den grooten vlierboom, onder aan de kronkelbeek, achter in hun tuin, die zijn welriekende bloemtrossen wuifde boven hunne hoofden en op hen neerstrooide, tusschen de vier rijen bijenkorven aan ieder hand.

Dat was een geluk!

En dan verscheen moeder halfwegs in den tuin, met afkeurend gelaat en zoo harde schorre stem. „Is dat nu een voorbeeld voor de kinderen, Theodoor, kom toch binnen. Het schijnt bijna dat gij weer kind wordt, als gij bij de kinderen zijt.”

En vader antwoordde: „ik kom vrouw, ik kom, maar zijn ze ook niet allerliefst, onze twee lievertjes, dat moet gij toch zelve bekennen, en het zijn immers uwe kinderen.”

En zij, de kinderen, gingen vader na en riepen: „ook dadelijk terugkomen, niet vader, dadelijk, niet!” —

Toen had de dood Theo weggenomen, in korten tijd, en moeder had wel het minst geweend, maar zeker het meest geleden, er sprak iets van zelfverwijt uit haar wezen, en toen zij voor het laatst bij hem bad en ten afscheid kuste had zij toen niet gezegd zacht, zeer zacht: Ach, Theo, Theo, ik heb u ook lief gehad.”

Maar later toen was zij weder dezelfde geworden, even hard en even onbuigzaam.

En weer stond zij aan een sterfbed. Vaderging sterven. Dat was een leed.

De bleeke vrouw aan het ziekbed, verborg haar gelaat in beide handen en kromp sidderend ineen.

Hij stierf.

„Vrouw, wees goed voor Ella, maak haar gelukkig, heb haar lief, — kind, lief kind, kom nog eens bij me, hier, leg uw hoofd nog eens aan mijn hart, zoo, zoo is het goed, zoo als onder den vlierboom, onder in den tuin, niet Ella?” en hij had nog even geglinlacht,” zoo, en zult gij ook nog dikwijls aan vader denken? vader gaat naar Theo. Theodoor bij Theo, ik zal hem van u groeten en voor u zullen wij beiden bidden, vaarwel kindlief, Ella, bid voor uw vader en heb moeder lief, nu wil ik maar alleen nog aan God denken.”

En hij stierf, en zij droegen hem weg, en daar ginds rust hij bij de kerk, niet verre van de groene lindenboomen, waar oom Hendrik naar toezag van de molentrap.

En toch leefde zij nog.

En toch trok zij na een jaar en weken, de rouwkleederen uit, en toch sprak weldra het heele dorp, dat de rijke Nand en de rijke Ella een paar gingen worden en was het heele dorp op de been geweest om den bruidstoet te zien van het jonge paar, en werd er wijd en zijd gesproken van den rijken uitzet welken zij den molenaarszoon meebracht, en van de juweelen welke zij dragen zou, want moeder bleef aan haar stelsel van uithangborden trouw, in zulke groote omstandigheden des levens vooral.

De bleke vrouw aan het ziekbed weende, zoo het scheen niet meer, maar door de gesloten vingers dropen de tranen in stilte neer op het bed, waar haar eerstgeboren, haar kind van liefde lag te slapen in de koorts.

Daar komen zij uit de kerk, de klokken galmen verre rond, — het is mooi, — de zon vergulde alles van 't huis, de bloemen wiegelden haar geurige trossen en de vogelen kweelden hunne liederen.

En zij gingen langs vaders en Theo's graf; 's avonds te voren had zij ze nog in orde gebracht en met bloemen gesierd, haar bloemen, de schoonste die zij had, en toen waren ze beiden neergeknield als om vaders zegen te vragen en allen waren diepgetroffen geweest, velen hadden geweend en moeder ook.

En Nand niet minder.

Nand had een goed hart, was een beste jongen, een brave man en had haar steeds lief gehad. Men had haar steeds benijd, zij de rijke bavin, en zij was ook gelukkig geweest. Hare gehoorzaamheid had hare vruchten gedragen, maar in de laatste jaren was de zon des geluks ondergegaan.

Hij was heel anders geworden, zijn geheele wezen was achterhoudend en in zich gekeerd. Hij sprak niet of niet veel.

Met zwarten Dries alleen ging hij vertrouwelijk om.

Theo was toen haar eenige troost, haar eenige. En hij verdiende het.

Een edel hart, juist haar overleden vader, zacht en lief van aard.

Haar troost ook was hij steeds geweest, in het stille lijden dat in den laatsten tijd haar deel was geworden.

Spreken wilde Nand nooit, wat zij ook deed, hoe het haar ook griefde.

Wat had zij gebeden en gesmeekt! en alles te vergeefs. Arme, rijke Ella.

En nu haar kind, haar eenig kind!

Misschien gevaarlijk ziek, — wie weet? — en waarvan sprak hij?

Wat mocht zij niet weten?

Waar mocht zij niet naar toe gaan?

Wat mocht dat toch zijn?

„Mijn God! mijn God! spaar mij toch dit leed.”

Zoo verzuchtte de bleke vrouw aan het ziekbed van haar kind.

„Vrouw, klonk op eens een vreemde maar deelnemende stem naast haar, terwijl een hand die op haar schouder tikte haar deed opschrikken, vrouw kom toch naar beneden, het gerecht is daar, en verlangt den baas en u en Theo te spreken.”

„Arme Theo, voegde zij er weenend bij en bracht den voorschoot aan de oogen. Arme Theo, hij zal hun niet veel kunnen zeggen.”

En met een richtte zij zich op, wischte hare tranen af, zag naar 't Kruis, maakte een kruisteeke en sprak: laat de heeren in de groote kamer gaan en zeg dat ik dadelijk kom.”

Haar stem klonk zoo rustig als ware er niets gebeurd.

IN HET GROENE HUIS.

Het dorp, dat bijna in een rechte linie de vlakte doorsneed, en eigenlijk maar uit een lange straat bestond, daalde

aan een uiteinde naar de beek af, welke het Lissedal doorstroomde, en schuin verder langs de laatste huizen een weg zocht naar de rivier.

Het Lissedal en bosch verlatend, dan ging het een korte wijle door het veld, als door een groene ravijn in den bodem ingesneden en bijna geheel door hazelaren bezet, in den herfst dus vooral Zondags avonds het levensmiddelpunt van de schooljeugd. Er was een omstandigheid welke de pret hier steeds verhoogde. De beek was hier niet te smal, maar vooral niet te diep en gevaar was er volstrekt niet.

Maar menige kroeskop die zich te vermetel langs de sterkste takken, boven het helder water waagde, nam een onwillekeurig bad, onder groote vroolijkheid van de oeverbewoners.

Ripuarii, zoo noemden wij zeer geleerd, — dat hadden wij uit de vaderlandsche geschiedenis, — de krioelende, joelende, notenkrakende en tierende jeugdige bende, die krijgertje speelde, dat in aller smaak viel, omdat het met werpen, loopen, plonsen en plassen gepaard ging.

Bij het dorp maakte de beek, thans onder appelboomen bedolven, een zwenking rechts naar de rivier.

Indie kromming lag een klein eenvoudig huisje, van één verdieping, met den gevel naar de aanstroomende rivier gekeerd.

Dat was het groene huis.

Met recht, want aan dat huis was alles groen. Een prachtige knoestige wingerd, welks druiven zelden rijp werden, bedekte den voorkant, de gevels, de tuinzijde, slingerde zich om de twee schoorsteenen en bedekte de roode pannen van het dak, maar zoo, dat de geheele woning onder het groen bedolven was en verborgen.

Zij zag er echter in den zomer bijzonder lief uit.

Gij daaldet langs een recht wit pad dat boven met vier trappen begon, tot aan een klein bruggetje, dat u over de beek voerde, klauterdet een weinig opwaarts langs de helling door een klein tuintje, en stond voor de deur, — de groene deur van het groene huis.

Hier woonde Rina's tante en men had haar hier naar toe gebracht.

Een der kleine vierkante venstertjes stond open.

Rina lag op een bed onder het raampje, Rina bleek als een doode en het blond haar uiteengolvend over het krakend witte kussen, en bij haar zat een vrouw, van gemiddelden leeftijd, groot en sterk, met een hooggekleurd gelaat, en zwart haar onder het witte kapje wegschuilend.

Zij scheen nog jong te zijn, zoo blozend zag zij er uit. Een breiwerk in de hand zat ze daar, maar gaf weinig acht op de zieke, die de oogen dicht hield, alsof zij sluimerde, terwijl de vrouw door het open raam, in de verte zag door de bloeiende appelboomen, die voor het huis stonden, en hun rozige bloesems strooiden op het afdalend pad.

Balsemgeuren drongen koel en frisch door het venstertje, want alles stond in bloei in het kleine tuintje, en vele bloembladen nam de heldere beek mede in hare kristallen wateren.

De vrouw was Truide Eldens, Rina's moeder.

Handen en werk rustten op haar schoot.

Iets wreveligs lag in het bijna mannelijk sterk gelaat. Iets ontevredens. Zij zal aan den molen gedacht hebben en innerlijk den misdadiger verwenscht hebben, die haar zooveel leed en schade berokkend had?

Neen! "Zij zag een tengeren, schoonen man treurend ommegean door het dorp, door het veld. Het hoofd diep neergebogen op de borst, alsof hij aan niemand dacht, of niet peinsde, dan op het leed dat hem drukte en neerboog onder zijn last.

Daar ging hij nu heen.

Zij zag hem als was het gisteren geweest.

Ja! Eldens was het, de goede trouwe Eldens, de trotsche Ella had zich spoedig getroost, zij had niet van hem gehouden, neen, dan zou ze hem zoo gauw niet opgegeven hebben, zeker niet, maar zij liep naar den molen en zou met Nand uit den plasmolen trouwen, en Eldens, omdat hij arm was, kon heengaan.

Het was een schande en het heele dorp sprak er schande van, en met recht.

En toen hij daar zoo aankwam, was haar het medelijden om het harte geslagen.

Zij was daar naast het groene huis, voor dat ander dat toen aan haar vader behoorde, gezeten geweest, ook langs de beek, en niet ver van de huizinge, zooals het woonhuis van Ella's rijke ouders genoemd werd.

En zij had hem aangeroepen.,

„Eldens, kom, gij moet niet zoo treuren.”

„Kom, een jongen als gij, moet het hoofd hoog houden en moed hebben, wat is dat?”

En hij was tot haar gekomen en had haar aangehoord. En hij was ook gaan zitten, en zij had hem ook gesproken van zijn leed en kommer, en had hem zoo best mogelijk getroost,

Zij ziet hem nog den bleeken, uitgemergelden man, met het fijne gelaat en de blanke huid. — zoo niets geen boer. — maar een stadskind.

Hij vouwde de handen op zijn knie, en had haar niet eens aangezien maar bitters tranen geschreid.

„Kom, Eldens, elk hart moet een klager hebben. Het is goed geweest, wat zal u dat baten het hoofd zoo te laten hangen, niets! Het zou jammer zijn dat nu uw geluk verkeken was. De toekomst behoort hem die nooit den moed laat zinken. Trotsche Ella zal het ook wel berouwen.”

Zoo had zij gesproken.

Zoo had zij de wonde zijns harten zoeken te genezen. En het was haar gelukt.

Hier nu onder den wingerd die een groen dak vormde, op twee palen gestut, boven de landelijke bank, was het geweest.

Zij zag het nog als den dag van van daag.

En hij was teruggekomen ook en dikwijls.

Hij had behoefte om met een trouw hart te spreken, en een trouw hard had zij, Truida, zoo trouw als braaf.

Later was hij vertrokken naar den vreemde. Dat was geweest, toen Ella met Nand zouden trouwen.

„Dat houd ik niet uit, had hij gezegd, als de klokken dien dag beginnen te beieren, dan springt mij het hart stuk.”

Zoo had hij gesproken.

En hij was toen vertrokken, en had dienst genomen bij een molenaar verre van daar.

Zoo verre dat hij zeker de klokken niet hooren kon, al had hij zulks gewild.

Hij had trouw geschreven, — en zij had hem trouw geantwoord.

Zoo ging het een tijd lang, toen hij op eens, het was hier bij den broer haars vaders voor het groene huis, — er was een afscheidswoord geweest bij zijn laatste vertrek: „Truida,” zoo sprak hij, gij hebt mij getroost en bijna genezen van mijn leed, wilt gij steeds bij mij blijven, mij steeds troosten en mij gelukkig maken?”

Toen had zij hare hand in de zijne gelegd en was zijne vrouw geworden.

Maar al was Eldens waarlijk gelukkig, bleek bleef hij, ook toen de kleine Rina speelde op zijn knieën en rustte in zijn armen.

Rina!

Rina! hun geluk, hun troost, hun levens zonneshijn, hun hoop en trots!

Rina, daar lag zij nu sinds zoovele uren bewusteloos, een stervende gelijk, alsof zij innerlijk een zware wonde had ontvangen.

Zij zag niet, met haar starende blik, dat Rina als ten leven ontwaakte, en de oogen opsloeg, terwijl de ondergaande zon, net door het open raampje en de bevende wingerbladen viel, en met haar gouden stralen Rina overstroemde als een kind der zonne, en vrolijk huppelde door het eenvoudige vertrek.

Een gevoel van afkeer vervulde geheel haar hart. Het bloed schoot haar in het aangezicht, en ontvlamde het som-

ber starende oog, met een uitdrukking van haat en voldane wraak.

„En dan zeggen, dat de zoon van dien ellendeling, ons kind naar het leven staat, en onzen molen in de lucht doet vliegen! ook een ellendeling! zoo vader, zoo zoon!”

„Moeder, — sprak een zachte treurige stem — Theo, moeder, heeft het zeker niet gedaan!”

Vrouw Truida slaakte een kreet, en vloog op van haar stoel!

„Rina! Rina! gij, Goddank! Goddank!” was de kreet van het verheugde moederhart.

„Neen! neen! moeder,” lispelde Rina nog eens. „Theo heeft het zeker niet gedaan.”

En op nieuw werd zij bewusteloos.

„Kind! kind! Rina! Rina! Ik zal het nooit meer zeggen, maar kom tot u, hoort ge? uw moeder vraagt het die u zoo lief heeft. Zijt gij niet mijn eenig, eenigste kind!” — mijn eenigst, eenigst” — liet zij er hartverscheurend op volgen.

Rina sprak niet!

„O kind! gij weet niet wat ik heb uitgestaan in mijn leven van den trots uit den Plasmolen! gij weet niet hoe ik geleden heb om uw vader, uw goeden vader, die mij toch zoo gelukkig heeft gemaakt, — om u, kind, om u, wanneer ik aan onze bekrompen toestand en aan hun rijkdom dacht!...”

Zij hield op en herhaalde langzaam onder snikken en tranen, „om u, om u, om u, kind, mijn eenigst, eenigst kind; en zij kuste de handen van haar kind en zij nam ze in hare handen, als om ze te verwarmen, en hare tranen stroomden steeds door.

Het moest een diep gevoel, een lang opgesloten gevoel bij de moeder geweest zijn, dat met zulk een geweld bij haar losbarstte.

Rina! Rina! hoe gaarne zou ik u bewaren voor het lot, de smart, het treuren, de pijn, het lange — lange leed uws vaders.”

„Neen! riep zij op eens luid, neen! dat zal niet zijn! nooit zal het zijn! ik zweer het!”

Zij sprong op en stelde zich voor het ledikant, alsof zij Rina dekken wilde met haar hart.

„Wee u! wee u, Ella Vansanten! wanneer ooit uw kind aan het mijne, het lot van den vader zou bereiden! wee u, dan zal het tusschen ons tweeën zijn, hoort ge, trotsche! tusschen de rijke Ella en de arme Truida en tusschen rijkdom en armoede! en zij gilte het uit als in een aanval van waanzin, en ik zal triomfeeren! Kom maar als gij durft!”

Met gebalde vuist stond zij daar, voor het bed en de ondergaande zon wierp een stralenkrans om het gloeiende gelaat. Zij geleek in haar moederlijke zorg en woede, met dien vlammenden blik, op een standbeeld der dreigende wrake.

„Moeder,” zoo kwam het van het bed, „moeder, ik ben tot mij gekomen. Ik wil opstaan. Ik wil beter worden, ik wil leven, om u en vader gelukkig te maken, om met allen, allen gelukkig te zijn.

„Gelukkig zijn? zijt gij niet ons eenigst kind, en zullen wij niet alles doen voor uw geluk. En waren wij niet gelukkig, toen die ellendingen — het geheele dorp zegt het, het geheele dorp, hoort ge, kind — de stem was weer iets ruw, — onzen molen hebben vernield! Hoor eens, kind, wees bedaard en stil, maar weten moet gij het toch! zij hebben het gedaan, zoo goed als zeker, die Theo met zijn fijn gezicht en zoete, valsche oogen. Wie zou dat achter dat witte kind gezocht hebben.”

Op eens hield zij op — Rina was weer sneeuwwit geworden — kind wat scheelt u toch?

„Moeder, Theo heeft het niet gedaan. Theo was bij mij in het bosch toen op eens die slag gehoord werd. Neen, moeder, Theo heeft het niet gedaan, Theo is onschuldig!”

Truida week achteruit, alsof zij op een adder gestooten was.

Zij kon niet spreken, zij had geen adem. Haar oogen alleen spraken van ongehoorde verwondering, van iets ondenkbaars.

„Moeder!” smeekte Rina, „och moeder, en zij strekte hare banden smeekend tot haar uit, veroordeel hem, veroordeel ons niet, — daarom niet, moeder, — ik mag toch wel de waarheid zeggen en voor Theo spreken. Is niet moeder?”

Dat was zoo zoet, zoo vertederend, zoo oneindig deer-niswaardig, dat Truida op de knieën zonk, haar hoofd neerlei aan Rina's hart en den gouden band van heur haar slingerde, om haar en haar kind en niets deed dan onder de teederste liefkoozingen en tranen en kussen, stil, o zoo stil, en zoo teeder zeggen: „Rina, Rina, mijn zoet, mijn lief arm kind!”

En de bloemengeuren stroomden golvende binnen, en de nachtegalen zongen om strijd aan het raam op een takje gezeten en doodstil was het geworden in het groene huis.

Truida had Rina, de moeder haar kind begrepen.

Beiden weenden in stilte.

HET VERHOOR.

Toen de bazin opstond en de meid aanzag, was het reeds een geheel andere vrouw geworden.

Zij beheerschte zich volmaakt. Niets verried in hare trekken de diepe ontroering, welk haar hart had bewogen.

Moest het ook in haar binnenste steeds door razen en zieden, strak stond haar blik en ijskoud scheen haar gelaat.

Niets verried de nijpende onrust die haar kwelde.

„Kom, kind, zeide zij, is dat nu iets om zoo te schrikken? Dat kon immers altijd gebeuren. Zeker iets over het molentje. Wij zijn immers in den plasmolen, de eerste bureu, wanneer iemand er iets van weten moet, dan zullen wij het wel zijn, en toch dat is niet....”

Zij blikte meewarig op Theo.

„Hadden wij er deel aan gehad, dan zou mijn lieve jon-zoo niet bewusteloos liggen.”

Zij zuchtte diep.

„Ga nu, laat de Heeren in de groote kamer binnengaan, zeg dat ik elk oogenblik den baas verwacht, die uit is ge-gaan. Zeg ook dat ik zelf dadelijk naar beneden kom.”

Het meisje ging heen, geheel uit het veld geslagen.

Zij had gemeend dat de vrouw bleek van schrik, niet zou geweten hebben, wat te doen, maar zij was zoo bedaard mogelijk, en gaf haar orders, alsof niets geschied ware.

Zij schudde met het hoofd.

„Aardige menschen!” bromde ze.

Boven greep de vrouw eerst met beide handen naar haar hart en verried in dien éénen greep, nog meer in haar oog, een wereld van onrust en bitter zieleleed. Er was toorn en droevig wee in blik en gebaar. Toen trad ze met een ware krachtinspanning voor het spiegel, ging even met de magere smalle hand over het reeds grijze haar, trok even de muts recht, streek ook over het voorhoofd, alsof zij de wolken en de rimpels wilde verjagen, — wierp nog een laatsten blik op den slapenden zoon, zag al smeekend en biddend naar het zwarte Crucifix op, en opende de deur.

Buiten op het bordes bleef ze een oogenblik, luisterde en kwam als in allerijl de trappen af.

Beneden in de blauwe kamer, zoo noemde men het grootste vertrek in de heerenwoning van den Plasmolen, stonden de twee heeren, de rechter en zijn schrijver of secretaris en zagen elkander bedenkelijk aan.

„De man niet thuis....” zeide de eerste en schudde het grijze hoofd, „en de zoon ziek,” liet de ander er betekenisvol op volgen, „wij zullen er niet veel uit krijgen, sloot de rechter en ik vrees, dat wij een vergeefschen gang hebben gedaan.”

„Weet gij wat,” hernam de oude heer, „de man zal lont geroken hebben, en er van door zijn, meent gij niet?”

„Dat dunkt me niet, was het antwoord, dan zou hij zich zelven verraden, en hoe spoedig zouden wij hem in onze macht hebben.”

„Ik denk veel meer, dat de zoon het gedaan heeft, maar de oude heeft hem er toe aangezet.”

„Wie had zoo iets van dien Theo kunnen denken?“ zei de rechter, een goed, gemoedelijk familievader. „Theo was altijd een beste, braafste jongen. Hij is bevriend met mijn oudsten, August, en ik zou voor mijn zoon geen beteren makker wenschen. Ook zei Gust, dat Theo het onmogelijk kon gedaan hebben, hij bleef borg voor hem.“ en lachte met alle vermoeden.

„Ik moet bekenen, eerlijk gezegd, dat Theo mij ook nooit anders voorgekomen is...”

De goedmoedige man, een welgedane vriendelijke verschijning, zag waarlijk niet streng rechterlijk, maar zoo oprecht, eerlijk en welwillend uit, dat men wenschen zoude, dat alle rechters er zoo mochten uitzien.

„En,” ging hij voort, „ik zou de heele zaak wel laten steken, was de oude er niet, die moet hem tot de zaak verleiden hebben, en waarlijk, ruterlijk gezegd, wie zou Theo voor den schuldigen houden kunnen? Maar” hij legde den vinger op den mond....

Daar komt de moeder.”

Inderdaad trad op dat oogenblik de bavin de kamer in, en achter haar volgde de meid die op een groot Japansch schenklad schuimend bier, glazen en gebak binnenbracht.

„De heeren wenschen mijn man te spreken,” — zoo sprak zij argeloos, terwijl zij de meid hielp alles op tafel te zetten — „ik denk dat hij dadelijk komen zal. Ik vermoed, dat hij ook eens naar de plaats des onheils gegaan is. Hij sprak er over, dat hij zelve eens zien wilde, hoe het daar uit zag.”

„Nu eerst?”

De rechter stelde haar de vraag en zag haar scherp aan.

Hij wist niet op welke wijze hij het vrije optreden der vrouw moest verklaren.

Zou zij dan werkelijk niet vermoeden waarom dat hij kwam?

Zou zij niet weten wat er overal verteld werd, en dat men haar man met vingers aanwees als den schuldige?

Dat zij zelve van het ongeluk begon te spreken, dat kwam hem van pas.

„Zoo lang” gaf ze zonder de minste aarzeling ten antwoord, „maar zoo lange jaren is het toch niet geleden. En dan, wij hebben met die geschiedenis hier volop te doen gekregen. Mijn arme jongen is een stuk hout tegen het hoofd gevlogen. Hij kwam uit de Hoogmis, en op ons toe, wij stonden beiden, de baas en ik in de deur, wij hoorden de ontploffing en waren getuigen toen hij schijnbaar getroffen, op den grond neerviel. Hij heeft een wonde aan het voorhoofd en ik ben er zeer bezorgd om, ik geloof dat hij ernstig ziek wordt, indien hij het niet reeds is.”

„Wat?” zei de secretaris verwonderd opziende, „wat? ligt hij te bed?”

„Hoe?” was haar antwoord, „heeft de meid u niet gezegd, dat hij te bed ligt?... voor het oogenblik slaapt hij of beter sluimert hij, maar naar mij dunkt, heeft hij erge koorts.”

Er heerschte een oogenblik een soort van plechtige stilte, die allen even pijnlijk was.

„En toch,” zei de rechter met halve, maar meer dan ernstige stem, „moet ik hem spreken en vragen, waar hij van morgen onder de Hoogmis geweest is, in de kerk was hij niet, daar heeft hem niemand gezien.”

Het kwam de moeder, bij deze woorden voor, alsof de kamer met haar rond draaide.

Geen half uur geleden, zou zij haar kind, met den moed van een getergde leeuw, tegen alles en allen verdedigd hebben, maar deze woorden van den rechter brachten haar geheel van haar stuk.

Uiterlijk scheen het wel niet zoo zeer. Zij beheerschte zich met moeite. Haar verlegenheid was echter den rechter niet ontgaan. Zij voelde dat zijn oogen doorborend op haar rusten, en in het eerste oogenblik durfde zij niet opzien. Ook was het bloed haar naar het hart gestroomd en belette haar te spreken.

Weldra hief zij de oogen op, zonder de minste verlegenheid te verraden, hield zij den blik van den rechter uit.

„Wat moet dat beteekenen?”

Afwisselend zag zij ondervragend dan den rechter dan den schrijver aan.

„Theo was wel in de kerk geweest. Overigens — en zij glimlachte zelfs de arme moeder, — dat zal zich spoedig genoeg uitwijzen, en wanneer de Heeren zulks verlangen, zal ik u oogenblikkelijk bij hem brengen. Ik zal even laten zien of hij nog slaapt.”

En meteen had zij de klink van de deur in de hand.

„Zeker *moet* ik hem spreken en ik wil zoo *dadelijk* met u gaan, wanneer gij u naar hem toe begeeft.”

Dat *moet* en dat *dadelijk* sneden haar door het hart. Er ging een rilling door geheel haar wezen.

Duizend gedachten schoten haar op eens door het hoofd.

Hoe zoo? zij zou haar zoon niet meer alleen mogen spreken, eer het gerecht er bij was? Wat sprak dan zoo zeer voor zijn schuld? En Theo — het was waar, — was in den laatsten tijd zoo geheimzinnig geweest, niet als vroeger. Iets vreemds in zijn wezen, was haar ook meermalen opgevallen, maar dat hij op verkeerde wegen ging, neen! daaraan had zij toch nooit gedacht. Haar Theo! kom dat was onmogelijk. En evenwel.....”

Toen ging de deur open en de molenaar trad binnen.

Bevreemd, niet verschrikt zag hij op, en groette op zijn gewoon korte, ietwat drooge wijze.

Alle oogen waren op hem gevestigd en zochten zijne trekken te doorgronden. Hij scheen het niet eens te bemerken, en zag beurtelings zijne vrouw en de twee heeren aan, met vragende blik.

De rechter nam het woord.

„Het is mij zeer aangenaam, baas Vansanten, dat ik van daag hier moet verschijnen ambtshalve, onze kinderen zijn immers zoo goede vrienden. Maar ik moet u mededeelen, dat allen uw zoon Theo verdenken, van den misdadigen aanslag

tegen het molentje gepleegd. Alle inwoners zijn het hier omtrent eens. Ik moet mijn plicht vervullen.” Hij hield een oogenblik op. Toen hervatte hij: „en ik zal hem vervullen. Maar het zal hem gemakkelijk vallen, zijn onschuld te bewijzen, iets wat overigens het gezond verstand van hem verlangt. Hij kan en moet zich zuiveren van die openbare verdachtmaking. Vindt gij ook niet?”

Baas Nand werd doodsbleek.

„Mijn zoon is ziek, zeer ziek,” stotterde hij.

Vrouw Ella vestigde haar oog op hem, als met de koude puntige spits van een dolk, maar geen woord verriede de vreeselijke angst van de moeder en van den echtgenoot.

Maar de rechter bleef er bij.

„Zoo ziek zal hij toch niet zijn, dat ik niet met hem spreken kan,” sprak hij langzaam, terwijl zijn blikken beurtelings den man en de vrouw opnamen, „en dan, ik zal hem niet lang lastig vallen. Hij kan toch licht zeggen of hij van morgen in de kerk geweest is en wie er naast hem stond. Ziet ge! ik zelf houd veel van Theo, en dan is het uit met al dat praten, en hebben de menschen den mond gestopt.”

„Zoo?” bracht de molenaar met moeite uit.

„Ja!” hervatte de ambtenaar, „het lastige van de zaak zit hem juist daarin, dat men hem niet in de kerk, maar elders gezien heeft. Johan die uit de Mis kwam zou hem uit het bosch hebben zien komen, en dat van den kant van het molentje.”

Hij zag de ouders langzaam aan en ging toen voort: „is hij in de kerk geweest, dan is deze aangifte valsche,” en op eens van toon veranderende sloot hij, terwijl hij de hand op den schouder van baas Nand legde: „vindt gij nu ook niet en wenscht gij het zelve niet, dat ik Theo ondervraag?”

„Best, heeren, komt maar mee,” was het drooge antwoord van den molenaar, „vrouw, ga vooruit en wijs den heeren den weg, ik kom dadelijk na!” Zoo ging het de trappen op.

Dat was een bittere lijdensweg voor vrouw Ella. Haar oogen zagen nauwelijks voor zich uit. Een sluier van bloed

en tranen hing er voor, en haar hart dreigde elk oogenblik stil te staan in de borst, en zij wankelde bij elken tred. Het duurde zoo kort en toch zag ze Theo, haar Theo, haar eenig kind, zij zag hem tusschen de gerechtsdienaars opgaan, met geknevelde handen, het hoofd diep gebogen onder de schande, opgaan de trappen van het schavot, om er aan den schandpaal te worden vastgebonden, als een eerlooze.

Dan ging er iets ijzig kouds door haar heen, en draaide alles om haar rond. „Mijn God, spaar mij dat leed! Heer, heb medelijden! sta mij bij!”

Terwijl zij de trap opgingen, vertoonden en verdrongen zich aan het kleine keukenvenstertje dat op het voorhuis uitkwam, eenige verschrikte en ontstelde gezichten, en in de keuken werd er druk gesproken en gejammerd, om Theo, dien goeden Theo, dien besten Theo, want Theo was aller oogappel, en allen hielden van hem zoowel op den molen, als in het gansche dorp.

Met zachten tred ging het nu naar de ziekenkamer. Iedereen nam zich in acht, zooveel hij kon en weldra stonden met de verschillendste gevoelens, de vier personen om het Krankenbed. Theo sliep onrustig. Men zag dat aan zijn woelen en vooral aan zijn door de koortsen gloeiend gelaat. Alsof hij, al waren de oogen gesloten, toch ten halve bewustzijn had van hunne tegenwoordigheid voor zijn bed, sloeg hij op eens de oogen op, richtte zich overeind, zag verwonderd rond, en bracht de hand naar zijn voorhoofd. „Wat moet gij allen hier?” Zijn stem was schor. „Ik zeg het u toch niet.”

En meteen sloot hij de oogen en legde het hoofd in de kussens neer, als iemand die geen woord meer zeggen wil.

„Wat wilt gij ons niet zeggen?” fluisterde zacht de rechter.

De zieke sloeg nog eens de oogen op, bij het hooren van die vreemde stem, men las de verwondering in zijn blik.

Vrouw Ella boog zich over hem neer.

„Wat wilt gij ons niet zeggen, kind?”

Haar stem klonk zacht. Er beefde iets in, dat u aandeed.

Gij voeldet dat zij te vergeefs elk gevoel trachtte te onderdrukken. Hare oogen zochten in het diepste zijner ziel te willen lezen. Theo zag haar even aan. „Stil, moeder, stil!”

Haar adem stakte. Vansanten trok de zware stoppels zijner wenkbrauwen te zamen.

„Niemand heeft het gezien,” liet Theo er op volgen, „ik ben zoo moe, laat mij gerust. Moeken, blijf bij me.” Zijn hand zocht over de dekens bevend naar de hand zijner moeder.

„Of ik bij u blijf, zeker Theo, tot dat gij beter zijt, heel beter,” en zij snikte het uit en boog zich tot hem neer en kuste het bleke voorhoofd.

Maar de molenaar schoot op eens tot aan het bed. „Wat wilt ge niet zeggen? Domme jongen! gij kunt immers niets zeggen, spreek klaar en duidelijk? Nu! zult ge?”

Theo zuchtte diep en sliep in.

„Het is voorloopig niet noodig!” sprak de rechter met ernstige, bijna plechtige stem.

„Gij, Winand Vansanten, blijft mij van dit oogenblik op uw eerewoord, met lijf en goed borg, voor uw zoon, tot dat hij in staat zal zijn een rechterlijk verhoor te ondergaan!”

Best! mijnheer de rechter!” — zijn stem klonk onverschillig, bijna tevreden, — „best! Ik wensch niets meer. Mijn jongen ijlt voor het oogenblik. Maar het zal zoolang niet duren. Het bewustzijn zal weldra terugkeeren, hij zal u dan te woord staan, en het bewijs niet schuldig blijven, dat hij niet in staat is zulk een misdaad te begaan. Kom aan! mijn Theo!”

Hij haalde verachtelijk de schouders op. Toch beefde de stem van den sterken man, bij de laatste woorden.

„Dat hoop ik ook,” gaf de rechter ten antwoord, „gij weet, ik moet mijn plicht doen.”

Baas Vansanten bracht rechter en schrijver de trap af tot aan de deur.

Boven viel de moeder op de knieën bij het bed van haar kind. „Theo! Theo!” snikte ze.

Nauwelijks hadden rechter en schrijver den hoek van den weg omgeslagen en waren zij buiten het gezicht van den molen gekomen, of de eerste bleef staan, legde zijn linkerhand op den arm van zijn gezelschap en zeide, terwijl hij hem beteekenisvol aanzag: „wel! wat zegt gij nu?”

Hij schudde bedenkelijk het hoofd.

De schrijver haalde de schouders op.

„Zeker, de uitdrukkingen van den jongen man waren opvallend. — dat is zoo, — maar zij bewijzen niets. Het was ook klaar, dat hij ijde. Wie weet wat een jongen als Theo al in zijn hoofd heeft, en ook dingen, die hij niet zeggen wil, al steekt er geen kwaad in. Die wondere woorden? Neen, dat kan een louter toeval geweest zijn.”

De rechter liet zijn vermoedens niet zoo spoedig varen.

„Dat alles is waar, luidde zijn antwoord, alles, alles en toch zegt u het gezond verstand dat alles tegen hem spreekt en bijna niets voor hem...” „Hoor eens!” en hij zag den schrijver ernstig aan, — „antwoord eens in u zelve op deze vragen. Had iemand, of beter kan iemand anders belang bij de zaak hebben, dan wel hij de plasmolenaar? Wist niet iedereen, hoe hij jegens de Eldensen ge-stemd was? Heeft hij hem niet dikwijls alle kwaad gegund, en dat openbaar? — Ik weet wel wat gij zeggen wilt, — de drank? maar de drank werkt immers de tong los, en doet de waarheid spreken. En dan, heb ik het niet van een braven man op wien zich iedereen verlaten kan, dat hij Theo dien morgen gezien heeft, onder de hoogmis, bij het molentje, en met allerlei geheimzinnigheden? En Meertens dan, die hem ook al langs een zijpad uit het bosch heeft zien komen, en die opmerkte dat hij er zoo zonderling uitzag? In de kerk was hij niet, niemand heeft hem daar gezien, — te huis was hij ook niet, — voeg daarbij nog de wond aan zijn hoofd, zijn opvallende gezegden, — onze ontvangst van van daag, — kan er dan nog een twijfel bij u opkomen? Het spijt me voor Theo! Ik denk dat hij slechts het werktuig is geweest en dat de trotsche baas van de Plasmolen er achter zit. Het gerecht

ziet er echter niet na. Theo is negentien jaar weldra en hij zal er voor moeten brommen.

Hij zweeg en een oogenblik gingen zij stilzwijgend naast elkander den gelen weg op het dorp aan.

„En hervatte de rechter: „en zeker, wij moeten eens hooren, wat de dochter der Eldensen vertellen zal, als ze bijkomt. Die ligt ook ter neer, getroffen als Theo, — tegelijkertijd, door dezelfde ontplofing. Raadselachtig.”

Het gerecht zal geduld moeten hebben. Reeds heb ik zoowat overal laten onderzoeken of de molenaar soms ergens kruid heeft gekocht. Het schijnt van niet.”

Hij nam zijn stok met zilveren knop in de hand en sloeg eenige keeren recht voor zich uit, alsof hij menschen of zaken neervelde, die hij alleen in de verbeelding zag, — kneep de dikke lippen op elkaar, twee teekenen, dat hij een soort van orakelspreuk ging verkondigen.

„Arme Theo! wordt het hem bewezen en helaas! daar twijfel ik niet aan, dan heeft de eigen vader den eigen zoon, voor geheel zijn leven ongelukkig gemaakt!”

Toen zweeg hij weer een poos.

„Dat komt er van, wanneer men zijn hart door nijd laat verteeren en dan alles meer dan genoeg hebben en daarbij maar één kind, en een kind, zoo'n puike jongen als Theo, het gaat mijn begrip te boven.”

En de dikke stok ging gonzend door de lucht en de onzichtbare vijanden werden aanhoudend vermorzeld tot gruis.

Dat stond vast.

„Wij kunnen de zaak niet laten zitten, indien wij het ook zouden willen. Het volk is te zeer opgewonden. Ieder een is verontwaardigd tegen den Plasmolenaar. En hij en zijn vrouw, zij zagen er beiden niet zeer onschuldig uit van morgen.”

Zoo pratend waren ze toch door de tuinheggen, en bijna tusschen de eerste huizen van het dorp gekomen.

Hier zag het er wonderlijk uit. Overal stonden de lui te zamen te praten. Op alle hoeken en aan alle huisdeuren.

„Wat dat zijn mag?“ vroeg de schrijver.

„Dat kan toch niet over het molentje zijn,“ liet de rechter er op volgen.

Maar hij hoefde niet lang in het onzeker te blijven. Uit alle gezichten sprak de grootste bezorgdheid, kwellende angst.

Men zag elkander verschrikt aan. Met een soort van algemeene verslagenheid. Nauwelijks werd men de aankomenden gewaar, of men stormde op hen aan.

„Niet waar, Heer Rechter, dat is niet zoo, mijn jongen behoeft toch niet te dienen! De goede God moge ons bewaren! o, neen! „het was een arme vrouw die sprak.“ „O, neen! mijn arme jongen! mijn brave jongen! mijne goede kinderen! en wat zullen wij wel aanvangen als ze onder dienst zijn! wie zal voor ons zorgen in den ouden dag! o wat zijn we ongelukkig!“

„Twee zijn er reeds weggetrokken en komen niet weer. God weet waar zij liggen in den vreemde, zonder dat iemand komt om te bidden op hun graf! op hun graf, waar men ze maar zoo heeft ingeschard, als de heidenen, als de Turken. O! die Keizer! ik vervloek hem met al de tranen van mijn hart, met al den haat mijner ziel. Ik had vier zoons, — twee zijn er weg. — en nu zou men komen, mij die twee anderen ook nog weg te halen.... Dat nooit! Ik zal ze verdedigen als een leeuw hare jongen! Laat ze komen!“

Zoo spraken en schreeuwden en weenden en treurden de vrouwen dooreen.

„Maar wat is er toch?“ bracht de rechter er eindelijk tusschen. „Wat is er?“

Maarten komt zoo even van de stad en verhaalt dat alle jongelui, en tot de getrouwen toe, zullen op moeten en dienst nemen en naar Rusland trekken, in den oorlog voor den Keizer.

„Wat naar Rusland? bracht de rechter met moeite uit,“ en dacht aan zijn August die ook den leeftijd had, en hij zag hem reeds in de verte op de sneeuwvelden van het ijs- en sneeuwland neerliggen met een kogel in de borst op de

roodgekleurde sneeuw, het bleek gelaat naar de maan gekeerd, die zoo koud aan den vlammenden hemel stond.

Ook hij had een zoon verloren op de bloedige slagvelden van dien tijd! Zijn Frits! zijn arme Frits, die was gevallen in den krijg, aan de oever van de Donau, en nu zou misschien zijn ouderdom een verlatene zijn. Gust! zijn laatste, zijn eenige zoon, ook hem schoot wat in de oogen, bij dat bloedige visioen.

„Komt, vrienden, het zal misschien zoo erg niet zijn! laten wij niet overdrijven. Maarten zal het erger gemaakt hebben dan het wel is. Wij willen afwachten en raadhouden, overleggen wat te doen is.

„En bidden“ liet er ernstig, een tamelijk zware stem op volgen.

Allen keerden zich om.

„Mijnheer de pastoor“ fluisterde men.

„Ja! kinderen, bidden tot den God der legerscharen, tot den God van ouders en kinderen, om uitkomst in den nood.“

De stem werd uiterst droevig.

„Ja! de tijding is niets dan waarheid, mijnheer de rechter, ook ik heb ze ontvangen. De oorlog is verklaard aan Rusland en Keizer Napoleon wil aan den keizer van Rusland den vrede voorschrijven in zijn eigen hoofdstad. Alle strijd- bare mannen zullen opgeroepen en een ontzaglijk leger zal weldra uitgerust worden! Laten wij bidden en op God vertrouwen! Hij zal ons niet verlaten ook niet in dezen nood.

En allen stonden om den grijsaard, die de oogen ten hemel had gericht, als bad hij reeds voor zijn kinderen.

Het was een eigenaardige verschijning die grijze priester, zooals hij daar stond in het midden der treurende dorpelingen, zijne kinderen, zooals hij ze noemde. Hij had nooit een andere plaats gehad. Bijna vijftig jaar had hij in hun midden geleefd, allen een voorbeeld, allen een raadsman, een trooster, een weldoener. Bij alle wiegen, bij alle graven had hij zegenend gestaan. In elk huis was hij binnengetreten als een Godsgezant, om hen te leeren, te vermanen, hun tranen ook

te drogen, allen een vader in den Heer. Niemand had ooit te vergeefs aan de deur geklopt van dat lage maar nog al groote huis met dien kleinen tuin er voor en dien heelen grooten er achter. En 's avonds laat kwam er dan nog dikwijls bezoek op de pastorie.

In die tamelijk groote zitkamer langs den tuin, met die schoone rozen om het raam, zijn vreugde en zijn trots, — want hij hield zoo van bloemen, — van bloemen en kinderen placht hij te zeggen en dan voegde hij er bij: — kinderen zijn ja, bloemen der menschen, — en de kinderen hadden hem zoo lief. Daar werd wat leed geklaagd, wat raad gevraagd.

Men kende zoo goed den weg over het Kerkhof langs de school tusschen de heggen door tot aan de pastorie.

Want vijanden had hij niet de edele, goede, onbaatzuchtige man. Hij leefde voor anderen en vergat zich zelf, steeds gereed, bij dag en nacht. Het was roerend hem te zien: een bode des vredes, een man der naastenliefde, een apostel voor allen. De gemeente was ook niet ondankbaar. Men vereerde, men beminde hem om strijd, kinderen en grijsaards, oud en jong, rijk en arm. Zijn woord wees de eindbeslissingen en men gehoorzaamde hem gaarne.

Dat was de almacht der liefde.

De kinderen omstuwden hem werkelijk op straat, en grepen en kusten zijn handen. Voor allen had hij een woord, een vriendelijk woord, een vraag die van belangstelling getuigde voor hen en hun huisgezin. Hij had ze bijna allen gedoopt en opgeleid en gezegend ten allen tijde, aller Vader.

Daar stond hij nu in hun midden. Niet te groot was hij, ook niet klein, een blozend gelaat met sneeuw wit haar gekroond en lichtend diepe oogen onder de witte wenkbrauwen langs het hooge voorhoofd. Er sprak geest en vernuft uit die trekken. Die man had zich klein gemaakt om der kleinen wille, uit liefde tot God.

Hij droeg een niet hooge hoed met breeden rand en een soort van lange priesterjas met een rij knopen, korte broek en lage schoenen met zilveren gespen. De geheele gestalte

had iets eerbiedwaardigs. Zijn deugden en weldaden hadden een soort van krans om zijn persoon geweven, een soort van heilighenschijn. Een stille glimlach speelde steeds om zijn ietwat volle lippen. Ook nu nog, al eindigde hij in de hoeken met een droevigen trek.

„Ja! kinderen! bidden willen wij. De goede God beproeft ons. Ook ik vrees voor veel leed. God alleen kan ons helpen! Bidt allen met mij! dat Hij ons moge sparen!”

En daarmede ging hij heen het hoofd gebogen op de borst.

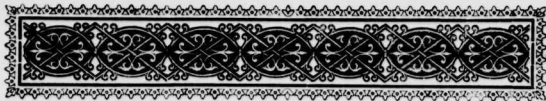
De dorpelingen traden langzaam hunne huizen binnen, met menigen diepen zucht, en menigen traan, en 's avonds kondet gij uit alle huizen bij het bidden van den rozenkrans, die machtige stem des gebeds hooren. „Van ongeluk en oorlog, verlos ons, Heer! Voor pest, hongersnood en oorlog, spaar ons, Heer!”

Als een onheilspellende onweerswolk legde zich het treurige nieuws over het dorp, log en waar.

Menige moeder ging met een zwaar hart ter ruste, na eerst nog eens aan het bed van den zoon, den lieveling te hebben gestaan, om een laatsten kus op zijn voorhoofd te drukken en van uit de half geopende deur, met de lamp in de hoogte, om het licht op den slaper te laten vallen, een laatsten langen blik op haar kind te werpen.

Arme moeders!

IV.

DE FRANSCHEN.

aarten de bode had de waarheid gezegd: de Franschen zouden komen. En spoedig ook.

En wat waar is, niet voor den eersten keer was het, dat zij kwamen.

Neen! en dan waren er altijd veel tranen geweend geworden, bittere tranen, tranen van bloed.

En dan waren er plaatsen opengevallen aan den huiselijken haard, en nooit meer waren die plaatsen weer bezet geworden en maanden lang zag men menschen in het zwart gekleed in- en uitgaan.

Men treurde over hem die gevallen was in den vreemde, op het slagveld eenzaam en alleen, waar geen vriendenhand de oogen toedrukte, niemand troostte in het sterven, niemand het laatste woord van afscheid toesprak.

Sterven! en zijn bloed vergieten voor een vreemde, een dwingeland, een overweldiger! — die niet zijn vorst was, sterven en niet voor zijn vaderland, — maar verre van het vaderland, met droefenis in het hart, en denkend aan de

zijnen, daar ginds, in het lieve geboortedorp, in den dierbaren kring, waar men aan hem dacht, voor hem bad.

En dat was ieder keer zoo geweest, sinds Nederland bij Frankrijk was ingelijfd.

En het ging steeds willekeuriger toe.

De slagvelden verslonden zooveel legers, en slurpten zooveel bloed op. Ware stroomen! Het hartebloed van zoovele moeders. En nooit geen verhaal!

Straffeloos geleverd, geen middel, geen kans van verdediging. Vreeselijke toestanden!

Hoe menigen keer waren de zonen te jong in de gelederen van de rekruten gestoken; een ruwe scherts maakte alles goed, en de eene of andere sergeant velde vonnissen, waarop nooit appel kon aangeteekend worden.

En of de ouders met de extrakten uit de doopregisters kwamen of niet, zij moesten het aanzien, hoe hun kinderen werden weggesleurd, alsof ze ter slachtbank werden gevoerd. Aanzien, weerloos, met tranen in het oog en tranen in het hart.

De vreeselijkste tooneelen hadden dikwijls plaats gegrepen. Steenen harten zouden vermurwd geweest zijn, maar de Fransche snoodaard kende geen medelijden.

Oom Hendrik's wedervaren met zijn zoon, zijn eenigen zoon, staat den lezers nog levendig voor de oogen.

Helaas! één onder zooveelen.

Begrijpt gij nu, waarom de Rechter met gebogen hoofd naar zijn woning ging met looden tred? August! August!

August was negentien jaar oud.

Zoo oud als Theo uit de molen, zijn beste vriend.

En zijn moeder was dood. En hij nu nog zijn eenigste kind, zijn leven, zijn liefde, zijn alles. August!

Van verre zocht hem zijn oog, wel door zijn tranen heen, waar was hij? Hij riep: August! August!

Maar zijn stem stakte in zijn keel.

Het ware rauwe, heesche klanken, die hij uitstiet.

Daar kwam hij aangevlogen. Hij wist het, zeker, het droeve nieuws, dat zag men.

In vaders armen, zijn hoofd aan vaders hart neergebogen, gingen zij het huis binnen, waar de oude Leene stond aan den haard in de keuken, met één hand bezig voor het avondeten, met de andere den voorschot voor de oogen houdende.

De goede ziel weende. Ook zij kende de droevige mare. In het stille woonvertrek, zaten naast elkander vader en zoon. Lang in stilte.

..

Zoo was het in het dorp, bijna in elk huisgezin.

De verslagenheid was algemeen.

Vroolijke zangen, boertige scherts, lustig trillende liederen, overmoedige streken, alles was uit.

Er rustte als een vloek op het dorp.

Het werk werd gedaan, maar dat was ook alles.

Wat kon het den vader schelen of de akkerrijke vruchten zou dragen, wanneer hij hem niet meer zien zou, die met zijn zweet den akker bevruchtte?

Ook de pastoor was met gebogen hoofd naar zijn woning gegaan. Hij moest langs de kerk voorbij, achter langs het koor. Daar lag de sakristie naast, en de sleutel had hij steeds in de zak. Hij trad binnen en knielde voor het tabernakel neer.

„Voor den God der legerscharen” had hij immers gezegd.

Hij smeekte en bad voor „zijn kinderen.”

Want dat waren zij die weldra op weg zouden zijn, gehuwden en ongehuwden. Ja, ook gehuwden!

Wat deerde het de Franschen, wanneer een jonge vrouw met een kind op den arm, meende te stikken in haar tranen, te sterven aan haar smart?

Wat er in de eerste dagen gebeuren zou, stond den herder levendig voor den geest, en zijn hart kromp ineen. Met opgeheven handen bad hij tot den verborgen God in het altaar, zooals Mozes weleer op den berg.

„Heer! Heer! spaar uw volk, kort af den tijd van uw bezoek, en straf ons niet om onzer zonden wille!

„Heer! Heer! zoekt gij een offer voor uw rechtvaardigen

toorn. Heer, hier ben ik, sla uw dienaar! beproef hem, o mijn God! maar vergeef aan mijn volk, aan mijn arme, arme kinderen.”

Het was avond geworden. De laatste stralen der ondergaande zon, vielen in het Godshuis en huppelden over de banken en steenen, als gouden pijlen.

De Godslamp flikkerde op van het hooge koor, in het schemerduister, toen de pastoor opstond en langzaam de kerk verliet. Lang nog wandelde hij op en neer langs de open schuiframen die op den tuin uitzagen.

Eenige dagen verlieten. De huisvrouwen herademden. Nieuwe hoop daalde in hun harten neer.

Maarten de bode, had gewis overdeven. De dichtst nabijgelegen stad was trouwens zes uur ver afgelegen. Dat wilde veel zeggen, bij de slechte verkeersmiddelen van dien tijd, en overigens in een stad gaat veel om, waar men als het lang voorbij is, eerst van hoort op het land. En wat men niet gaarne hoort of gelooft, dat hoort men niet en gelooft men niet. De mensch bedriegt niemand, zoo trouw, zoo stelselmatig, als zich zelven.

De pastoor echter ging altijd als onder zware zorgen gebukt, door het dorp, en de zware stok, met zilveren knop in de hand van den rechter sloeg niemand meer dood, verguisde niemand meer. Het hoofd op de borst diep gebogen, ging hij rond, alsof hij niemand kende.

De burgemeester zweeg.

Op al de vragen der dorpelingen durfde hij geen antwoord geven. Hij wist niet dan al te zeer, dat zij zich aan den dienst zouden zoeken te onttrekken en dan, jawel! dan had hij de last en de verantwoordelijkheid op den koop toe.

Hij haalde de schouders op, fronste het voorhoofd en zweeg. Daar opeens, het was tegen half elf 's morgens, schetterden de trompetten door de groote dorpstraat, die wel niet de langste was, maar op de stad aan ging. Veler harten stonden stil. Het klonk als een doodvonnis.

Van raadhuis of gemeentehuis in den eigenlijken zin des

woorden, kon nog geen kwestie zijn, in die eenvoudige, goedmoedelijke tijden. Een kamer ergens in een huis deed dezelfde diensten, opperbest

De kleine afdeeling trok tot vóór de kerk ongeveer en de officier, die met zijn soldaten te paard aankwam, steeg af en daar ontving de burgemeester, (de toenmalige woonde niet aan de kerk, maar op een hoek van de groote dorp- en Kerkstraat), die op hem afging, uit zijne handen het bevel om binnen vier-en-twintig uur voor de lichting van zooveel jonge lieden zorg te dragen, wier namen op een lijst hem overhandigd werden. Nooit heeft men kunnen begrijpen, hoe dat de Franschen aan zulk een lijst kwamen. Wel verdacht men een gemeenteschrijver uit de omstreken, die wel eens dikwijls den burgemeester hielp, maar zekerheid had men niet.

In het dorp was het doodstil, alsof het doodvonnis geteekend was. De kinderen zelfs zagen niet dan ter sluik door de horretjes der vensters naar de bonte mannen en paarden, alsof ze iets kwaads deden. Aan weerstand was overigens niet te denken. Maarten de bode ging weldra van huis tot huis. Het scheen wel een lijkbidder te zijn, zoo droevig zag hij er uit, en zoo treurige tijding bracht hij rond. Met tranen en snikken, ook al met vloeken en verwenschingen werd hij ontvangen. Zijn weg ging ook door het veld in de richting van den Plasmolen. Theo ook moest mede. Hij was weer buiten gevaar, nog bleek en zag er ontdaan uit. Boven zat hij in de groene kamer, bij vrouw Ella. Hij had Maarten zien komen en had zijn moeder van het raam naar binnengetrokken, opdat zij hem niet zien zou. Zoolang mogelijk wilde hij den slag weren van het moederhart. Daar klopt het aan de deur.

„Vrouw” en een hand reikte een papier door de kier, dat ze met de punt van den voorschoot vast hield. Theo greep het vast en wilde het in den zak steken.

„Theo! lees! ik wil het,” beval de moeder.

Hij opende het briefje, en sprak: „Morgen negen uur.” Toen viel hij zijn moeder om den hals, — en beiden zwegen.

Zoals de rechter en August zijn zoon. Diepe, ware smart spreekt weinig.

Dien avond was er weinig vreugde in het dorp. Elke familie telde een offer, — men treurde onder elk dak. Aan het molentje, baas van Santen, den Plasmolen aan Theo, dacht niemand meer. Zelfs de rechter niet.

HET VERTREK.

Den volgende morgen, luidden de drie kerkklokken ter H. Mis. Het was half zeven. Om negen uur zou men vertrekken.

Allen stroomden naar de kerk. Het zag er uit als een groote uitvaart. Zulk een stemming had zich van allen meester gemaakt. In het middenschip knielden, als was het den dag hunner eerste Communie, de rekruten, Theo en August op de eerste bank, de anderen naast hen, achter hen. Het H. Misoffer begon. Zoo diep getroffen, was de stem van den ouden herder, die anders iets plechtigs had onder de H. Handeling, als gebroken. Hij kon den krop in de keel niet meester worden, wanneer hij zich omkeerde naar die stampvolle, stille kerk.

Toen het oogenblik der H. Communie gekomen was, en hij het H. Ciborie met het H. Sakrament in de bevende hand wilde nemen en den jongeling een woord van afscheid toespreken, toen had hij geen stem en fluisterende sprak hij de H. Woorden, terwijl tranen over zijn wangen rolden. De heele kerk zwom in tranen, terwijl de jonge soldaten hun best deden om een mannelijke kracht te toonen. Hun heele moed bezweek echter bij 's Priesters laatsten zegen, die met machtige stemme over al die gebogen hoofden weerklonk.

„U zegene de Vader, de Zoon en de H. Geest!”

Het was een aandoenlijk tooneel. Nooit werd het uit het geheugen der aanwezigen gewischt.

Tegen negen uur schetterden de trompetten op het kleine

marktplaats. Met loopen tred kwamen de nieuwe soldaten aan, ieder in het midden der zijnen. Waar er een aankwam wiens hand niet door een vrouw vast gehouden werd, — dan was het zeker, dan had hij geen moeder meer.

Eén kwam alleen, maar scheen alle mans goede vriend. Dat was een soort van vreemdeling, door rondreizende kermistenhouders voor jaren achtergelaten en die als het ware het algemeen dorpskind werd geheeten. Hij zag er zwart en donker uit met zijn vurige oogen, en men noemde hem in de wandeling: „Heiden Antoon.” Van hem wist men, dat hij dikwijls uren lang ging zitten en weenen op den steen waar bij men hem gevonden had, en dan zeide men in het dorp: „hij heeft het weer,” en als men hem dan vroeg waarom hij zoo weende, dan zeide hij altijd: „ik denk aan mijn moeder,” — en hij had zijn moeder nooit gekend.

De officier gaf weldra teekenen van ongeduld.

Maar ziet! hij telt de namen der lijst, het getal der aanwezigen, en springt met een vloek op den burgemeester aan: „Hond van den boer! waar is die ééne?” buldert hij.

Zoo goed hij kon deed hem de burgemeester verstaan dat hij getrouwd was, en dat het die man was, van wien hij gisteren tot hem gesproken had, en voor wien de pastoor ook reeds een goed en ernstig woord had gedaan.

„Zoo hij niet binnen vijf minuten hier is, getrouwd of ongetrouwd, — of wij niet wisten wat een leugenpak gij hier zijt, — dan gaat gij gevangen mede naar de stad. Daar zullen wij wel afrekenen,” hoorde hij.

Een dreigend gemompel ging door de rijen der dorpelingen. De officier werd het gewaar. Hij verbleekte, niet dat hij de minste vrees koesterde met zijn dozijn ruiters, — maar van verbeten woede. Schijnbaar zag hij doodbedaard op zijn horloge, maar de manier zooals hij zijn knevel met lippen en handen bewerkte, de andere aan den greep van zijn sabel sloeg, voorspelde niets goeds.

„Het is tijd! de minuten zijn om, — soldaten, neemt dezen tusschen u in.”

De soldaten treden vooruit, — toen opeens van alle kanten de kreet opging: „daar komen ze met den Heer Pastoor.”

Inderdaad, het was een kleine treffende groep. Zij kwamen van de pastorie. Daar hadden zij hun laatste toevlucht gezocht. Hij, die hun alles was geweest en nog was, zou hij hen nu ook niet kunnen beschermen?

Te vergeefs had de pastoor alle stappen gedaan, te vergeefs had de vrouw met de kinderen zich voor den officier op de knieën geworpen, — te vergeefs had de man en vader zich ook nog daartoe laten vinden, al kookte het in zijn hart, — te vergeefs had de burgemeester alle verklaringen gegeven en alles nog in het werk gesteld, — „hij of gij!” klonk het ten laatste.

En daar kwamen ze nu aan.

Voor het laatste, had hij het oudste zijner drie kinderen op den arm, de vrouw de beide anderen, en jammerde hij: „vaartwel, voor het laatste, vrouw, zorg voor de kinderen tot ik terugkom,” en in woede uitbarstend, „die vervloekte Franschen, kon ik ze vermoorden!”

„Het is tijd! maak een eind aan dat gezanik, wees een man en geen laf wijf, toon moed, in het gelid, vooruit!”

De dorpelingen waren dicht bij gekomen, en vormden een kring om de soldaten en de rekruten.

„Achteruit! en gauw ook! Zijt gij gereed?”

Het jammeren nam geen einde. „Vaartwel, vaartwel, vergeet mij niet, weent niet, ik kom immers zeker terug! reken op ons, bid voor ons met moeken! vader, troost moeder! zult ge!”

„Gereed?”

„Ach, mijnheer de officier! nog een woord moet het zijn, dat ze dan meegaan in Gods naam, maar deze niet, laat hem hier, het is een vergissing...”

De rekruten keerden zich om en August en Theo stonden dicht bij.

„Gij ziet het zelve, heer officier! Kunt gij dat aanzien? dezen zijn jongelingen, maar hij is echtgenoot en vader van drie kinderen...”

„Wat nu?“ brulde de officier! „wat nu voor een komedie, oude dwaas, verspil geen woorden meer, vooruit!“ donderde hij.

„Ach mijnheer, zie ik kniel voor u neer, nooit knielde ik dan voor God, maar voor deze mijne arme kinderen doe ik alles. Genade, genade voor vrouw en kinderen!“

En de man en de vrouw en de kinderen knielden neer en smeekten met den grijzen herder. Een oogenblik wilde de priester zijn hand vast nemen.

„Wat nu!“ schreeuwde hij, bevend van woede, buiten zich zelven, „gaat het zoo ver?“ en met een stiet hij in zijn razernij met de vuist den priester tegen de borst, dat hij bijna achterover viel. Maar in minder dan een oogwenk werd er een kreet gehoord, — „dat niet, raak den priester niet, verwenschte Franschman!“ — en Theo was vooruit geschoten, en stiet den officier terug dat hij in het zand tuimelde. Heerlijk stond hij daar, met vlammend oog en opgeheven hand als een straffende engel, een oogenblik slechts te midden der algemeene verbazing.

„Theo! vlucht, vlucht!“ zoo klonk het.

En weg was hij, verdwenen door de deur van een tuin die op het kerkhof uitkwam, die achter hem dicht viel en dan op een smal steegje tusschen vele tuinen uitliep.

De soldaten hadden het bevel niet afgewacht van hun aanvoerder; een paar schoten te laat afgevuurd uit de pistolen, die in de holsters staken, aan de zadels op de paarden vastgemaakt, deden geen kwaad. Twee hunner stormden hem achterna. Weldra kwamen de soldaten welke ter vervolging waren afgestuurd, vloekend en onverrichter zake terug.

De Burgemeester stond te midden der soldaten.

„Legt hem de boeien aan!“ zoo klonk het bevel. „Gij blijft mij borg voor den vluchteling. Hij of gij!“ En hij knarste van spijt op de tanden.

„Wij zullen hem wel in onze macht krijgen, — brulde de officier — wacht maar! Vooruit nu!“

Het volk morde en vloekte weldra luid. Maar de pastoor die best wist, welke de gevolgen van een opstand zijn zou-

den, spande met zachte stem alles in het werk, om de uitbarsting der volkswoede te voorkomen. En de mannen stonden daar met bliksemend oog, en dreigende vuist, en toch zij gehoorzaamden. Ook bleven zij op het marktplein, toen de soldaten, de rekruten in hun midden met den burgemeester, voortdreven den weg op naar de stad. Het was een allerdroevigst tooneel.

Met oog en hand volgden de dorpelingen hunne kinderen, totdat ze verdwenen om den hoek.

„Komt, kinderen!“ sprak de pastoor, „laten wij gaan bidden voor hen en voor ons, God zal ons helpen en bijstaan!“

Zij begaven zich ter kerke.

Het was tegen den avond van dien noodlottigen dag, toen het heele dorp nog eens in rep en roer raakte door het binnenrukken van een vijftigtal Fransche dragonders.

„O wee! wee! wee! klonk het van alle zijden. Wat zal er nu gebeuren? Moge de goede God ons bijstaan en sparen!“

Dezelfde officier voerde het bevel. Wat het dorp te wachten stond, — stond ook te lezen in zijn barsche, stroeve trekken. Hij was niet oud, hoogstens een goede dertig; zijn epauletten had hij verdiend op het slagveld. Maar er sprak uit zijn geheel wezen, iets geheel gewoons, eigenlijk wat wij zouden heeten iets ploeterigs, niets van dat ridderlijke of ruiterlijke ten minste, zoo eigen aan officieren van de cavalerie.

Bij den Burgemeester werd hij ingekwartierd. Die andere ruiters met de paarden werden bij de inwoners ingedeeld. De Plasmolen werd rijkelijk bedacht, zij kreeg er vier. Dat was een plaag, een ware plaag. Overal was het een kwelling, maar hier was het een werkelijke plaag. Eten en drinken geven, kan den Plasmolenaar niet schelen, — maar geen mogelijkheid van iets geheim te houden, of in het geheim te doen. En dat was toch zoo noodig.

Want waar was Theo?

De vlucht had hij genomen en ontsnapt was hij dat is waar, en de franschen hadden spoedig ingezien dat ze in den

doolhof van heggen en tuinen en steegjes langs het kerkhof, onmogelijk zijn spoor konden vinden. En dat was ook zoo. Theo zat in den eersten tuin geborgen, en dat in een hollen vlierboom die in den hoek stond, waar twee heggen zich kruisend een groenen viersprong vormden en waar hij als kind zoo dikwijls verbergen had gespeeld met de kinderen van den bakker, wien het huis toebehoorde, en die een beste klant van zijn vader, den baas in den Plasmolen was. Die vlierboom boog zijn takken over den bakoven en de holte was met een sprong op den oven te bereiken.

En Hendrik, waar was hij gebleven?

Het is avond geworden en op den Plasmolen was het werk bijna geëindigd. Het zogenaamd molenwerk.

Het huiswerk ging zijn gewonen gang en waren de meiden en de knechts in hun dagelijksch doen, op de molen-trap zat Hendrik, toen een jonge krachtige man. Hij zag er bedroefd uit. Zijn zoon, kleine Hendrik was weg, weg naar het leger. Hij weende in stilte. Over de gezonde wangen, verbleekt door zorg en kommer, gingen zoo stil de tranen, als uit een onputbare fontein. Ze afdrogen, daar dacht hij niet aan. Hij volgde met zijn treurenden blik starend in de verte zijn kind op weg naar den dood. Zoo noemde hij den oorlog.

Hij zag hem vermoeid en uitgeput tusschen de andere soldaten, — hij zag hoe hij niet meer kon, — hij zag hoe ze hem voortsleurden, — hoe hij het hoofd liet hangen, hoe ze hem bespotten en uitlachten, — en hem laffen Hollander scholden en stieten en schopten...

Op eens vloog hij op en balde de vuisten in de richting der stad. Daar was kleine Hendrik heen.

Hij stiet een verwensching uit, half tusschen de tanden. Het bracht hem tot de werkelijkheid terug, en zijn blik zocht het kleine huisje aan den gelen weg terug, waar de moeder treurde van zijn kind, en hij viel neer op de trap en verborg het gelaat in zijn twee handen.

„Hendrik Hendrik,” fluisterde een zachte stem.

„Hendrik,” herhaalde ze.

„Wat is er vrouw?”

„Niet zoo hard Hendrik, de muren hebben ooren. Wilt ge me een groot genoeg doen?”

„Als ik kan, zeer graag.”

„Nu straks als ge de kippen en de rest gevoerd hebt, en boven over het kippenhok naar de duiventil klimt van buiten, dan wacht mij daar, ik kan van over den graanzolder binnenkomen, ik heb een boodschap voor u, wilt ge?”

„Zeker vrouw, en als het voor Theo is.”

„Zwijg, zwijg, ongelukkige, denk aan de vier fransche spionnen, die wij in huis hebben,” en luid vervolgend riep zij, nadat ze eenige stappen naar beneden gegaan was: „mij dunkt het wordt tijd om voor kippen en eenden te zorgen.”

„Goed, vrouw, zoo dadelijk als de molen stilstaat.”

Vrouw Ella trad de laatste trappen af en verdween in de keuken.

In de keuken zag het er naar uit.

Geen vroolijk gesnap klonk u uit den stal te gemoed, geen schetterend lied kwam uit den molen of van de voorplaats. Alles werkte in stilte, en wierp in de keuken onheimlijke blikken naar eene zijde.

Daar zaten aan tafel drie fransche dragonders, die er waren als de heeren des huizes, en optraden, dat den baas elk oogenblik het bloed naar het hoofd schoot. Dan balde hij de vuist in den zak, knarste op de tanden, en maakte zich wat te doen in de schuur, in den stal of in den molen.

Een was er als op schildwacht.

Waar gij hem niet dacht te ontmoeten, daar dook hij op eens op. Meendet gij eens zeker vrij te zijn, dan kondet gij er op rekenen, dat of wel van achter een boom of een muur, de Franschman op eens voor u stond.

Dat was een aanhoudend spionneeren.

De baas noch de vrouw konden een voet verzetten, of een volgde hen als hun schaduw. Daarom was de vrouw met den meelbak in de handen door de achterdeur op de molen-gekomen, om Hendrik te treffen.

De Franschen wisten als bij instinct, dat Theo niet ver van den molen was.

Hoe ze daaraan kwamen, niemand kon het verklaren, maar hun heele doen en laten liet het duidelijk doorschemeren.

De gangen van alle huisbewoners werden bespied, en wanneer men meende dat de omtrek vrij was, dan stond de brigadier aan het raam der groene kamer, die hij met een der dragonders had ingenomen.

Baas en bazin deden hun best om de klimmende onrust te verbergen, die hun het hart verscheurde. Maar het lukte hun maar ten halve. Eene zaak had vrouw Ella er bij gewonnen. Nooit was baas Nand zoo vriendelijk en huiselijk geweest als thans, en nooit was hij zoo goedig met zijn dienstboden omgegaan als in dezen tijd. Ook volgde men hem op een wenk, een woord was bijna te veel geweest. In het huis was het erg droefgeestig gesteld, zwarte Dries alleen, die als een onheilspellende geest rondsloop, scheen nog goed gemutst te zijn, hij floot en zong bij zijn werk dat het een lust was.

Opvallend was het, dat men in het kleine huisje van Hendrik aan den gelen weg, geen soldaat had gezonden. Wel was het onooftuiglijk en klein en waren het ook maar eigenlijk twee vertrekken, daar kleine Hendrik sliep op een bovenkamertje van den zolder afgedeeld. Wie zou zich daar ook kunnen verbergen?

De franschen evenwel verloren het kleine huisje niet uit het oog, en eens dat de vrouw in den stal te doen had, was een dragonder de trap opgeklouderd en had boven inspectie gehouden. Ook wisten zij dat de zoon in het leger en de vader op de molen dienden.

Er was een groot net over dorp en omstreken gespannen, waaruit men met zekerheid meende dat niemand zich redden kon.

Langzaam daalde de avond over veld en dal en het was een schoone avond. Het woud straalde in zijn volle pracht en de toppen der woudreuzen van het dal prijkten in de

heerlijkste kleuren, vooral de hoogst opklimmende boomen, bewegelijke gouden koepels gelijk in doorbroken loofwerk gesneden, terwijl ook lange gulden strepen vielen in den grooten vijver en op den gelen weg. De groote vijver scheen als ingeslapen en de gevederde bewoners hadden lang reeds den langzamen terugtocht naar den molen aangenomen.

Soms ruischte een lichte koelte door de takken der struiken die neerhangend speelden met de klare golven aan hun voet en er dan ritselend doorheen streken, terwijl een enkel waterhoentje zijn eigenaardig geluid deed hooren.

Maar hoe droevig een waas ook scheen te rusten op het landschap, het was een lust het koor der nachtegalen te hooren en op de molentrap gezeten te luisteren naar het begeleidend ruischen van het water dat aanhoudend neerviel langs den molen, en plaste beneden de raderen. Iets eigenaardigs had het gezang, omdat de nachtegalen boven den vijver altijd anders schenen te zingen dan die in de onmiddellijke omgeving van den molen. Wij noemden zulks in onzen tijd de boven- en de beneden-nachtegalen, en stonden soms lang te luisteren met ingehouden adem op de brug van de gelen weg en druk was het gesprek en hevig den strijd, want er waren voor- en tegenstanders, en de lange Rotterdammer, eindigde altijd met te zeggen — „jullie zijt allemaal gek,” — waarop in den regel niemand iets meer te zeggen had en men naar huis toog.

Maar hoe schoon ook de avond, Hendrik was niet op de molentrap. Hij was met zijn gewone kalmte naar kippen en eenden gegaan, had allen behoorlijk verzorgd en in oog gehouden dat het vedervee ook voor de nacht in veiligheid was, want aan vossen was er geen gebrek, en nauwelijks was het tien, elf uur of gij hoordet hun jankend geklaag in het Lissebosch en om het huis.

Hij klom de ladder op, die naar het duiventil leidde en hij was nog niet boven aangeland, toen de ladder omkantelde en eenigen afstand verder tegen den molenmuur bleef staan. Hendrik was op den zoogenaamden duivenzolder.

„Wie heeft nu weer vergeten de ham naar beneden te brengen, voor het avondeten?” morde de vrouw des huizes in de keuken.

„Nee! neen! blijf maar hier,” en zij wees de meiden terug, „ik zal zelve wel even naar boven wippen, dat is het gauwst gedaan, neen! licht heb ik niet noodig, ik vind mijn weg in het duister wel.” En meteen was zij weg de zoldertrap op en trok de deur achter zich dicht. Rondtastend kwam zij boven en ging ijlings op den zolder een smallen gang door, die boven de keukentrap op den kant aanging, waar vlak er naast de duiventil was aangebracht. De deur kon door een houten pin afgesloten worden, welke er op hing en van boven neervallend de deur afsloot. Zij liet hem afvallen, en ging toen hard stappend op den vloer tot aan de plaats, het spekgeldertje genoemd, en hier het kleine laddertje op.

„Hendrik?”

„Zijt gij het vrouw?”

„Ja, let wel op, en onthoud mijn woorden. Gij moet voor Theo zorgen, Theo, kom dichterbij met uw oor, nog dichter, zoo, niemand mag het weten. Gij zult hem dagelijks eten bezorgen, als het maar eenigszins kan, — de ongelukkige fransche spionnen.” Zij luisterde naar den kant van de trap.

„Ik meen dat ik er al een hoor — de deur gaat open in de keuken.... Het eten vindt ge bij uw eten dat gij elken avond mee neemt voor uw vrouw naar uw eigen huis, en Theo... zult gij vinden op het klein eilandje achter in den vijver.”

Beneden hoorde men gedruisch in de keuken.

In een wenk stond vrouw Ella met de ham op de zoldertrap en stiet tegen een dragonder aan, die haar klaarblijkelijk nawilde, en door het dienstvolk zoo lang was tegengehouden.

THEO.

Toen het geheel avond geworden was trad Hendrik in de keuken en vroeg aan de eerste meid, waar *zijn* korf was,

Onder zijn korf werd het eten verstaan, dat hij elken avond naar zijn huis meenam voor den volgende dag en dat voor zijn vrouw bestemd was.

De Franschen zaten in een hoek om de tafel en waren bezig met hun avondeten. De brigadier wisselde ongemerkt een blik met een der dragonders.

„Hier, Hendrik,” sprak de vrouw, „en nu maak maar dat gij weg komt, want het is over den tijd, en uw vrouw zou wel moppen, over uw laat uitblijven.”

„Dank u vrouw en dan maar vooruit, als het toch al zoo laat is.”

En Hendrik was de deur uit. Het duurde niet lang of een der dragonders stond op en stapte insgelijks, maar van den anderen kant het huis uit. Zoo kon hij Hendrik den weg afsnijden. De brigadier scheen verder te eten, maar in werkelijkheid verloor hij de vrouw geen oogblik uit het oog, en haar klimmende ongerustheid ontging hem niet. Evenwel sloeg zij geen blik door het raam, noch voor, noch achter, en ging met kloppend hart voort, om het avondeten te bezorgen voor de dienstboden. De Franschen aten vooraf.

Ook toen de dragonder met een schijnbaar lang gezicht weer terugkwam, gaf zij het minste teken niet. Hij ging weer aan tafel zitten en zette zijn avondeten voort alsof er niets geschied was. En toch was er buiten iets gebeurd. Hendrik die het huis van voren verlaten had, herinnerde zich in den molen iets vergeten te hebben, en klauterde in allerijl den molentrap op, toen hij den Franschman op den weg zag verschijnen. In minder dan een ommezien had hij het voor Theo bestemde onder een meelzak neergelegd en kwam alsof er niets gebeurd was, de trap af, terwijl hij iets in zijn zak stak.

Zoo als gewoonlijk, want de Franschen durfden alles, nam de dragonder hem den korf af en lichte het deksel op, grinnikte, — in plaats van te glimlachen, — en gaf toen korf met inhoud aan Hendrik af. Deze stapte door en recht door naar zijn huisje, den korf echter had hij onder zijn blauwe kiel;

hij sloop gebukt langs de heg terwijl zijn vrouw op den uitkijk stond. Zij had met een wenk begrepen dat er iets op handen was en was op de hoogte van den spionnedienst op den molen.

Achter in het veld liep de heg schuin op het Lissebosch aan en op het hout, dat om den grooten vijver stond en dezen als in een groenen gordel omlijstte. De hooge boomen daalden in kreupelhout naar den oever en een ondoordringbare gordijn van bramen en doornen en wilde rozen, was er hier tusschen vijver en bosch opgehangen, welig groeiend en bloeiend om strijd. Heerlijk te zien, wanneer de lange lichtgroene ranken zich tooiden met ware slingers van half rooskleurige, half witte rozen met gouden harten die tusschen het fijngereande en spichtige bladgroen regelmatig gespijkt, afhingen tot in het water, of opklommen tot in de takken der boomen. Van den veldkant schoot hier een nauw zichtbaar smal voetpad een eindje langs den zoom van het kleine meertje, om tegenover het zoogenoemde zwanen-eilandje onder het groen in het water uit te loopen. Een heerlijk plekje om te baden, maar in den hoek waren zooveel Franschen omgekomen, dat het nooit iemand waagde hoe verlokkelijk het water er ook uitzag. „Robinson's zomerkasteel” zoo hadden wij het met onzen tienjarige verbeelding gedoopt. Hendrik kende de plaats. Een oogenblik stond hij stil, in een oogwenk bond hij een touw aan het korfje, maakte het goed dicht, wierp een steen met het andere eind omwonden, op het eilandje vlak langs den ingang van het zwanenhutje, en fluisterde: „Theo, een korfje met eten voor u, wacht tot dat het duister is, roer u niet, het is van moeder.”

Hij meende een beweging in het hutje te hooren — „goeden moed, morgen!”

Als de wind, — alsof hij als een wilde Irokees het oorlogspad bewandelde, — sloop Hendrik terug en zette zijn loop nog een eind het bosch in voort, tot dat hij nog al ver in het veld uit het bosch een voetpad betrad, dat door de akkers op den geleen weg tot aan zijn huis voerde. Dood op zijn

gemak en een deuntje neuriënd drentelde hij op zijn woning aan, overleggend hoe nu het eten voor Theo aan zijn vrouw te bezorgen. Nu dat was niet erg, zij kon het wel met iets anders doen.

In zijn open deur stond alreeds een dier verwenschte Franschen die hem aankeek met een blik die klaarblijkelijk zeggen wilde: waar komt gij van daan en zoo gauw? Ware hij hem misschien oogenblikkelijk gevolgd, Theo zou ontdekt geweest zijn.

Waar was Theo?

Het tweede eilandje, dat spits en smal als een groene langvormige korf op het water rustte, had men weleer toen men er op den molen zwanen op nahield den naam van zwaneneiland gegeven of eigenlijk zwanenlandje. Op den uitersten hoek naar het woud toe, stond een kleine hut, met riet gedekt en met hout afgeschoten en den rug keurend naar het bosch. Van binnen was in diezelfde richting een kleine verhooging als een bank aangebracht, waar nog sporen van een nest te zien waren, aan dat nest voorbij werd een doorgangetje ook door een beschot afgesloten. Waren de planken, die vermolmd en met mos bedekt waren, niet zoo door de overhangende takken bedekt geweest, dan zoude men er hem licht in gezien hebben die daar een toevlucht zou zoeken.

En dat was Theo. De arme Theo die van een verstek naar het andere was gerend en eindelijk als een afgejaagd hert op het zwanenland was aangeland. Verre van huis wilde hij niet zijn, dicht bij huis meende hij zeker te zijn. Werkten niet voor hem vader en moeder. Moeder vooral met al haar teedere zorgen. Zij wist het, zij alleen en haar Nand en nu ook Hendrik.

En het was een zoete, maar ook grievende en aanhoudende smart te denken: daar is hij, ons kind, hij ons enige, ons zonnenkind, ons alles: laten wij waken en zorgen en bidden. En dan die franschen in huis, en ieder oogenblik de officier, en die vloekende eed: hebben zullen we hem! en dan in de eerste gelederen met hem, voor het russische kanon.

Ja! dat zou hem leeren.

Dan stond haar bloed stil, en Nand meende te vergaan van woede, en dan ging hij in de schuur de zware Nand, en dan kleinde hij hout en als dan de bijl op het hout neergonsde, met een absoluut overvloedige kracht, alsof de blok er mee aan moest, dan werkte en mompelde hij binnensmonds, alsof het allen Franschen waren die hij al verwenschend, moest in stukken hakken.

Maar het was ook een vreeselijke toestand, niet om uit te houden. En toch duurde het al tweemaal vier en twintig uren, en werd hij met het uur erger en erger.

Wij hebben den braven Hendrik gezien hoe hij trachtte den armen Theo eten te bezorgen. Dezen keer was het nog gelukt. Zou het morgen lukken?

Binnen in de zwanenkooi zat Theo bleek als een doode, en rillend van koorts en spanning. De minste beweging kon hem verraden. Zijn beenen moest hij altijd ingetrokken houden. Kwamen de dragonders en zwierven ze door het Lis-sebosch en slopen ze langs den oever van het meertje, dan meende hij dat hun oogen steeds rusten op zijn verbergplaats. En dat was ook zoo. Maar ook zij dachten, dáár kon toch geen mensch zich in schuil houden. Te klein, te onzeker. En er waren trouwens ook geen bootjes te zien of te vinden. Allen verdwenen. Geen middel om er te komen, en dan zag de vijver om het zwaneneiland, zoo onzeker uit, zoo zonderling, dat zij hem met een soort van angst beschouwden. Bramen 'en doornen vormden een soort van borstwering, en het smalle pad met de nog smallere gang er door naast den vijver maakte het moeilijk hem te ontdekken.

Theo had honger, leed honger, en men durfde hem niet bezoeken dan met de uiterste voorzichtigheid. Altijd die fransche spionnen. Maar Hendrik was het gelukt.

Langzaam werd het duister en de lichten der molen alleen nog blikten door het duister. Toen had ge anders een hand en een arm kunnen zien uitsteken uit de zwanenhut en tasten naar den steen, langzaam, zonder gedruisch naar

zich toehalen. Er plonste schijnbaar iets in het water, — was dat een waterhoen of wilde eend? — een nauwelijks hoorbaar ruischen en een korfje verscheen in de hut. Zeker, het was geringe kost — maar hoe blij was Theo, hoe dankte hij Hendrik, weldra zonk hij van vermoeienis in slaap.

Hij droomde, dat hij op de groene kamer lag in het groote staatsiebed, en dat een vrouw bij hem waakt, — wat was zij zacht de hand der vrouw? — hoe zoet haar glimlach! hoe liefdevol boog zij zich tot hem neer, om hem te verkwikken! Maar dat is zijn moeder, zijn lieve moeder, zijn eenige moeder, zij is een engel op aarde! „Moeder! Moeder!” fluisterde hij zacht en sloeg zijn armen uit.

Arme Theo!

Boven aan het zoldervenster, boven de groene kamer, staat een vrouw. Gij kunt ze nauwelijks onderscheiden. Haar oogen willen de duisternis doorboren, te vergeefs! Zij hoort uit deze het ruischen en plassen van het water. Zij slaat de handen voor het gelaat en weent bitter. Lang stond ze daar, zoo dicht en zoo ver van haar kind.

Arme moeder!

Was het een wonder, wanneer zij 's morgens opstond met rood bekreten oogen, de rijke vrouw van den rijken plasmolenaar?

Arme moeder!

En voor het gesloten raam van de groene kamer stond de brigadier, daar buiten de turen in het duister van den nacht. Het bosch, den vijver, den weg verloor hij geen oogenblik uit het oog. Hij scheen de duisternissen te willen doorboren. Eindelijk balde hij de vuist in de richting van de beide eilandjes en mompelde binnensmonds: „wacht maar! krijgen doen wij u toch! ik houd nog, dat gij daar ergens steekt, bespeuren kan ik niets en toch ben ik er van overtuigd. Die knecht van daag... nu daar wil ik het mijne van hebben. Morgen wordt de inspectie hervat en dan de jacht, wij zullen eens zien of wij dat wild niet meester kunnen worden.”

En de nachtegaleen hadden nooit schooner gezongen in de

plechtigsten, stilsten, zoetsten nacht. Hun lied klonk over het water als een georgel van parelen. En er lag iets zoo weemoedigs in dien avond, iets als van verborgen tranen druppelende van de in het duister gehulde boomen, fluisterende stemmen gingen geheimzinnig rond en schenen te spreken van toekomstige onheilen. Was dat nachtegalenlied, een lied der hope, een lied van smarte?

Wat de morgen wel brengen mag?

DE JACHT.

Die nacht een droevige nacht als er ooit een droevige was, ging voorbij, als alle nachten.

De mensch verbeeldt zich zoo gaarne en zoo spoedig dat hij het middelpunt is, waarom alles draait, en dat de wereld moest ophouden te bestaan, wanneer hem een groot ongeluk, een vreeselijke ramp treft. En alles gaat zijn gewonen gang. En de nachtegalen zingen hun koningslied van liefde en treurige lust, en het menschenhart bloedt er naast.

Zoo was het ook op den plasmolen.

Wat een nacht voor vrouw Ella. Hoe menigen keer was zij stil opgestaan en op de teenen naar boven geslopen en had ze aan het zoldervenster gestaan en de handen gewrongen en tegen het bonzend hart geperst en was ze op de knieën gezonken, had het brandend voorhoofd tegen de steenen der vensterbank geleund en geweend en gebeden tot God.

Altijd meende zij iets van Theo te vernemen, maar niets hoorde zij dan het zwaarmoedig schoone lied der nachtegalen, in hun onovertreffelijk dubbel koor, de nachtegalen aan gene zijde der molen langs de beek antwoordend aan de nachtegalen van het meer. Wanneer ze dan het bed weer opzocht, dan meende ze dat Nand geslapen had en nog sliep, maar Nand sliep niet, sloot geen oog en dacht ook aan Theo, Theo, zijn eenig kind.

Ook Nand bad voor Theo. Maar hadden beiden 's avonds de zwarte gestalte gezien, die onder de vensters van de groene kamer stond? die in het duister grinnikte als een duivel en zich bijzonder scheen te verknukelen en breed lachte en fluisterde: „wacht maar, Theoken, wacht maar, mijn lief zwaantje, wacht maar, men zal u wel de slagveeren uitplukken, wel kortwieken, wacht maar, manneke!”

Daar zijn menschen die genieten van andermans leed, dat zijn de monsters der schepping. Zulk een mensch, zulk een monster was zwarte Dries. En zwarte Dries was het, die stond onder de vensters van de groene kamer. Laat in in den nacht zag men hem niet meer, zijn bed was leeg. Hij sliep altoos in de molen. Waar was hij geweest, waar was hij, hun zwarte Dries?

Tegen den morgen kwam hij terug van den kant van het dorp, hij was een voetpad langs gegaan, dat uit het veld in het bosch uitkwam, beneden het molentje der Eldensen, en was langs een achterdeurtje den molen binnengeslopen. De nacht was ten einde, en het vedervee begroette met groot rumoer den dageraad die even den gezichteinder tintte met vergulden witten glans. Het lied der nachtegalen was uit. Op den molen was alles in de weer. Baas en bazin en de boden aan het werk. Hij was een geregeld huisvader, kende zijn taak en verrichtte ze zonder veel gedruisch. Vrouw Ella ging bedrijvig rond en niets verried den vreeselijken angst, die haar folterde. Zij wist het eigenlijk zelve niet, waarom. Hare oogen zagen zoo vermoeid. Arme moeder!

Daarop naderen hoefslagen den molen, zij kwamen van de zijde van het dorp en dreunden van den gelen weg uit. Zij bleef stokstijf staan. Alle bloed verdween uit haargelaat. De handen beefden. Zij zette de schotel, die zij droeg op tafel en moest zich vasthouden. Knechten en meiden zagen allen naar buiten. Het was het heele detachement dragonders, en te paard, wat die kwamen doen? De vier ingekwartierden traden hun te gemoet. „Gij gaat niet mee,” beval de officier, „het bosch om den vijver wordt afgezet! Niemand verlaat

het huis, die het toch doet, wordt onbarmhartig neergeschoten. Opgepast dus!"

Nand stond bij zijn vrouw en hield ze staande. Zonder hem ware zij neergezonken, zij zag niet meer, alles ging haar dooreen, wolken zweefden voor hare blikken, zij was aan den grond genageld.

"Gereed? — gij blijft hier, gij kent dat volk," sprak hij verachtelijk. „vooruit nu, het is tijd, anders is de vogel nog gevlogen."

Met één waren ze weg en het zand sloeg op van de hoeven der paarden, die voor de helft langs den gelen weg links, voor de helft rechts uitsloegen, en weldra zaagt ge links en rechts de helmen of kolbaks met de wapperende paardenstaarten opduiken uit het groen.

Nand wilde naar het raam. „Hier blijven, hier!" luidde het norsche bevel, en de korte karabijnen kruisten zich voor de deur.

Ella stond recht.

Zij wilde niet naar buiten, al had ze 't ook kunnen doen. Hoe moederliefde ook haar hart staalde, dat ging hare krachten te boven, getuige te kunnen zijn van die vreeselijke jacht op dat menschelijk wild, het edelste, het kostbaarste van haar op de heele wereld.

Op eens roept ze op hartverscheurende toon: „laat ons bidden! bidden voor"..... ze dorst den naam niet uitspreken. En neervallend op de knieën hief ze den rozenkrans aan; Nand knielde naast haar en de dienstboden baden mede.

Hoort!

„H. Maria, moeder Gods, bid voor ons nu en in het uur van den dood. Amen."

Het ging u door de ziel. Elk woord was als een dolk die u in het hart sneed. En daar stonden de Franschen, onbewegelijk als de beelden, voor de deuren van de groote keuken. Niemand immers mocht in noch uit. Maar ook zij schenen wondergetroffen door hetgeen om hen geschiedde. Meer dan eens wendde de brigadier het hoofd om.

Weende hij? Wischte hij iets af uit zijn oog? Dacht hij aan *zijn* moeder misschien? Buiten was de jacht in volen gang. Vreeselijk! Wie heeft dien grooten jachthond, den lieveling van Theo, losgelaten?

Ziet hoe hij rondloopt, Kwispelstaartend en jankend, half van plezier, half van smart.

De officier volgt hem, verliest hem niet uit het oog, geen oogenblik. Daar staat het schoone dier, op den oever van den kant van berg en bosch. Hij strekt de fijne snuit over het water van het zwanenland en ruikt.

„Alzoo toch"... mompelt de luitenant, en zijn mond vertrekt zich tot een boosaardigen grijns.

Daar gaat Bello te water en recht op het eilandje aan. Trouw dier, gij gaat uw meester verraden!

Boven op den molen aan een klein raampje verscheen een afschuwelijk leelijk gelaat met een soort van triomf in de oogen. Het was zwarte Dries! Hij wreef de handen in elkander als genoot hij van zijn werk.

„Dat was een gedachte! kostelijke gedachte! dien hond los te laten. Die gevreesde hond bromde altijd op me, hij wou me bijten en die femelachtige Theo, maar dat kan niet baten, de een door den ander.... Maar wat is dat...."

„Theo weg, ja hij is het, — het heele kleine bootje, — zijn bootje, — zat nog onder het loof der boomen en heesters, — over den afgrond heen, — naar den hoek, — hij kan toch niet weg, aan het dwarspad staat een wachtpost."

„Hi! hi! wacht maar manneke, — er door komt gij niet, — neen dat kan niet, — daar vallen twee schoten. Ezels, gij schiet slecht. Theo is in het hout gesprongen, niet getroffen, daar gaat hij. Maar houdt op, houdt toch op, is die Franschman gek? Zijn soldaten te paard in het water te jagen en nog wel daar in den afgrond, daar verzinkt alles, ook zij zullen verzinken, daar kunnen de paarden niet meer zwemmen, iets grijpt ze met de pooten en trekt ze omlaag, wat weet ik niet, de duivel zeggen ze, de waterduivel...."

„Hi! hi! naar onder gaan doet er alles, kijk, kijk, de

eerste is er al in, wat hij spartelt, wat hij vloekt, jammer dat ik dat niet hooren kan. Vloeken kunnen ze die Franschen, dat moet gezegd zijn, twee, drie, vier, nog een vijf, zijn ze stapel gek, wie loopt zoo blind in zijn ongeluk, daar moet ge franschman voor zijn, zes, zeven, — nu ook de luitenant nog, dat ontbrak er nog aan, — neen hij komt terug, — hij waagt het niet, — of hij gelijk heeft, zie eens hoe ze zinken die zilveren hoeden met hun paardenharen pluimen, — neen, neen, neen, redding is hier niet, gij moet er aan, er is maar één plaats, Theo kent ze wel, en ook daar is verleden jaar nog Witte Dirk verdronken; wij konden hem niet helpen, voor onze oogen zonk hij naar omlaag, alsof hem iemand met de beenen trok, nog hoor ik hem om hulp roepen en kermen, brrr., nog zie ik zijn oogen draaien en toen plomp, het water gorgelde als in een trechter, eenige kringetjes en alles was uit, aardig ding dat water.... Maar kijk die luitenant eens, hij kent zijn taak die kerel."

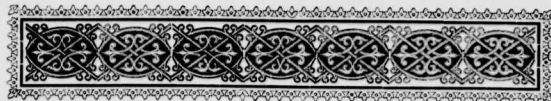
"Neen, Theoken, gij komt er toch niet door, onmogelijk, waar schiet die luitenant nu op aan, wat doen zij aan dien kant. Hendrik.... (spottend) brave Hendrik, ik wou dat de franschen ook u kregen, dan was alles op eens wel."

Zwarte Dries keek naar buiten, alsof zijn oogen uit het hoofd moesten. Zijn leelijk hoofd stak heel buiten de opening, zijn mond stond open, zijn adem joeg koortsachtig, zijn geheel lijf scheen in spanning te verkeerren.

Daar klinkt een kreet als een triomfkreet tot Zwarten Dries omhoog. Ze hebben hem zeker, mompelde hij zich in de handen wrijvende. Hij had gelijk. Zij hadden hem. Theo was gevangen.

En op hetzelfde oogenblik bijna schalde er uit de huizinge der molen een kreet zoo snijdend, zoo smartvol, dat hij door elk hart heen moest snijden.

Maar Zwarte Dries had geen hart.

V.

DE GEVANGENE.

et was zoo. Theo was gevangen. En het was zoo treurig aan te zien, dat u de tranen in de oogen kwamen, en dat meer dan een der dragonders zich omkeerden om het niet te zien.

Bello, de trouwe Bello, Theo's lieveling kon niet genoeg tegen zijn jeugdigen meester opspringen. Hij likte hem de handen, tot zijn gelaat toe. En hij had hem eigenlijk verraden.

Theo glimlachte zoo droevig en weende tegelijkertijd, tegen wil en dank. In het gezicht der Franschen had hij geen spier vertrokken, ook toen men hem knevelde met touwen, en al deed hem zijn hand erg pijn, want een schot dat men nauwelijks gehoord had in het bosch, had even zijn linkerhand geraakt. Zij bloedde.

Dat had de officier gedaan. Woedend om het verlies van zijn soldaten, die in den „afgrond" verdronken waren, schoot hij zoo maar het woud in, in de richting van den vluchteling, dezen achterna. En hij had hem rakelings getroffen.

Maar toen Bello hem liefkoosde, toen had hij geweend.

Dacht hij aan huis? Dacht hij aan zijn armen vader? In de keuken was vrouw Ella neergezonken. Zij was het, welke dien gil uitgestooten had, toen het triomfgejuich der Fransen haar deed begipen dat Theo gevangen was.

De soldaten die in de keuken op wacht hadden gestaan, traden buiten de deur en zagen den boschweg op. Van daar moesten ze komen. Van daar kwamen ze, een droevige stoet.

In het midden der soldaten ging Theo, met de handen gebonden en de uiteinden der koorden door twee dragonders vastgehouden, terwijl de anderen de wapenen in de vuist hadden. Die arme Theo, wat een gevaarlijke vijand was hij toch geworden, de edele, onschuldige jongen, en hoe kon hij niet vast genoeg gekneveld, niet goed genoeg bewaakt worden. En hoe ontgaan zag hij er uit, maar hoe fier en onbuigzaam droeg hij het hoofd, hoe flikkerden zijn oogen, hoe onbevreesd zag hij rond naar alle zijden.

De dienstboden echter, hoe nieuwsgierig ook om de uitkomst te zien, stonden om hare meesteres, die langzaam bijgekomen was, en met half verstomde blikken om zich heen zag. Zij wist niet goed wat er gebeurd was en zocht zich te bezinnen. Door de deur kon zij geen blik naar buiten werpen, want met een medelijdend gevoel stonden de lieden zoo, dat zij haar als insloten.

Nand integendeel zag er uit alsof hij op den eersten den besten zou losgaan. Woest rolden de oogen door het hoofd; hij trok zijn borstelige wenkbrauwen zoo omlaag dat men zijn oogen niet meer zien kon, en werkte met de vuisten alsof hij alles vernielen ging. Daar kwamen ze aan.

Ella had de oogen wijd geopend en luisterde naar het paardengetrappel in de verte. Het kwam steeds dichterbij. De vier soldaten hadden hun paarden uit den stal gehaald en maakten zich gereed om zich bij de overige afdeeling aan te sluiten. Daar zijn ze voor de huizinge. Zij moesten er immers van eenen kant voorbij, om den weg naar het dorp in te slaan.

Wie vliegt daar op eens de deur uit? door de soldaten

en de paarden heen, en valt Theo om den hals? „Mijn kind!” „Moeder! Moeder! wat doet gij toch?”

En zij nam hem in haar armen en kustte hem aanhoudend, en kustte de touwen die zijn handen knevelde, en streek zijn haar dat verwilderd hing met moederlijke zorgvuldigheid uit zijn voorhoofd, en blikte hem aan en sprak, alsof ze alleen in de groene kamer zaten en niet tusschen vijanden en vrienden zich bevonden.

De troep was blijven stilstaan. De officier die nog steeds zijn verloren manschappen betreurde, vloekte en raasde en sprong te paard op moeder en zoon aan.

„Zal die komedie ophouden? Wel? laat hem gaan! hij zal den keizer dienen, en leeren gehoorzamen, ha! ha! dat heertje zal er aan moeten, laat hem maar eerst de uniform aan hebben!”

Ella keerde zich even naar hem om, terwijl haar arm Theo omklemd hield.

„Het is tijd, laat hem gaan! hoort ge!”

En Ella had Theo losgelaten, en was voor den officier op de knieën gevallen en bad en smeekte, zoo zacht, alsof zij weende met ieder woord, alsof zij in ieder woord alle tranen van het moederhart had uitgespot.

„Heer! Heer! heb medelijden, medelijden met een arme moeder! Heer! ik heb maar één kind, één zoon, en ik heb hem zoo oneindig lief, hij is mijn leven en mijn alles, mijn hoop en mijn troost, Heer! maar één, ik heb er maar één. Andere moeders zijn rijk, hebben vele kinderen, maar ik maar één. Heer, heb toch medelijden met mij. Hij, mijn vleesch en bloed, laat hem toch vrij, hij heeft immers niets gedaan. Zonder hem moeten ook wij sterven, zijn vader en zijn moeder ook.”

En zij had de teugels gevat en zag zoo innig, zoo smekend tot hem op, dat de krijgers, tot de oudsten, de verhardsten toe, bewogen waren. Tegen die moedersmart waren zij niet bestand. Er vielen tranen in de grijze snorbaarden der oude soldaten. Ella's haar was losgeraakt en golfde wit

gestreept over hare schouderen. Zij weende niet, maar elk woord viel u gloeiend op het hart, en zij sprak zoo zacht, maar zoo zoet, dat er iets onbeschrijfelijk weemoedigs omging in aller gemoed.

„Ach! Mijnheer, laat mij uw hand eens vastnemen, — de officier trok zijn hand terug, — laat ik ze kussen en met tranen besproeien, uw moeder heeft ook uwe handjes gekust, menigmaal toen gij nog klein waart, zoo doen immers de moeders, de gelukkige moeders met hun kleine, lieve kinderen — daarom, och! niet waar, Mijnheer, maakt gij mij vandaag ook weer tot een gelukkige moeder, en geeft mij mijn kind, mijn eenig kind, mijn lieve Theo terug, niet waar, Mijnheer, dat gij het doen zult, ik bid u, ik vraag het, bij uwe liefde tot uw moeder, gij hebt ze zeker ook lief gehad, is niet, Mijnheer, en uw liefde maakt ze zoo gelukkig, zooals Theo mij zoo gelukkig maakte.”

Een ruwe ruk aan de teugels, onderbrak haar smeeken. Zij liet echter niet los, maar wilde de hand grijpen, die de teugels vasthield.

Het was een onbeschrijfelijk roerend tooneel, die arme moeder smeekend op de knieën, met loshangende haren, bleek, het leven en de vrijheid afbeddend van haar kind! „Theo!” ging zij voort, „kom, kniel met mij neder, Nand, de vader van mijn kind, kom, smeekt met mij, dan kan hij het ons niet afslaan, want ik zie het. Hij denkt aan zijn moeder...”

Een ruk, het paard steigerde, „lang genoeg! vooruit! wijvenpraat, acht op den gevangene!”

Ella viel bewusteloos in het zand van den weg. Theo stortte op zijn moeder. „Moeder! Moeder!” Maar de touwen sleurden hem op, en mede, en hij liep meer dan hij ging te midden der dragonders. Toen vlogen Nand en de knechts te hulp. Niet dat Nand niet wilde, zijn vrouw en kind verdedigen, neen, want de knechts hadden hem niet dan met de uiterste moeite teruggehouden in het huis. Hij wilde op de Franschen los, al kostte het hem en hun aller leven. Een stofwolk in de verte duidde de richting aan welke de stoet genomen had.

Voor het huis stond Nand, met gebalde vuist de Franschen bedreigend, woedend om zijn machteloosheid en weenend om zijn leed. „Ella!” riep hij met zachte stem, „Ella, ik ben hier, uw man, Nand, de vader van onze Theo.” Dat woord werkte.

„Theo? Theo? waar is Theo?” riep de arme moeder. Niemand antwoordde. Zij richtte zich op. „Theo! Theo! waar is Theo?” Zij zag wild in het rond.

Ach! en zij strekte de armen reikhalzend uit naar het dorp, „daar gaat Theo, mijn kind, mijn eenig kind, veroordeeld! Nand, Nand! Theo gaat sterven!” En zij liet zich zonder tegenstand naar huis brengen.

Het ging den weg op naar het dorp. De officier binnensmonds vloekend en razend. De soldaten, in stilte volgende. Zij schenen diep getroffen te zijn door het voorgevallene. Van tijd tot tijd, hoorde men hoe de een of ander hard op hoestte en de krop afslikte, die hem in zijn keel zat, terwijl zij blikken op hun aanvoerder wierpen die niet veel goeds voorspelden. Als zij gedurfd hadden.

Elk oogenblik dan klonk het: vooruit! maar langzaam spoorden zij hun rossen, want anders had Theo steeds moeten loopen om hen bij te houden.

Toch ging het tamelijk gauw vooruit. Maar voor de heggen en tuinen van het dorp kwam daar de pastoor aangetreden.

Bliksemsnel had zich de droevige tijding door het dorp verspreid. De edele grijsaard ook vernam het in zijn stille woning. Hij stond op, knielde een oogenblik voor het groote kruisbeeld, dat in zijn studeervertrek hing en stapte voort in den richting van den molen.

„Theo! Theo!” murmelde hij in zich zelf. Daar stond hij midden op den weg, onbewegelijk, maar met vlammen oog. Hij week niet van de plek.

„Uit den weg! uit den weg! oude dweeper!” brulde hem de officier te gemoet.

„Neen! niet! nooit!” riep de priester met luider stemme,

„laat af, mijnheer, behandel dien armen jongeling toch menschelijk en niet als een dier dat ter slachtbank wordt gevoerd! Heer, heb medelijden. God zal u straffen! 's Heeren vloek zal over u komen! Wee u! wee u! Gij weet dat hij onschuldig is! Uw haat alleen vervolgt hem! Theo! Theo! arme zoon! mijn kind! o kon ik u redden, kon ik sterven voor!...”

Een zweeps slag gonsde door de lucht en trof den grijsaard midden door het gelaat en teekende het met een blauwe striem.

„Vervloekte priester! vervloekt ras!” brulde de aanvoerder, hoonlachend. Hoog richtte hij zich op in de stijgbeugels, hoog steigerde het paard en met een sprong was hij over den priester heen die op de knieën was gevallen. De dragonders weken op zij.

De pastoor lag met bloedend hoofd op den weg, het paard van den officier had het grijze hoofd des priesters met de hoeven geraakt. Theo moest hem voorbij.

„Vaarwel, vader, vaarwel! vaarwel!”

Soldaten en Theo verdwenen tusschen de heggen.

„Heer Pastoor, Heer Pastoor! kom tot U, zij zijn weg. Ik ben het, Hendrik, ik zal u naar huis brengen.”

„Gij Hendrik?” fluisterde hij zwak. Bleek en met bloed overstroomd stond de grijsaard op, en begaf zich op zijn arm leunend naar de pastorie.

Voor de deur van den Burgemeester hield de troep een oogenblik stil. Er was in het dorp echter iets in aantocht dat op een naderend onweder geleek. Dreigende stemmen werden overal gehoord. Dat ook merkte de aanvoerder. Hij vreesde dat zijn prooi en zijn wraak hem zouden ontsnappen. Spoedig was zijn besluit genomen. „Allen gereed! dadelijk uitrusten. Wapens in de hand! — de gevangene in het midden — vooruit!”

En zij verdwenen weldra aan den gezichteinder. Toen zij voor de woning van den burgemeester stonden, naderde Hendrik tot Theo, — de soldaten deden alsof ze het niet zagen. —

„Moed, Theo! moed! niet bang zijn. wij zullen allen voor u zorgen, moed en vertrouwen op God! groet kleine Hendrik als gij hem ziet.” Hij drukte hem de hand en een beurs met goud in den zak, en weg was hij. Langzaam keerde hij weer, langs den gelen weg. Boven uit den molen, stak een grijnzend gelaat uit het kijkgat. Dat was Zwarte Dries.

DE REUZENSTRIJD.

Lang nog zou het dorp, zelfs de streek onder den indruk blijven van de gebeurtenissen, die wij verhaald hebben. Het was als een nagalm van de fransche heerschappij, in den tijd der Sans-culottes. Een soort van schrikbewind. Dat alles kon toen en gebeurde straffeloos. Aller oogen en geest waren naar het Oosten gericht. Daar werd op het groote ijzeren schaakbord des oorlogs, het lot der wereld beslist.

Twee machtige Keizers, twee reuzenmachten, reuzenleiders en het slagveld een reuzenrijk. Voor een oogenblik stond het leven der volkeren stil. Het hartebloed klopte alleen nog in de onmetelijke ijs- en sneeuwvlakten van Rusland. De inzet was de wereldheerschappij. Voor Frankrijks keizer *zijn* of *niet zijn*.

Niet zijn zou de uitslag zijn.

Hij had den Paus gevangen weggesleurd, had de roekelooze hand geslagen aan den gezalfden des Heeren: hij had de kerk onderdrukt en haar priesters vervolgd. Het lot aller kerkvervolgers zou het zijne wezen: vallen en sterven.

Vallen, hoe ijzingwekkend hoog hij gestegen was, hij het kind des geluks, sterven op een eenzaam eilandje, een rots te midden van den oceaan, verlaten van allen, eenzaam en alleen, terwijl de golven van het strand hem zijn graflied zouden zingen, en hij te vergeefs zou droomen van Frankrijk, het geliefde land, zijn land, zijn vaderland.

Toen op het oogenblik dat wij schreven stond hij te Smo-

lensk op de grenzen van Rusland. Magazijnen, onafzienbaar strekten zich uit, langs alle zijden. Hier werd de veldtocht bereid, gereed gemaakt, de voorraad bijeen gebracht. Van hier uit zou als de bron ontspringen die het ontzaglijk leger, steeds van alles zou voorzien. Hier had de keizer zijn eerste overwinning behaald. Van hier zou de fransche adelaar zijn vlucht nemen over het onmetelijke rijk der Russen. Daar zou hij den Russischen adelaar ontmoeten in een strijd op leven en dood.

En de russische adelaar zou overwinnen. En hoe?

Overwinning volgde op overwinning, en de franschen rukten zegevierend de heilige hoofdstad van het russenrijk binnen.

In het oude paleis des keizers, in het Kremlin, in de troonzaal vaardigde Napoleon een triomfeerende dagorde aan zijn troepen uit. Dat was het einde.

In den volgenden nacht schoten van alle zijden vuurzuilen ten hemel op. Moskou stond in brand.

En de vlammen schreven in den hemel het vonnis van den modernen Balthasar, die de gewijde vaten roofde uit den tempel des Heeren, in het nachtelijk duister. Hij was veroordeeld. Dat vonnis werd uitgevoerd.

Die terugtocht, die in de wereldgeschiedenis geen weerga kent, werd met stroomen bloed geschreven en met hoopen lijken geteekend, in het groote witte boek der onmetelijke ijsvlakte.

Een triomfweg heen, een bloedstroom terug.

Het was de strijd van het Westen tegen het Oosten, van de beschaving tegen de barbaarschheid, — maar ook van de eer- en veroveringszucht tegen de vaderlandsliefde. De vaderlandsliefde overwon.

Vijftien uren strijdens openden de Franschen den weg naar Smolensk.

De hongersnood, als een ratelend geraamte begeleidde de vluchtenden.

Paarden en menschen lagen bij honderden langs hun weg, die geen weg eigenlijk was. Gieren en wolven volgden op het spoor, azende op het ruime feestmaal. En strijden, vechten, altijd steeds door, wapenen in de hand, zonder verpozing,

zonder rust, steeds de Russen op de hiel, de Russen op de flanken.

Maar de trotsche Cesar had gezegd, toen de paus zijn gevangene, hem in den ban sloeg der kerk. „Kom! kom! de bliksems van dien grijsaard, zullen de wapenen niet doen vallen uit de handen mijner soldaten.” Hoort ge!

De stormwind nadert met looden vlerk over de vlakte, ijzig koud, alles verstijvend, alles bevrozend, — bijna het bloed doende stollen in de aderen. Sneeuwvlokken dwarrelen over de vlakte, dichter en dichter vallen zij, — onzichtbaar wordt de gezichteinder, — niets zien zij noch voor, noch achter, noch ter zijde. Beweegbare sneeuwmuren sluiten ze in.

Hoort! van waar komt dat huilen der roofdieren? Van welken kant dreunen dof, die naderende regimenten?

Raadsels, louter raadsels, maar raadsels des doods — des ondergangs.

Moedeloos, hopeloos gaan de Franschen verder. De Russen vallen op de achterhoede... honderden, duizenden vallen of gekwetst, — minder in getal, maar zij gaan verder... de vijandelijke kanonnen maaien van uit de zijden geheele gelederen weg — over de gevallen gelederen gaan de volgenden verder.

In stilte, — de stille wanhoop.

Eugène de Beauharnais, Ney doen wonderen van dapperheid, van opoffering, van krijgstalant van keizerliefde. Alles is vergeefs. De buitgemaakte schatten uit de oude keizerstad, lagen verspreid over de sneeuw, te midden van kanonnen, kruikisten, paarden en manschappen.

De Russen kleedden hun gevangenen uit, en wierpen ze naakt op het ijskoud bed. Elke halte geleeke 's morgens op een slagveld, zooveel dooden lagen alomme, den strakken blik naar den hemel gericht — wachtend op de donzen witte lijk-wade, de sneeuw en altijd sneeuw. De koude had ze vermoord.

Wat is dat voor een stad daarginds? Smolensk!

O! God zij dank! dat is de rust, de veiligheid, de vrede.

Arme bedrogenen. Dat waren puinhoopen en niets dan puinhoopen. Men kampeerde in de eenzame uitgestorvene straten.

„Te wapen! te wapen! de Russen!” Ze stonden op, schaarden zich in de gelederen vooruit! Twee en dertig grenadiers vielen ter aarde, dood, anderen stonden, een levend, neen! een doode muur, — uit de bevroren handen, waren de de wapenen op den grond gevallen.

Had hij niet gezegd, zij zullen de wapenen niet doen vallen uit de handen mijner soldaten? Daar lagen zij, wapenen en soldaten.

„Vooruit! vooruit! de Russen komen!” Dat was de kreet van elken dag, van elken nacht, van elk uur.

En zij vluchtten steeds verder de armen, steeds minder in getal. Geen tien duizend waren meer in staat in het vuur te gaan. Den acht en twintigsten November, zou men over de Beresina trekken. Die naam zou met bloed opgeteekend worden in de jaarboeken van Frankrijk, als de storm des bloeds. Twee bruggen zouden den doortocht bieden.

De eene brak en zonk, ééne voor zooveel vluchtelingen. Zij vochten met de wapenen, als vijanden tegen elkander, want ginds was het leven, hier de dood. De Russen!

En de Russen van twee zijden, op beide oevers der rivier. Met den moed der wanhoop stredden de ongelukkigen; te vergeefs. Zij werden teruggeworpen.

Toen vielen kogels en bommen te midden van dat vreeselijk menschelijk gewemel, een groote kluwen van gekwetsten, zieken, vrouwen, mannen zonder wapenen. Duizenden wierpen zich door elkander in de rivier. Duizenden ook kwamen er in om.

Daar bezwijkt de brug. Alles is uit, overtocht en gevecht. Doodstil werd het op de beide oevers. De geheele legerros, twee honderd kanonnen, twintig duizend gevangenen. Hoeveel dooden?

Vraagt het aan den bloedstroom, hoeveel lijken hij rolde in zijn golven? En zoo verder, steeds verder tot aan den Niemen, den 13 December 1812.

Van de zevenhonderd tachtig duizend soldaten, die uittrokken, kwamen geen twee duizend weer, van de honderd twaalf duizend paarden, de twaalf honderd kanonnen, geene.

Eene bladzijde uit de geschiedenis der Kerkvervolgers. Daarvoor schreven wij deze regelen, opdat onze lezers mochten denken aan de lessen der geschiedenis — een wereldge-recht, — te midden van onze benarde tijden.

OP DEN MOLEN.

En Theo?

Keeren wij eerst naar den Plasmolen terug, terug ook naar het dorp. De algemeene zorg deed de zorg op den Plasmolen vergeten. Ieder dacht aan de zijnen. Elke moeder aan haar kind.

De oude herder was bekomen van zijne wonde, welke echter zijn hoofd geteekend had met een onuitwischaar merkteeken; een merkteeken van heldhaftige, priesterlijke, vaderlijke liefde. Maar zijn hoofd hing diep neergebogen op zijn borst, wel vlamt nog in het oog dezelfde zielekracht, hetzelfde zieleleven. Er scheen echter iets te knagen aan zijn hart, er moet iets zijn dat hem meer dan anders bezig hield, want hij zag soms het handje niet dat de kleinen hem kwamen aanbieden op straat, en staarde als verwonderd rond, wanneer hij uit zijn peinzen ontwaakte.

Het gewone doel van zijn peinzend wandelen was de Plasmolen. Hoe heerlijk lag daar steeds dat gezegend plekje, en hoe stil was het hier overal. De tijd der nachtegalen was lang voorbij en over die schoone natuur lag als een sluier van droefheid uitgespreid, en als de vreemdeling bij het naderen der huizing, den hond hoorde aanslaan, dan was het alsof Bello hilde, de arme Bello, Theo's jachthond. De bloempotten op de vensterbanken waren verdord. Een enkele vierkant houten bak, stond frisch en met bloemen gevuld, het leven te midden van den dood.

Theo's bloemen, die hij elk jaar uitplante van de oevers van den vijver in den linker schaduwrijken hoek, waar ze een heel veld vormden. Het waren die kleine bloempjes, die als blauwe oogjes opblikken, uit het groen, en ons toeroepen onze dierbaren niet te vergeten.

Hendrik had ze gaan halen, hij had ze geplant zooals Theo zulks deed, en zij stonden aan het raam, en de moeder had ze gezien en toen had ze eerst bitter geweend, en waren vele tranen gevallen in de blauwe kelkjes, en had zij zoo stil gefluisterd: „neen! neen! kind, uw moeder zal u nooit vergeten” en Hendrik had toen zacht gezegd: „Vrouw, Theo denkt aan u, dag en nacht.”

En dat had haar goed gedaan, en elken dag zag men de arme moeder met haar bleek gelaat staan bij de blauwe bloemen, met oogen vol tranen. Maar zij hoopte toch. Niet dat er een enkel schrijven van haar kind was gekomen. Dat niet. Zoo dikwijls als een der ouders, wier zoons reeds gewond waren geworden, op den molen afkwamen, langs den gelen weg, dan had zij hem reeds gezien in de verte, vragen durfde zij niet, want haar hart klopte om te springen, en zij werd nog bleeker dan zij reeds was.

Nand vroeg dan: „ook niets nieuws van de jongens?” En het antwoord was ook altijd een antwoord voor hem over Theo.

De goede pastoor had haar de hoop weer in het hart gestort. Hij had haar zoo zacht, zoo goed, zoo lang toegesproken, dat zijn troostend werk merklijk vruchten gedragen had.

Ella bad, dus hoopte ze. Bidden en hopen is een, en het gebed vernieuwt en onderhoudt de hoop, als een heilig vuur op het altaar des harten.

Een moeder moet hopen, moet bidden, zoodat zij niet kan ophouden lief te hebben.

De eerste tijdingen van Frankrijks nederlagen waren den pastoor ter ooren gekomen. Hij haastte zich naar den molen.

„Moeder,” riep hij van verre, „moeder, ik geloof dat wij spoedig iets van onze kinderen zullen hooren.”

„Ook van Theo?” was de ogenblikkelijke vraag.

„Ook van Theo, denk ik. Ik heb u reeds gezegd dat mij dunkt dat Theo niet mee naar Rusland is. Zij hebben hem, dat weten wij, mee naar Duitschland gesleept. Maar er moest over hem recht gesproken worden, en die officier zal hem niet willen loslaten, zonder straf. Het kon misschien voor de vorm zijn, dat kon, maar hij is stellig voor een gerechtshof moeten verschijnen, dat houd ik voor zijn geluk.

De anderen zijn vertrokken, dat is ons ook nog bekend, en hij is achtergebleven. Meer weten wij wel niet, dat is waar, maar dat is toch een groote hoop. Nu komen de anderen terug, want het schijnt zeker dat de keizer geslagen is en zijn leger op de vlucht.”

Gij hadt de vrouw moeten zien, langzaam hief ze de beide handen op, haar gelaat hield op, als in de stralen der ondergaande zon. Zij vouwde de handen als tot een stil gebed.

Het was zoo roerend haar zoo te zien staan, de oogen ten hemel en vol tranen, dat er iets over knechts en meiden kwam, die met een soort van heiligen eerbied, die bleekte stille vrouw met het nu sneeuw witte haar betrachtten. Wat is het toch iets heiligs, een moeder!

„Dan,” ging de pastoor voort, „dan kan het niet lang meer meer uitblijven of wij hooren nieuws en misschien spoedig.”

Ella en Nand konden niet antwoorden maar er kwam toch iets van een nieuw gevoel in hun hart. Zij hoopten en niet zonder reden en dat voelde en begrepen zij, al was er ook nog zoo weinig reden om te hopen.

„Ik hoop spoedig terug te komen. Laten wij allen wachten, hopen en bidden.”

„En bidden” herhaalde hij, „allen samen.”

„In het groene huis bidden zij ook, voegde hij er glimlachend bij. Arme Rina, zij heeft Theo zien wegvoeren, en was het bijna bestorven: Houd goeden moed en vertrouwen op God!”

Dien nacht sliepen Nand en Ella voor het eerst een rustigen slaap. Beiden ontwaakten met dezelfde vraag: „Waar Theo toch zijn mag?”

De goede pastoor had gelijk. Men kon niets met zekerheid van Theo zeggen en hoop was er genoeg dat hij niet naar Rusland had mee gemeeten.

Van de eerste deutsche stad over de grenzen, had men zijn spoor verloren en ook kwam de veronderstelling van den pastoor uit, de officier zal hem achterhouden in de hoop van zich te kunnen wreken.

Het was een akelige tocht geweest. In het midden der dragonders, liep Theo te voet, met geknevelde handen. Twee soldaten hielden de uiteinden der koorden vast. Zij hadden medelijden met den armen jongen en lieten de touwen los genoeg vlotten, om hem geen pijn te doen en ook om hem niet mee te sleuren.

Het deed u evenwel pijn om Theo in het midden te zien voortstompelen, als een galeiboef en in weerwil van de meewarigheid der krijgslieden ging het toch menigmaal in een draf. Maar geen klacht kwam over zijn lippen, geen blik smeekte zijn beulen om ontferming. Hij zag strak voor zich uit en scheen het triomfeerende, nijldige oog van den officier niet te zien. Hij liep daar tusschen de soldaten, alsof het zoo moest zijn en niet anders kon.

Had men echter goed opgelet, zoo had men gezien dat hij bad.

Het was een edel hart, dat vurige hart van Theo, en hij had een wilskracht, zeldzaam voor zijn leeftijd, een kracht die in de vreeselijke omstandigheden eerst ontwaakt was, en die hij vroeger nooit in zich zelve gekend had. De beproeving had hem gestaald. Hij werd geald, gelouterd door zijn lijden.

Ziet gij dat bleke gelaat dat steeds voor hem opgaat? zoo droevig en toch zoo zacht, zoo bleek en toch zoo troostend? De oogen die hem altijd aanblikken en hem wenken, als zegden zij: „Kom, volg mij, ik ben bij u, ik ga mee, mee, mee in den vreemde, mee in de ballingschap, mee in het leger. Al hebben zij u weggevoerd en sleuren zij u mede naar verre landen, ik verlaat u niet, neen, nooit mijn kind, want een moeder verlaat niet haar kind!”

En zij blikten zoo trouw en zoo innig hem aan en hij bekommerde zich niet om de soldaten, hij zag, hij hoorde ze niet, hij dacht niet aan den smaad van den officier, hij zag maar steeds in die trouwe, goede, zachte oogen en het deed hem goed, en steeds nieuwen moed deed hem het hart kloppen. Zij waren als sterren die lichten op zijn weg, sterren van hoop voor de toekomst.

Zoo trok men voort tot de naaste stad. Hier nam men de koorden van zijn gestriemde handen, en werd hij gevangen gezet, in afwachting dat men over zijn lot in den kriegsraad zou beslissen.

Maar op eens kwamen bevelen van het hoofdkwartier. De dragonders moesten diep naar Duitschland en de officier die vreesde zijn slachtoffer te zien ontsnappen deed hem meegaan, maar nog altijd niet ingelijfd in het kader der manschappen, een burgergevangene. Aan ontsnappen viel niet te denken. Wel was het hem gelukt, zijn geld te redden, dat hij in een klein zakje op zijn borst droeg. Dat was zijn laatste hoop.

Van de soldaten van zijn dorp zag hij, vernam hij niets. Zij waren meegetrokken naar het land van sneeuw en ijs; weinigen zouden hun vaderland weerzien.

Reeds was hij ver in Duitschland doorgedrongen, toen de winter was ingevallen en de koude vreeselijk en op eens de garnizoenen uit de verschillende vestingen naar de oevers van den Niemen geroepen werden. Vreemde geruchten gonsden door de lucht van verbrande steden en paleizen, van zware nederlagen.

De russische adelaar had den franschen adelaar verwonnen. Het fransche leger had den terugtocht moeten aanvaarden naar den Niemen.

Terugtocht noemde men het, een vlucht was het inderdaad. Men had altijd op Napoleons gelukster gehoopt. Zij ging onder in een zee van bloed. Het bevel, dat de weinige troepen die nog de vestingen bezet hielden, aan de oostelijke grenzen riep, dat was een noodkreet! De officier moest mede.

Theo die niet afgeëxerceerd was, werd in de schaarsche gelederen gestoken, die den terugtocht door Duitschland moesten openhouden, kreeg de uniform der infanterie. Zoo ontkwam hij aan zijn vervolger en verdween hij eigenlijk uit zijn bereik.

Een zaak bleef echter, deserteeren kon hij niet. Het toezicht was te streng en dan moest hij ongetwijfeld in de handen der Franschen vallen, die in kleine detachementen het land naar alle zijden doorkruisten. Toen werd het een werkelijkheid het gerucht dat er geloopt had.

De Keizer was gevallen. De vreeselijkste verhalen deden de ronde en bleven allen beneden de ijselijke waarheid. Napoleon was op zijn terugkeer, in allerijl Duitschland doorgetrokken. Hij vreesde een opstand in Frankrijk. Als een vluchteling verscheen hij in zijn hoofdstad, nauwelijks herkend aan de poorten van zijn paleis. Achter hem kwam de oorlog van de russische grenzen, als een stroom van vuur en bloed.

Geheel Europa bijna verbond zich tegen hem. Het zesde europeesche verbond bestond.

Napoleon schiep binnen eenige dagen een nieuw leger. Het scheen dat hij alle bloed uit Frankrijks aderen wilde persen. Vijfhonderd duizend soldaten stonden weldra onder de wapenen. Wel waren zij allen jong. Zijn veteranen waren gevallen op al de slagvelden, van Moskou tot in Saksen. Dit leger telde bijna uitsluitend jongelingen van twintig jaar, de bloem des lands.

„Vooruit!” Zoo klonk het van alle zijden. „Op, op! ten strijde, te wapen!”

Frankrijk had te veel roem geoogst, het was aan een soort van glorieoos gewoon. Van deze ontnuchtering wilde het niets weten. Helaas! het zou erger komen! O! Dat jaar 1813!

Saksen was het oorlogstooneel. Hier stieten de legers op elkander. Frankrijk overwon; Lützen, Bautzen heeten de twee eerste roemrijke veldslagen.

De vijanden alhoewel geslagen, trokken steeds voort en

wonnen steeds terrein. Nog twee overwinningen volgen, Wurtchen heeten die overwinningen, en Hochkirch.

De vijanden trokken steeds voort, kwamen steeds nader. Ontelbare legers, die als uit den bodem opstonden, verwoede vijanden bereid om te verwinnen of te sterven.

Alle volkeren van Europa strenden mede tegen den Machtige, zijn bondgenooten verlieten hem. Nog een slag, een meesterslag wilde hij doen. Berlijn en Weenen over Praag, wilde hij als grijpen in de vlucht.

Terug! terug! teruggedreven keerde hij weer in allerijl en de Corsicaansche leeuw zag zich van alle zijden ingesloten. IJzeren muren van alle zijden, muren die zich openden op bevel om uit duizenden vuurmonden dood en vernieling te braken in de fransche gelederen.

Leipzig wordt het middelpunt van den beslissenden slag. De slag der volkeren. Drie dagen duurde hij.

Den zestienden October zagen de inwoners van Leipzig van de hoogte hunner wallen, dubbele, driefvoudige rijen van soldaten, zich onafzienbaar, ontwikkelen in een halven kring om de stad, en in evenwijdig getrokken lijnen de vijandelijke legers.

Die machtige drommen raken in beweging en de veldslag begon. Een ongelooflijk vuur werd er geopend en duurde onafgebroken zes uur. Een rookwolk legerde op de vlakke, en vriend en vijand verdween in den kruitdamp, waardoor en waaruit elk oogenblik duizenden bliksemschoten. Men kon de kanonschoten niet onderscheiden, zij vielen met honderden te gelijk. Het was een aanhoudend gebulder. En die bloedige dag bracht geen beslissing. Dat vreeselijk treurspel zou afgespeeld worden, de volgende dagen.

De tweede dag heette rust, maar hij bracht geen rust. Geheel Leipzig was een hospitaal geworden, tot in de straten lagen de gekwetsten overal. Het bloed dreef langs de huizen. Akelig te zien. Het gekerm was akelig te hooren.

De achttiende daagde aan de oosterkinnen. Frankrijk moest vallen. Het was een onherroepelijk besluit der verbon-

den vorsten en volkeren. Toen verliet de laatste bondgenoot des keizers, Saksen, het Fransche leger en liep tot de geallieerden over.

De slag was beslist en Frankrijk verslagen en verloren. Toen begon door de straten der stad een terugtocht, zoo vreeselijk als die uit Rusland. Door drie poorten trokken de Fransen de stad binnen, door eene moesten zij ze verlaten en dat meer dan honderdduizend man met honderd kanonnen en wagens.

En het ergste van alles was, dat de brug over een rivier te vroeg werd vernield en dat er duizenden verdronken en meer dan tienduizend zich overgaven en dat alles in den nacht, den duisteren nacht.

Het is morgen geworden, de negentiende October. Het trekken door de straten ging steeds zijn treurigen gang. Door de straten en langs de muren had men de arme gekwetsten gerangschikt, die den dood wachtten. Bij den stoep van een tamelijk aanzienlijk huis ligt een gewonde, stervend neer.

Het schijnt een officier te zijn en wel der dragonders. Zijn hoofd is verbonden, maar het bloed gutst langs zijn kleederen. Hij is bleek, zeer bleek en murmelt onverstaaanbare woorden. Daar nadert met de vluchtelingen, een jongesoldaat, een infanterist. Zijn ransel is hij kwijt, maar de veldflesch steekt nog van onder zijn kapotjas uit. Hij moet den gewonde, die met het bebloede hoofd op de trap rust voorbij. Hij blijft staan, knielt bij den gekwetste neer, maakt den band los en ziet een diepe wond in het achterhoofd. De hoof van een paard had den schedel gekloofd.

Hoort! hij spreekt! „vergifenis, priester, vergiffenis! zeg, dat gij mij vergeeft, ik zal het nooit weer doen.” „Mijn God, is het mogelijk! Hij!!”

En de jonge soldaat blikte in het bleke gelaat en herkende den officier die hem gevangen had meegesleept en wiens paard den grijzen herder had gewond, toen hij op de knieën voor hem nederviel en om een menschelijke behandeling voor hem smeekte. Hij wiesch hem het hoofd met frisch water, en liet

eenige druppels wijn uit zijn veldflesch tusschen zijn lippen vloeien, hij opent de stervende oogen. Verschrikt sloot hij ze dadelijk.

„Gij?” fluisterde hij zacht. Het hoofd zonk achterover. Hij was dood. Theo stond op, diep ontroerd en volgde het gros des legers dat de brug nog overkwam en naar Frankrijk week. Nu zocht hij te ontkomen.

..

De zon neigde ten ondergang. Het was een van die eenig schoone late herfstdagen, de afscheidsdagen van de natuur en haar leven, de ingang in den winter. Zij doen u zwaarmoedig aan, als een sterven. Het komt u voor, of in u, of rondom u ook iets sterft, iets heengaat, om niet meer terug te keeren, iets dat u lief is, en dat gij ongaarne ziet scheiden. Men wil er langer van genieten. Men tuurt langer en aanhoudender naar het Westen, waar de zon met ongekende pracht en majesteit ondergaat in een vlamme zee van purper en goud. Het is dat echte keizerspurper met rooden weerschijn, als of er leven was in zijn vouwen en golven; ook iets van bloed. Aan keizerlijke standaards kleefte zoo vaak dat purperen bloed.

Het Lissebosch stond daar als rillend bij de aankomst van den winter. Gedeeltelijk waren de bladeren afgevallen, en kleurden met bonte schakeeringen en allerlei tinten den bodem van het woud en den gelen weg. Maar prachtig was en bleef het bosch met zijn reuzenboomen en dichte woudkronen, alles bont getooid in het herfstkleed van grillige kleuren, als met verwelkte duizend schoone bloemen. Langs den rand en langs den zoom van den grooten vijver, rankten en klommen nu bloedrood de lange buigzame takken van de braambeziën, waaraan nog enkele overrijpe groote beziën hingen en de wilde rozen wiegelden hun bottels vaalrood en geel op en af langs den kant van den afgrond, die glad en zonder den minsten rimpel sliep in den hoek, alsof de waterduivel was ingeslapen, verzadigd en de wacht houdende bij de lijken zijner slachtoffers.

Van het dorp uit was het tooneel onvergetelijk schoon. Het Lissebosch met zijn machtige kronen stond er met goud overgoten, als beweeglijke koepels zich opbouwende, trotsch welvend naast en op elkander, hooger en hooger tot op de hoogvlakte, als de verre koopelwereld eener oostersche stad, eener stad der verbeelding, als uit duizend en een nacht.

Op den molen was alles rustig, ging alles den gewonen weg. Het was vroeger avond en dus hield de bedrijvigheid buitenshuis vroeger op. De raderen van den molen had men stil gehouden en men hoorde het eentonige geblas en geruisch en geritsel en gesis en stil gekabbel, dat aan en langs de schuttingen plaats had, alsof de wateren ook een fluisteruurtje hielden onder elkander.

Spraken ze misschien van de in stilte verzonkenen in den hoek, het kerkhof der wateren, waarlangs de waterrozen een grooten krans vlochten, een krans op het koude graf.

Boven den molen verscheen op eens in het kijkgat, dat opengeschoven werd, een hoofd met zwart kroeshaar en leelijke gezichtstrekken; zwarte Dries was het.

„Nu, daar hebt ge het al weer, 't komt uit” — wrevelig en ontevreden was de toon, — „'t komt uit zooals ik het gedacht heb, *altijd* gedacht heb, ook gezegd heb aan de vrouw. Alsof ik haar troosten wilde, heb ik het gezegd, maar ik meende het niet dat hij terugkomen zou en zeker ook, en als ik me niet bedrieg, dat is” — zijn stem werd dreigend en hij trok het hoofd terug, zoodat men hem van buiten niet meer zien kon, — „dat is hij, die femelaar, die Theo. Zulke fijne ventjes hebben een taaier leven, dan de sterkste kerels in het dorp, die liggen daar in Rusland of Duitschland ergens in den grond, — brrr!” hij rilde er van, „en dan komt dat heertje, dat moederskindje, gaaf en gansch naar huis. Waarlijk, het gaat niet rechtvaardig toe in de wereld.”

Hij keek zich de oogen uit dat zij puilden uit het hoofd en hief de vuist op. Op eens had hij geen twijfel meer. „Ja!” riep hij bijna luid, „hij is het” en de gebalde vuist voor het kijkgat houdende, sprak hij; „kom maar, kereltje, kom maar!”

Wanneer Judas die zijn meester verried, een klank, een toon in zijn stem mocht gehad hebben, die u door hart en ziel sneed, dan moest die toon in zijn stem geklonken hebben. Het deed u wee.

„Kom maar! zwarte Dries heeft nog meer middeltjes, meer koorden op zijn boog, meer kunstjes in zijn zak.” Hij grijsde naar buiten, en lachte schamper. „Kom maar, lieverdje, kom maar.... wij zullen u weldra een ander liedje opspelen. Zoo gaat het niet!”

En hij wreef zich in de handen, alsof hij zich verkneukelde van plezier en hij grinnikte afschuwelijk. De man, dien hij gezien had op de hoogvlakte verschijnend in de opening van den gelen weg stond er geleund tegen een beukenstam, verloren in de beschouwing van het heerlijke landschap.

Zalige blikken dwaalden rond over den vijver aan zijn voet, den molen, het bosch, het veld, het dorp in de verte, op dien toren, die boven de huizen uitschoot met zijn ranke spits. Hij scheen dat alles op te drinken, op te nemen in zijn ziel met de oogen.

Een geheel menschenleven ging voorbij aan zijn vochtig oog, een heirleger van herinneringen, gestalten in dooreengolvende mengeling; groepen van kinderen van jongens en meisjes, spelend, lachend langs den gelen weg, hand in hand naar de kerk opgaand in feestkleedij, het nieuwe kerkboekje in de hand, voor het eerst hoogtij, der kinderen in de kerk, de oude herder wacht ze af, het is ook zijn schoonste dag, zijn gelukkigste uur. Hoort, hoe de klokken luiden door het land! feestgelui, liefdezang, bruiloftslied.

Hoort ge? Daar klonken ook de klokken dezelfde. Het is de avondklok, het Angelus.

Als oude bekenden kwamen de schoone klanken tot den eenzamen wandelaar aan den beukenstam. Langzaam zonk hij op de knieën. Hij bad. Hij weende ook. Maar dat waren tranen van innig geluk en ware zaligheid.

Hij daalt omlaag. Stil stond hij bij de eerste kromming van den weg. Hier was een kleine voorsprong in het hout.

Zomers met gouden gensters omzoomd en begroeid, en dat wij met onze jeugdige verbeelding, den koningstroon hadden gedoopt. Van daar kon het oog het groene huis aan de beek wederzien.

Hier stond hij — de bloemen zijn verbloeid — maar de laatste stralen der zon kleedden hem in goud, en tot zijn gelaat toe lichtte gulden in dien gloed. Een wenk, als ten groet met de hand, en hij verdween langs een voetpad.

„Wat Bello schelen mag?” vroeg baas Nand „en wat een kermen, wat een jagen, wat een opspringen aan zijn kooi!” De molenaar trad de wijde keuken in en ging onder den breedden schoorsteenmantel staan. „En altijd met de neus in de lucht, als ruikend naar den bovenkant van den gelen weg? Zou hij van daar iets opvangen? zou soms een oude bekende in aantocht zijn?”

Ella verbleekte, zij greep zich vast aan een stoel. Ella dacht aan Theo, haar kind, haar lieveling. Waar hij nu wel zijn zou! Zij zuchtte diep.

„Kom geef hem zijn eten, dan zal hij wel rustig worden!”

De opperknecht kreeg een houten bak, vulde hem en trad naar buiten. Het jammeren en kermen hield op.

„Ik heb hem maar losgelaten, want ik vreesde dat hij stikte in zijn band, zoo'n misbaar maakt hij, en Bello is immers zoo braaf als trouw en doet nooit iemand kwaad die het niet verdient. Zwarte Dries uitgezonderd, dien kan hij niet lijden.”

„Valsche hond,” bromde de paardenknecht.

„Wie is die valsche hond!” roepen de opperknechten er tusschen in.

„Bello niet!” was het antwoord.

„En waar ging het dier op aan?”

„Het bosch in met groote sprongen; maar wat bonst daar tegen de deur. Dat zal hij wel weder wezen.”

„Maar niet alleen, er is een man bij,” zeide de meid.

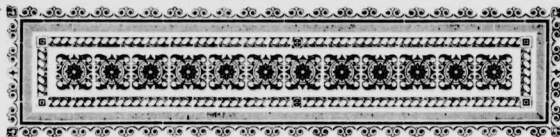
Een oogenblik stond Ella stokstijf en toen.... haar moeder-

hart had gesproken, vloog zij de deur uit en met een kreet, onuitsprekelijk zoet, „Theo!” lag zij in zijn armen.

Dat was een tooneel. Nand en Ella en Theo tusschen hen tweeën, allen lachend en weenend, en knechten en meiden niet minder. Onbeschrijfelijk inderdaad dat weerzien! Brave oom Hendrik, hij alleen weende van smart. Zijn Hendrik was nog niet weer, en toch was hij gelukkig door het geluk zijn meesters. Een uur later trad de pastoor binnen. Theo viel voor hem op de knieën en allen knielden met hem neder. Diep ontroerd hief de grijsaard de bevende handen over allen zegenend omhoog. Bij den weerschijn van de haardvlammen zag men als een rooden krans de wonden aan het eerbiedwaardige hoofd. Het litteken van den paardenhoef.

Toen sloot hij Theo in zijn armen.

EINDE VAN HET EERSTE DEEL.

TWEEDE DEEL.

I.

HERINNERINGEN.

Het waren schoone dagen die er gesleten werden op den molen, sinds Theo thuis was gekomen. Een zoon was er opgegaan voor de huizinge. Vroolijke liederen schalden door het huis en de molen scheen zich mede te verheugen. Het was of het water meezong in het vreugdekoor en aan het raam stonden nog eenige late vergeet-mij-nietjes, uit Theo's tuin aan den oever van den vijver in den linkschen hoek, overgeplant in den groenen bak.

Daar stonden ze 's morgens toen hij 's avonds zoo onverwachts was thuis gekomen. Dat had natuurlijk brave Hendrik gedaan, en daarom had hij dan ook 's morgens een dankbaren blik en handdruk van moeder en zoon tegelijkertijd. En hoe zouden ze hem getroost hebben op hun best, hadden ze die dauwdruppelen der smart gezien die er vielen in de blauwe kelkjes, en hadden ze den eenzamen en laten tuinier in den vijverhoek hooren zuchten en klagen bij het uitgraven.

„Mijn kind! mijn kind!” en waarom komt gij ook niet

terug? Ach? waar moogt gij toch zijn? waar! waar! waar! Ik durf er niet aan denken....”

Elk woord was een traan die u op het hart viel.

„Ligt gij begraven in de sneeuw, met een kogel in het hart? Is het oog gebroken en toch open naar den looden winterhemel gericht? Ach! Hendrik, Hendrik! ons kind, ons eenig kind! waarom komt gij ook niet weer? Weet gij dan niet dat gij ons leven hebt medegenomen toen gij weggingt verre van ons, — ons leven en ons hart, onze liefde ook, — ach! en onze eenige hoop zijt gij! Neen! geleefd hebben wij niet meer sinds dien dag, — de tijd stond stil voor ons, — ons hart klopt niet meer, — voor wien zou het dan ook kloppen, anders dan voor u. Ach! wat zijn wij te beklagen!”

De arme moeder weent alleen! zij wil haar tranen voor vader verbergen — zij wil mij sparen...

En de arme vader weent alleen! hij wil de arme moeder ontzien, — zij heeft het meeste leed, — een kind is zoo meer een stuk van het hart der moeder, en haar kind weg, dan bloedt het zich dood,.... dood,.... dood!....

En Hendrik viel op de knieën en verborg het met tranen overstroomd gelaat in de laatste blauwe bloempjes, die ontloken waren in Theo's tuin en snikte bitter en lang.

„Ja! wat zijn zij gelukkig die daar ginds slapen op het koude bed, daar diep, beneden in den afgrond, waar de Franschsen verzonken, onder de waterleliën!”

Hij had zijn bloemen bij elkaar en trok langzaam op de huizinge aan, toen hij op eens staan bleef en ten hemel opziende zei: „Mijn God, mijn God, mijn God, verlaat ons niet! Wanneer wij ons kind maar eens wederzien, maar eens, maar eens....”

Hij riep het luid in het stille en donkeren van den nacht. „Maar eens om hem aan het hart te drukken, Moet hij dan sterven, dan zij het ten minste in onze armen! tusschen vader en moeder en dan zullen wij zijn graf ook weten te vinden om te weenen, te bidden en ons te troosten op een weerzien daarboven!” Maar zóó! zóó! dat is te erg.”

Men hoorde toen niets meer in de stilte des avonds, maar 's avonds weenden er twee te zamen in het kleine huisje aan den gelen weg. Hendrik's gebed zou verhoord worden. Wederzien zouden zij hem ook en sterven zou hij ook in hun armen.

Ondertusschen was het een leven vol zaligheid en liefde op den molen. Een nieuw leven en de vreugde en het geluk hadden nieuwe rozen doen bloeien op Ella's bleeke wangen en vader Nand was zoo goed jegens ieder mensch, als het maar een gelukkig man zijn kan.

Bij welgeaarde menschen opent het geluk het hart wijd en breed, bij de zelfzuchtigen snoert het het gemoed dicht. Dat doet trouwens *alles* bij egoïsten, geluk en ongeluk, vreugd en smart, lief en leed. Die leven niet dan in en voor zich zelven. Zij bestaan slechts voor zich zelven. Anderen bestaan niet voor hen.

Nu, Nand had zijn fouten en gebreken maar Nand had een goed hart, dat bedroog hem nooit. Daarom zeiden ook de menschen: Nand is een rare vent, maar een goede kerel is het toch. En dat was zoo. En de laatste gebeurtenissen hadden zijn hart gelouterd en veredeld. En de toekomst zal zulks nog meer doen. Maar loopen wij de gebeurtenissen niet vooruit.

Het is levendig in de groote keuken van de huizinge, al is het duister en laat geworden. Iets plechtigs, als van een feest van dankbaarheid was er over alles en allen neerge-daald. In den hoek links zat in een hoogen, rechten houten maar grillig uitgesneden leuningstoel, waaraan vooral de zwaantjeshalzen en vossekopjes niet ontbraken, de min of meer in een gedrongen gestalte van baas Nand uit een korte pijp machtige rookwolken blazende, of fijne lichtblauwe ringetjes die hij met welbehagen nastaarde, totdat ze zich op-losten in de lucht. Hij zag er zoo vergenoegd uit, zoo'n innig geluk sprak er uit zijn heele wezen, dat het u goed deed hem te zien onverpoosd Theo aanblikkend zonder zich ooit te kunnen verzadigen: Naast hem zat Theo, die zijn moeder aan

zijn rechterhand had. Voor Theo had men een stoel uit de pronkkamer gehaald en met recht, hij was de held van den dag en de lieveling van allen, Ella hield zijn hand in de hare vast gesloten. Tegen hare gewoonte in, hield zij zich met niets bezig, de bedrijvige handen rustten voor dien avond, want zij moest ongestoord haar moedergeluk, haar moederweelde genieten. Zij wilde zich schadeloosstellen voor al de uitgestane angsten en het doorgestane leed en van tijd tot tijd sloot ze de oogen om beter te zwelgen in het geluk van dien avond en dan leunde zij het hoofd tegen den schouder van haar kind en luisterde maar toe. Dan rolden langzaam de tranen over hare wangen. Maar het ware zoete vreugdetranen.

En Theo zat tusschen vader en moeder. Hij scheen wel meer dan drie jaar ouder geworden, zijn gelaat had een mannelijke plooi en tint aangenomen. Zijn oogen stonden vaster. Er sprak meer wilskracht uit zijn blik en de lippen sloten zich vast op elkander. Hij was met een slagene man geworden en de strijd des levens had hem gerijpt in korten tijd. zijn geheele verheijning was die van een beeld van een jongen man. Zijn schoonheid had iets van den stempel, den onmiskenbaren stempel, der onschuld, der deugd bewaard. Het leven onder ruwe krijgers, het leven in de kampen en in de krijg, het krijgvoeren zelfs was niet bij machte geweest, dat *iets* onuitsprekelijk aantrekkelijks dat hij altijd had, weg-tenemen. Wel was zijn glimlach min of meer zwaarmoedig geworden.

De knechten hadden zich gehaast met hun werk, en waren met hun bezigheden klaar gekomen. Allen waren tegenwoordig behalve oom Hendrik, die buiten het raam stond, maar niet binnentrad, en zwarte Dries die tegen de deur leunde, die van de keuken naar den stal leidde. De meiden hadden ook vrijaf gemaakt en breiden en werkten aan een of ander, op verschillende stoelen meer in de hoeken gezeten, omdat de knechten rondom het groote haardvuur geschaard waren, ook al dampende uit korte pijpjes, naar het voorbeeld van den baas.

Eene enkele meid die de keuken te bezorgen had, trippelde nauw hoorbaar heen en weer en zorgde voor het vullen van de glazen met schuimend bier, uit een groote tinnen kan, waarmee ze regelmatig in den kelder dook en het was wonderlijk te zien, hoe ieder eigenaar van een glas een plaatsje had uitgezocht waar hij zijn glas neerplante en behoorlijk op zijn tijd te vinden wist.

Het was een keurig huiselijk tooneel uit den ouden tijd, waarop de van tijd tot tijd opflikkerende vlammen van den haard, die soms een vlucht van vonken in de hoogte wierpen, en het rookende lichtpitje van de hanglamp, waaraan van tijd tot tijd gepeuterd werd, haar karakteristieke verlichting lieten vallen. Dan schenen de vlammen als met vurige tongen te likken aan alle voorwerpen en de groote rijen tinnen schotels en kannen en kommen die op de rekken waren uitgestald langs de wanden en een grooten prachtkrans om den reusachtigen schoorsteenmantel vormen, stonden, vuurrood te vlammen voor een oogenblik. De gezichten der aanwezigen waren grootendeels aan den lichtkring onttrokken behalve Theo, die den vollen gloed in het gelaat trof, en wiens haren als goud met rooden weerschijn, het schoone hoofd kroonden.

Hij was ook de held van den dag, van het huis. De goede pastoor had zijn komst wel toegezegd, maar zijn bediening had hem bij een zieke geroepen.

„Wel Theo,” begon Nand, „gij hebt van morgen den Heer pastoor reeds bijna alles verteld. Nu is het onze beurt, lieve jongen, en wij allen zijn zeer ongeduldig van uw wedervaren te hooren.”

„Beste vader, — gij hebt gelijk, en ik ben zoo gelukkig tusschen Moeder en U, dat ik mijn tijd heelemaal verdroomen zou. En dit zou zoo 'n lieflijken droom wezen, na al die akelige nachten die ik door heb gewaakt. God zij gedankt. Ach! had ik nu maar kleinen Hendrik ook mee kunnen brengen, — maar zou het waar zijn dat eigenlijk de jonker van het kasteel had moeten dienen? Het ware vreeselijk voor dat edele, trouwe hart.”

Buiten het raam stond eene duistere gestalte die het hoofd boog op de borst en diep zuchtte.

Achter de keuken een ander niet minder donkere, die zich in de handen wreef en grinnikte: oom Hendrik, — zwarte Dries.

Eerlijkheid en trouw, — valsheid en verraad. Liefde en dankbaarheid, — haat en snoode ondank. Het edelste hart, — het laagste wezen.

„Wat de Heer Pastoor vermoedde is uitgekomen; hij had juist geoordeeld. De officier wilde zijn wraak aan mij koelen ten elken prijze. Hij sleurde mij mede van stad tot stad. Opeens werd hij opgeroepen en moest weg en dat zoo spoedig, dat hij mij moest achterlaten, zelfs zonder nadere bevelen aan de anderen te hebben kunnen geven. Zijn regiment kwam voorbij Wezel; — het hield stil, alleen den tijd om het eskadron, dat in garnizoen lag, op en mee te nemen. Ik was in de gevangenis bij de hoofdwacht en wist niet wat er gebeurde was. 's Morgens werd mij het gewoon rantsoen niet verstrekt. Het werd middag, avond, ik hoorde niets en niemand. Mijn gewoon gevangenebewaarder was de oppasser van den officier zelve, en die was weg met hem.”

„Het was een toestand, dien men zich onmogelijk voorstellen kan. De honger verscheurde mijn ingewanden. Geen licht, een bos stroo. Maar dat alles zou niets geweest zijn, maar die pijnigende ketens, die mogelijkheid van vergeten te worden, te versmachten, te verhongeren, alleen in den eeuwiggen nacht, te sterven zonder troost, zonder hoop, met de zekerheid van den naderenden dood. Het was of men reeds in een doodshemd gekleed, in een lijkgewaad was, en het gewelf uw doodskist moest zijn.”

„Arme Theo.”

„Lieve Theo.”

Nand en Ella hadden gesproken. Zij hadden hun kind vast, ieder met een hand en bogen zich beiden tot hem neer.

„Dat was een nacht! De onzekerheid, die mij folterde, was erger dan alles, dan de honger en zijn kwalen. Allerhande

gestalten bevolkten het onderaardsche verblijf als om rond mij heen te zweven; dan eens schenen lichtende vormen mij te omgeven, dan uit elken hoek stroomden van vonken op te schieten als de fontein in het Lissebosch, dan was het of de vonken uit mijn oogen zelven schoten. Ik hoorde allerlei stemmen om mij heen. Ook de uwe, vader, de uwe ook, moeder, en soms was het of uwe oogen geheel dicht bij mijn gelaat mij in de oogen zagen en dat zoo droevig, zoo zoet en zoo troostend, dat ik luidop weende en snikte. Ik schrok van mijn eigen stem, stond op en wierp mij met het gelaat op den ouden mantel, die het stroo bedekte, om uit te weenen. Dan riep ik: „Vader! Moeder! Ach! komt toch, helpt mij toch! waar zijt gij?” dan viel ik op de knieën en bad om uitkomst.”

„Lieve Theo!”

„Ach! mijn kind!”

Dat hoorde men zoo stil door Theo's verhaal heen en de dienstboden, onbeweeglijk, de meiden de handen in de schoot, de knechten met het pijpje uitgedoofd tusschen de tanden, hadden de tranen in de oogen.

„God kwam te hulp” ging Theo voort, „hoe lang ik zoo verbleef, weet ik niet zeker, maar op eens terwijl ik bad en weende hoorde ik achter mij een stem. „Is hier iemand?”” sprak die stem. En een donkere gestalte, een lantaarn voor zich uit houdende, stond in de geopende deur. Ik richtte mij op en blikte in het eerlijke, ronde, blozende gelaat van een ouden Duitscher, die mij scheen te vragen: hoe komt gij hier?”

„Ik verhaalde hem de zaak met een paar woorden. „Arme jongen”” zei hij „soldaten weg, officier weg, Franschen weg, alles weg”” en het was hem een geweldige voldoening dat „weg,” met klimmende krachten te herhalen. „Kom, ik zal u eten geven en verder zullen wij zien, want noch hier, noch buiten de stad is het veilig, — overal vijanden, onverwacht — op eens alles vol angst, — maar ik wil u helpen, kom maar mee.”” Zoo kwam ik uit de gevangenis.”

Alles ademde vrijer.

Al zat Theo ook verlost en goed en wel teruggekeerd uit den vreemde en uit alle gevaren in hun midden en verheugden zich allen in zijn terugkomst. Ze hadden met hem geleden en gestreden en gezocht en geweend. Zijn verlossing nam hun een steen van het hart.

Buiten voor het raam stond Hendrik en glimlachte door zijn tranen. Buiten achter de deur leunde zwarte Dries en grijnsde afschuwelijk.

En toen? zeiden alle blikken, die aan zijn lippen hingen, „en toen?” vroegen tegelijk Nand en Ella.

„Ja” hernam Theo, „toen nam mij die rondbolle Duitscher mee naar zijn woning en dat ging nog al gemakkelijk, want hij woonde in een klein, erg klein huisje, dat als in het raadhuis ingebouwd was. Het waren de beste menschen. Hij, zijn vrouw en ook de kinderen, en zijn huisje was zoo vol 'als een duiventil in den Juni, en toch vonden ze voor mij nog een plaatsje. Maar neen, den volgenden dag, zei de goede man: „het doet mij leed, jonge vriend, maar houden kan ik u niet. Gij ziet het zelf, en mijn huis is te klein. Ik heb met mijn vrouw van nacht overlegd, en hoor wat wij voor het best hebben gehouden. Gelukkig, dat gij nog niet in een militair pak steekt, want de uniform zou uw ongeluk geweest zijn. Ik breng u morgen buiten de stad en den weg op die naar Duitschland in gaat, niet naar de grenzen, daar komen altijd nieuwe troepen, en gij moet vooruit, gij kwaamt er niet door.””

„Zoo geschiedde. Het zou een krijgslist zijn, om de Franschen, die de wegen bedekten, te verschalken. Maar het ging mij slecht. Ik volgde dus zijn raad, — helaas! wie zou gedacht hebben dat ik eenige dagen later weer den Franschen in de handen viel.”

Achter de deur van de keuken stond nog altijd de zwarte gestalte. Zij knarste op eigenaardige wijze op de tanden, de tong klapte met een soort van welbehagen, en zij grinnikte van voldoening.

„Ik volgde den heenweg die mij weer naar het hart des lands moest brengen, langzaam, op mijn doode gemak. Het was immers slechts schijn dien ik aannam. Maar ik zag weldra in, dat mijn gastheer hoe goedmenend, toch de plank misgeslagen had. Gij kondet bijna geen voet verzetten, voor- noch achterwaarts, altijd soldaten. Zoolang er maar geen Franschen waren, ging het zonder gevaar. Maar wanneer zij er bij waren, dan voelde men, dat men geen oogenblik meer zeker was. Zoo naderde ik tusschen hoop en vrees een klein stadje en het was den tweeden dag, mijner onvrijwillige reis. Ik wilde in een zijstraat een herberg gaan opzoeken, toen op eens uit een troep soldaten een geroep klonk dat mij deed rillen.”

„Theo! Theo!”

„Ik deed alsof ik het niet hoorde, alsof het mij onmogelijk kon aangaan. Maar het roepen werd luider.”

„Theo! Theo! doe toch niet alsof gij mij niet kent.”

„Ik versnelde den pas... maar ja wel, ik meende de stem te herkennen. Er kwam mij iemand achterna geloopt en legde mij de hand op den schouder en toen ik omkeek zag ik in het trouwe en domme gezicht van onzen armen Heiden Antoon, gij weet wel.”

„Heiden Antoon!” fluisterden alle hoorders halfluid — op een toon die zeggen moest — hoe is dat mogelijk?

Buiten voor het raam kwam het gelaat van Hendrik dichter bij de ruiten, en uit de groote droevige oogen straalde de gedachte: „Heiden Antoon? Zou hij dan niets van mijn kind vernomen hebben?”

En de onheimelijke gedaante achter de deur zei ook binnensmonds: „goed zoo! goed zoo!”

„En Heiden Antoon! Hij was zoo verheugd, zoo gelukkig van mij weer te zien, dat hij mij in zijn armen sluitend riep: „Theo! Theo! wat ben ik gelukkig u te zien!”

„En ik dacht: „thuis Bello, de goede, trouwe Bello en hier Heiden-Antoon, de goede, beste Antoon!”

Allen begrepen en zwegen. Een enkele knecht nam een lange teug en zette nog al luidruchtig zijn glas neer, met

een knik. De meiden raaptten de breinaalden bij elkaar. Nand's pijp was uitgegaan in de hand die op den leuningstoel rustte en Ella zag strak voor zich uit, nadat ze de hand van Theo aan haar lippen had gedrukt.

„Arme Antoon!” zei ik, en wilde hem beduiden mij niet te verraden, maar het was te laat. De brigadier, die hier in huis gelegen heeft, herkende mij en mijn lot was beslist. Ik moest mee van de eene stad naar de andere, het waren cavallerie de anderen, en mij stak men in de infanterie. Gelukkig hadden de dragonders hunne bevelen, zoo spoedig mogelijk na te rukken, terwijl de infanteristen achter bleven, en ik min of meer afgeëxerceerd werd door een onderofficier, die voorzeker met zijn hinkebeen op de achterhoede aangewezen was, maar inderdaad tot den ziekendienst of de ambulancias behoorde. Zoo was ik weer alleen, maar dankte aan dat toeval mijn redding. Want naar Rusland gaan, — en naar het kerkhof gebracht worden, — dat stond gelijk. Het groote leger eens over de grenzen, was de gemeenschap afgebroken. Napoleon scheen alles te wagen op één zet. Hij moet wel verblind geweest zijn....”

„Straffe Gods!” fluisterde somber Hendrik buiten voor het raam.

„Het moet wel zijn, want hij zorgde voor zijn terugtocht door Duitschland, iets dat bijna overtollig scheen, maar aan zijn wederkomen uit Rusland, dat hij zoo roekeloos binnentrok, daar dacht hij niet aan. Ik marcheerde dan hier dan daar, deed allen dienst, alle mogelijke, tot in de hospitalen toe, maar bleef voor de hand verschoond. Zoo verstreek de zomer. Tegen het einde van de maand Augustus moest het geweest zijn, moet er een groote veldslag geleverd zijn geworden op de grenzen van Rusland. Wij werden zulks gewaar aan de machtige transporten van gekwetsten, die langzaam aan ons kwamen afzetten, want — Smolensko, geloof ik, heette de stad, waarbij zoo bloedig gevochten was geworden, — was door de Russen in een puinhoop herschappen geworden. Ake- ligger gezicht kunt gij niet denken. Al die bleke, gewonde

soldaten, die arme menschen, met ingevallen wangen, ingezonken oogen, verbonden armen, hinkende beenen, bloedig omwonden hoofd, op karren gezeten of liggend, bijna niet gedekt, bevend en rillend van de koude en van de koorts, zonder zorg, zonder eten of drinken. Bij elke halte werden er lijken afgenomen, en dan ging de treurige stoet verder. Soms kwamen zij aan bijna ondergesneeuwd, en niet meer bij machte zich te weren tegen de koude. Wanneer men de met sneeuw bedekte karrehuif oplichtte, wist men niet of men dooden of levenden zou vinden. Soms was het niet meer dan een vracht lijken."

Een ijzige stilte heerschte in de wijde keuken. De majesteit des doods had haren intocht gehouden.

„Verlieten lange rijen van karren en wagens, onafzienbaar de stad, in de eerste ambulancias kwamen er steeds minder aan. Zij hadden hun vracht onderweg reeds afgeladen. Arme soldaten! sterven en alleen, alleen! zonder troost, zonder verpleging, zonder gebed, zonder priester en zonder vriend. De soldaten hielpen allen in de ambulancias, en ik niet uitgezonderd. Eens, 's avonds laat, het laatste transport was aangekomen. Wij zaten bijeen om het vuur; want het was reeds koud daar, op het einde van Augustus, toen onze beurt kwam om de nachtwacht te houden. Ik had de laatste gearriveerden nog niet gezien."

„„Let op dien daar in het vierde bed,““ had mijn voorganger gezegd, „„hij is zoo onrustig. Toen wij hem van den wagen tilden, viel hij in bezwijming, en hij is nog niet bijgekomen. En daar naast, vlak naast, dat is een vrouw,““ zei lachende de soldaat. „„Wel een marketenster, zwart, en geel als een kwee.““

„De arme soldaat lag half uitgetkleed op de matras en een wollen deken dekte hem. Zwart ordeloos haar bedekte zijn voorhoofd en hij had het hoofd ter zijde gebogen. Hij scheen nog jong te zijn. Ik kon echter zijn gelaatstreken niet goed onderscheiden. De eenige lamp wierp niet dan zeer spaarzaam enkele lichtstralen in de tamelijk groote ruimte. Grillige

schaduwen dansten langs de muren, en de hoeken verdwenen geheel in het duister. Ik boog mij over den gekwetste neer, zocht hem een slok wijn te doen nemen, maar zijn tanden klemden op elkaar, zoodat ik zijn hoofd opbeurde in mijn arm en zijn haar terugstreek. Verbeeldt u echter mijne ontroering. ik zou zelve bijna achterover geslagen zijn. Ik had Heiden Antoon in mijn arm en zijn hoofd was het dat als levenloos rustte aan mijn borst. De tranen sprongen mij uit de oogen. Heiden Antoon!, riep ik luid, Antoon, lieve beste Antoon! Antoon!"

Theo weende. Die herinneringen deden hem vreeselijk aan. De meesten zijner toehoorders hadden de handen gevouwen en of op den schoot gelegd, of voor hen opgeheven. Men voelde dat er iets indrukwekkends ging gebeuren.

„Antoon, riep ik, lieve Antoon. Ik wischte het bloed af, dat zijn gelaat bedekte en in het lange zwarte haar gestold was en zag dat hij een kleine wond aan het hoofd had van een kogel, welke hem daar licht geraakt had. Hij opende de oogen, maar ik zag het wel, er was geen blik in dat staren, wild en dwaas. „Antoon, riep ik weder, Antoon!“ en ik drukte in mijn hulpeloosheid een kus op het bleke bebloede voorhoofd en ik dacht: arme jongen, die niet eens zijne moeder heeft."

Theo sloeg zijn arm om zijn moeders hals en leunde zijn hoofd aan hare trouwe borst.

Beiden weenden. „Maar Antoon greep altijd naar zijn linker borst, met een pijnlijk gevoel, dat zijn heel lichaam deed schudden. Ik knoopte zijn kapotjas open, sneed zijn onderkleederen stuk, en legde een wonde bloot, waaruit van tijd tot tijd slechts een druppel bloed zijpelde. Dat was een schot, het doodelijk schot geweest, dat was ingedrongen bijna aan den schouder. Hier had hij een wonderlijk teeken, in den vorm van een roos en een blad, als geprikt in de huid. Als knapen plaagden wij hem gewoonlijk er mede, bij het spelen als zijn hemd soms afviel over zijn arm, en dan zeiden wij, dat zijn moeder gewis een Prinses was en dat zij zou terugkomen en hem erkennen aan dat geheimzinnig teeken. En

dan lachte de leuke Rotterdammer op de hem eigen manier en zeide: „„mooie prinses! nouw een keukenprinses waar-schijnlijk.““ En dan ging Heiden Antoon zitten turen op den steen waar men hem gevonden had.

„Ik had bij mijn zorgen en roepen van Antoon! Antoon! niet gehoord, dat de vrouw in haast overeind was gerezen op haar matras. Het haar hing los, haar oogen blikten onaf-gewend op Antoon's borst, zij wees en wees en wilde klaar-blijkelyk iets zeggen, — maar zij kon niet, — onmogelyk. Een bloedig schuim bedekte hare lippen. Het was om angst te krijgen, een vreeselyk gezicht in den nacht, tusschen die ster-vende en reutelende of kreunende menschen alleen. Ik kan u niet zeggen, wat ik gevoelde. Zij wilde opstaan en kon niet en ik riep aanhoudend: „Antoon! Antoon! ik ben Theo, — kent gij mij niet? — Antoon! Antoon!“ —

„Op eens stond zij naast me en wees op het teeken op Antoon's borst; een kreet: — „mijn kind“ — hare lippen raak-ten de wondere roze, een stroom bloed spatte uit haar mond en stroomde over Antoon heen. Zij was dood.“

In één graf werden beiden gelegd, daar heb ik voor go-zorgd, — want Antoon stierf eenige oogenblikken later — ik heb gebeden op dat graf van dat arme kind, dat de eerste kus zijner moeder ontving bij zijn sterven en zonder het te weten.

Een lange stilte volgde. Elkeen ging zijn eigen gedachten na met tranen in de oogen en het werk rustte. Allerlei zoete beelden van kindergeluk en moederliefde, van trouwe oogen en zachte handen, en stille uren en schemeravonden uit den tijd der jeugd, de dierbaarste gedachtenissen des levens, zweef-den voor aller blikken, vulden de oogen en roerden de harten.

Ook Theo was geheel overweldigd door zijn eigen lotge-vallen, hij leunde aan moeders schouder en staarde in de vlammen van het haardvuur.

Langzaam werd iedereen met een korten kuch, zijne ge-voelens meester en wachtte met verdubbelde belangstelling het verdere verhaal af.

De donkere gestalte achter de deur balde de vuist. Hij

raakte de deur, zoodat allen het hoofd omhoog staken en luisterden. Zij meenden iets gehoord te hebben als een dof-fen slag.

Zwarte Dries week instinktmatig op zij.

„Waar zwarte Dries mag uithangen?“ wierp een der knechts in het midden.

„Kom! die steekt altijd ergens waar hij niets verloren heeft en waar men hem niet zoekt.“ „Valsche hond!“ bromde een der knechten.

Maar alles was spoedig vergeten, toen Theo hervatte: „Lang bleven mij die herinneringen bij, lang, dag en nacht. Ik zag altijd die langharige bonte gestalte, om den hals had zij een snoer van plaatjes en kleine munten. De oogen gloeiende als karbonkels, die uitgestrekte magere arm, die uitroep, met een stem, die mij als van een reet, — dat bloed en dan die dood. Neen, ik zou honderd jaar worden, maar vergeten zou ik het niet, nooit.

„Ik bleef nog een korten tijd. Toen ging het van het eene garnizoen naar het andere, maar toch vooral bleven wij in Saksen. Daar ook hielden de overblijfsels, die weinige treurige overgeblevenen van het groot leger, rust na hun terugkomst. Hier ook vormde de keizer zijn hoofdkwartier, van hier uit deed hij zijn krijgsverrichtingen. Overal zocht ik naar mijn makkers, naar hen, die steeds zoo goed voor mij geweest waren, naar kleinen Hendrik en August van den rechter vooral.

„Brave Theo!“ klonk het voor het raam, van een schorre stem. „Aan u heeft het niet gelegen, ik weet het wel, en dat doet mij goed, dat gij ook kleine Hendrik hebt lief gehad.“

„Van morgen ben ik bij den Rechter geweest, en heb het hem verhaald. August heb ik gezien! Wat was de vader blij!“

Allen zagen verschrikt op naar het raam. Het doodsbleek gezicht van braven Hendrik, was vlak bij de ruiten gekomen en bij het licht van binnen, zag men de tranen over zijn wangen rollen.

Het deed allen pijn. Van kleinen Hendrik wist men immers niets.

„Ja!” hernam Theo! „het was onder de muren van Leipzig, voor den terugtocht door de stad. De infanteriestond als muren zoo pal, maar van eene zijde vuurde men moordend ons in de flanken. Daar dreunde de grond onder den doffen hoefslag van een regiment ruitery. Het waren dragonders! ik zie ze nog! Als een onweersgevaarte, waar het uit bliksemde en dondert, zoo vlogen zij voorbij langs onze gelederen in een rossige wolk van stof gehuld. Helmen en zwaarden schitterden als bliksemsschichten in de zon. Het was als een visioen. In weerwil van het hachelijke van het oogenblik, — zagen wij allen op en zie, op den hoek in het tweede gelid naar mij toe reed een ruiter. „August!” riep ik — „Theo!” meende ik zeker ten antwoord te hooren.

„Zij waren voorbij en weg. Hoevelen keerden er van weer? Waar bleven de anderen?”

„Gezien heb ik ze niet meer, kort daarna, begon de bloedige tocht door de enge straten van Leipzig. De Fransen waren gevlogen.

„Een even onmogelijk als onbeschrijfelijk tooneel boden de straten van Leipzig aan. Bloed en lijken en stervenden, en over lijken en stervenden door plassen bloed trokken met gebogen hoofd de overwonnen soldaten heen, tot hoopen groeiden de ongelukkige slachtoffers aan.”

Theo huiverde van de herinnering alleen, en bedekte zijn gelaat met zijn twee handen, toen vervolgde hij.

„Ik kwam er door en vond den officier die mij gevangen had genomen, stervend op een stoep van een heerenhuis, trok nog bijtijds over de Elster en was gered. Zoo ging het door Duitschland, ik had nog iets van mijn geld bewaard en dat kwam van pas. Ik kon mijn uniform verwisselen met gewone kleederen en ongemerkt naar Nederland afkomen. Mijn hart verlangde zoozeer naar huis. Het ging zoo spoedig mogelijk, en wat ik gevoelde, toen ik naast den gelen weg op den voorgrond stond en den molen zag....”

„God ten avondgroet! en nog eens mijn beste gelukwenschen, mijne kinderen!”

Het was wel een diepe, maar bijzonder welluidende stem die zoo sprak en tegelijkertijd een tweeden bezoeker in de keuken deed treden.

„Heer Pastoor!” zeiden allen opstaande.

„Ja! Mijne vrienden! ik kom nog laat, ik kom van de oude Tine, langs de beek, gij weet wel, niet ver van het groene huis, die is erg ziek. Morgen zal ik haar de HH. Sakramenten brengen. Maar ik moest nog eens even hier in. Het was sterker dan ik zelve.”

„Dat doet gij uw ouden vader aan, Theo, dat hij 's avonds nog langs zulk een omweg, naar den molen komt.”

„Wel, wel, Hendrik, goeden moed! vrees niet! Onze lieve Heer leeft nog, en zal ook wel aan kleinen Hendrik denken. Laten wij God danken die ons kind weer thuis gebracht heeft — is het voor ons een dankgebed, — dan is het voor anderen alweer een bede van hoop en vertrouwen, niet Hendrik?”

En allen knielden neer met ontdekte hoofden. Theo tuschen zijn ouders, en al de dienstboden in de rondte, naast den Pastoor, arme Hendrik die weende, en het licht viel weer op het roode lidteeken van den paardenhoef.

Buiten aan de deur was er één die niet knielde en niet bad. Dat was zwarte Dries.

OUDE TINE.

De oude Tine die dicht bij het groene huis woonde aan de beek, was inderdaad zeer oud. Zij verdiende terecht dien naam. Het grootste deel haars levens had zij in den dienst der ouders van Ella doorgebracht.

Ella had haar altijd zoo lief gehad. Was haar moeder trotsch en hardvochtig, de oude Tine was des te zachter en te liever voor het kind des huizes, dat dikwijls bij de oude

meid haren troost ging zoeken, wanneer zij door de hartelooze moeder werd teruggestooten.

Toch had zich een verwijdering doen gevoelen van het oogenblik dat het huwelijk tusschen Nand en Ella een uitmaakende zaak was geweest. Het was alsof Tine niet dan schroomvallig met Ella wilde omgaan. Zij verneede alle toenadering, zij ging haar uit den weg. Brachten de omstandigheden beiden bij elkander, dan scheen Tine verlegen, — de oude intieme verhouding was weg.

Soms dacht Ella er wel over na, maar Tine had meer iets raadselachtigs in haar wezen gehad, en dit zou ook al zoo wat zijn, meende Ella.

Dat zij ziek was, wist men op den molen en dikwijls had een der knechten die ook langs de beek woonde, 's avonds den korf meegenomen, die voor oude Tine rijk gevuld was. Dat vullen, was Ella's eigen zorg en werk. Persoonlijk kwam zij er zelden. Tine werd verlegen door haar komst, en zij ook voelde zich niet op haar gemak. Toen nu echter de pastoor van zwaar ziek gesproken had, was haar besluit genomen.

Intusschen was het weer avond geworden en Ella zat te droomen boven op de kamer. De gebeurtenissen der laatste dagen trokken aan haar geest voorbij, met alle smarten en vreugden. Zij wist zelve niet waarom zij bij al haar geluk, meer of min zwaarmoedig was. Onwillekeurig dacht zij aan de troosteloze dagen harer jeugd en daar trad het beeld der oude Tine voor haren geest. Zij hoorde niet dat er aan de deur geklopt werd en herhaaldelijk.

Waaraan dacht ze dan toch nu?

Wel aan de begrafenis van haar broer, aan de trouwe hand, die Eldens haar toegestoken had in het voorbijdragen van de lijkst. En ook aan dien tijd dat alle verkeer was afgebroken geweest, — en dat Eldens naar den vreemde vertrokken was en niets meer van zich had laten hooren.

Weer klopt het aan de deur. Weer hoorde zij het niet.

„Vrouw” sprak de meid die zoo stil mogelijk was binnengekomen, „vrouw er is een boodschap voor u.”

„Voor mij?”

„Ja, van de oude Tine, onder uit het dorp, aan de beek. Zij gaat sterven en vraagt naar u. Zij wil u nog eens spreken voor haar dood en het heeft haast.”

„Goed, ik zal er dadelijk heengaan.”

„Zal ik een der knechts bestellen, om met u mee te gaan, langs het boschpad, dat is de kortste weg.”

„Is de bode er nog? zeidet gij niet dat er een jongen was, om mij te halen?”

„Maar die weg door het bosch is langs de beek....”

„Ik ga alleen. Ik wil niemand mee hebben, was het belust antwoord. Ik ken den weg met gesloten oogen wel, en wie zou mij wat doen? Kom is de bode nog beneden?”

Zij sloeg een grooten zwarten doek om hoofd en schouders en weldra ging het met rassche schreden door het bosch. Hare slanke gestalte kwam nu nog meer uit, en de kleine jongen zag dikwijls om met een soort van angst, als zij zoo zwijgend voortspoedde en de opgaande maan de schaduw verlengde en de avondwind soms den doek spookachtig om haar heen bewoog. Maar de boomen werden zeldzamer, het pad ging langs de beek naar de kleine woning.

„Is Tine zeer erg?”

„Ja, zij zeide, dat zij sterven ging.”

„Is iemand bij haar?”

„Ja, Mijnheer Pastoor;” door een lage deur trad zij de woning binnen.

Ella stond stil bij haar intrede. Zij kon zich zelf geen rekenschap geven, wat het eigenlijk was, dat haar zoo beklemd, en het hart zoo deed jagen. Zij voelde als een voor gevoel van een groot ongeluk dat op haar ging neervallen. Zij bukte onwillekeurig alsof ze den slag wilde afweren. Er was evenwel geen rechtstreeksche aanleiding tot angst of zorg.

Tine was steeds een allertrouwste dienstbode geweest in haar ouderhuis. Zij was er gebleven tot aan den dood harer ouders en had toen voor haar trouwe diensten haar kleine woning aan de beek met een gering jaargeld als be-

looning ontvangen. Hier woonde zij sinds dien tijd en won nog al iets met spinnen voor de menschen.

Overigens bleef Ella goed voor de oude Tine en wanneer een knecht of meid dien kant uit moest, dan sprak een zwaar beladen korf, van Ella's bezorgdheid voor de oude dienstbode.

Iets wat Ella echter altijd verwonderde, dat was dat Tine haar niet gaarne scheen te zien komen en dat zij zelve nog zeldzamer op den Plasmolen kwam.

En toch was zij steeds Ella's vertrouweling geweest in haar oudershuis en had zij haar meer opgevoed dan de hardvochtige vrouw, die haar moeder was. Zij was haar meer moeder geweest dan haar moeder in hare betrekkingen tot Eldens vooral, toen zij troost en opbeuring zoo hoog noodig had; wat was het dan toch, dat hen beiden hinderde sinds Tine woonde in het kleine huis langs de beek?

„Tine heeft zoo zeer naar u verlangd,” had men gezegd. En nu vond zij er den pastoor . . . Zou haar iets op het hart liggen? Dat stond vast bij haar. Zij zou voor oude Tine doen wat zij kon en ook om haar een gerust sterven te bezorgen. Al deze gedachten schoten haar bliksemsnel door het hoofd en met kloppend hart trad zij nauw hoorbaar in de kamer.

De pastoor zat nog zacht biddend aan het bed. Een kleine koperen lamp stond op de tafel naast de legerstede en was met het licht naar den wand toegekeerd, opdat het de zieke niet zou hinderen. Dat alles gaf aan het vertrek iets geheimzinnigs. De volslagen stilte, het duister, die biddende priester, die in het donker liggende gestalte der zieke, die op den muur in de zwarte schaduw, zich toch scherp afteekende.

De zieke beproefde zich op te richten en te spreken. Zij zonk machteloos terug in de kussens. De priester wenkte haar rustig te blijven en stil te blijven liggen. Hij stond op. „Tine,” sprak hij, „heeft u iets mede te deelen eer zij de wereld verlaat, zij wil gerust sterven. Wat het zijn zal, en of het u erg zal zijn, dat weet ik niet? wel laat zij u bidden om het gelaten op te nemen en haar te vergeven.”

De pastoor zag de vrouw uit den Plasmolen aan met een ernstigen bijna scherpen blik en zij was bleek geworden en al het bloed was tot uit haar lippen geweken.

Was het dat, dat iets onuitsprekelijks iets onverklaarbaars, waar zij zich geen rekenschap van geven kon, wat een scheidsmuur had gevormd tusschen hun beider harten. Zou er iets lang vergeten, lang verduurd ook, opstaan uit het verleden als de bleeke schim van verloren jeugd, verloren geluk.

„Ik wil u derhalve met Tine alleen laten en met den knaap, die u hier heen bracht, aan de deur blijven zoo lang.”

De zieke zag pijnlijk op, angst sprak uit den blik en hare hand wendde iets af.

Ella zag het en begreep haar. „Zou de Heer Pastoor hier blijven?”

De stervende knikte ja.

„Wat zou ik dan te vergeven hebben?”

Hare stem klonk bevend. „Kind” — liet ze er op volgen tot den knaap — „ga voor eenige oogenblikken naar buiten, wij moeten samen spreken over dingen, waar gij toch niets van begrijpt. Ik zal u roepen als het tijd is. Hoort ge, kleine Sef.”

De knaap was reeds weg. Het grieselde hem in de kamer zoo duister, met het heen en weer wuivende licht en zijn vreeselijke schaduw, die langs de muren op- en af zweefden.

Ella boog zich tot de stervende.

„Joseph! Joseph!” fluisterde zij, ook hij heette Joseph, en met de knokkelige handen bedekte zij het uitgemergeld gelaat.

De priester richtte zijne blikken op Ella. Hij kon hare trekken niet te zien krijgen — maar zij sidderde geheel ontsteld. Zij boog zich over het bed neer tot de stervende.

„Laat mij liever gaan,” zei de oude priester.

„Neen! Neen! geef zij ten antwoord, blijf, Heer Pastoor, ik heb niets te verbergen.” Hare heele ziel scheen aan de lippen der zieke te hangen.

Wat haar aanging, kon toch slechts van een Joseph ge-

sproken worden, onmogelijk kwam het haar voor aan een anderen te denken. Maar wat was er dan toch? Wat moest zij vernemen? Wat moest zij dan vergeven?

„Vergiffenis. Ella!” sprak Tine met bevende gebroken stem, „vergifenis!” Zij vouwde de handen en hield de oogen gesloten. Naar Ella opblikken durfde zij blijkbaar niet. „Vergiffenis!” ging zij nauw hoorbaar voort, „hij was u niet ontrouw, — hij heeft uwe brieven nooit gezien, — de zijnen hebt gij nooit ontvangen, — uwe moeder en.... ik.... ach.... wij hebben ze.... wij dachten....”

„Mijn God!” klonk het over de bleeke lippen der vrouw „mijn God!” Het was hartverscheurend, een korte op eens afgebroken schreeuw, maar zoo bitter, zoo weedoend, dat hij den pastoor door het hart sneed. Doodsche stilte heerschte in het vertrek. De priester bad. Ella hield de handen voor het gezicht en zuchtte diep, terwijl de borst op en af zwoegde. Men hoorde niets dan het langzame bijna reutelende ademen der stervende en het tikken der oude klok. De tijd ging toch vooruit. De zieke snakte naar lucht.

„Zij wilde u rijk zien — gelukkig en rijk — en *hij* was arm, — en zij zeide, — zij meende, — het zou spoedig vergeten zijn, en hield zoo lang aan dat ik, — ja ik, ik, — haar alles zeide en u beiden verried.”

Zij sloot de oogen, zij kon niet meer, weer die onheimelijk stilte, weer dat tikken der klok. Ella had haar trouwe, drooge, brandende oogen op Tine gevestigd, die haar niet durfde aanzien. Eindelijk sloeg zij de oogen op.

Ella had met de handen de oogen bedekt en zweeg.

„Ella! Ella!” kreunde de stervende. „Ella! Ella! ach zie mij.... eens aan.... ach! eens.... nog eens!”

Ella liet de handen moedeloos en machteloos vallen.

„Ach! neen! neen! niet zoo! zoo niet!”

Het was geen spreken meer, — maar een soort gereutel dat heesch, droog, afgebroken uit het afgetobde lichaam opsteeg! Doodsangst sprak er uit, met den klank der wanhoop.

Ella zweeg. Had Tinne niet haar geheel levensgeluk ver-

nield, haar geluk niet vermoord? Haar oogen gloeiden onheimelijk, en boorden als dolken in de doffe oogen der stervende. Deze zag haar reeds niet meer. Hadde zij haar gezien, hoe bleek zij was als een laken, en in dat bleeke gelaat, die gloeiende, wanhopige, vertwijfelende oogen, zij zou geschrokken hebben en gewanhoopt aan haar vergiffenis.

Maar op eens legden zich twee ijskoude handen op hare zoo afgemagerde vingers en zij fluisterde zacht doch klaar: „Ja! ik vergeef u alles!” Langzaam daalden die woorden van hare lippen.

Oude Tine, werkte nog even met de gebroken oogen, een nauw merkbaar glimlachen gleed over hare lippen, zij bewoog de lippen maar kon geen klank meer uitbrengen.

De Priester, de getuige van dit hartverscheurend tooneel, bad in stilte. Hij zegende de stervende voor het laatst. Oude Tine was dood.

„Haar lijden is uit. Zij ruste in vrede!” Zoo bad hij en knielde bij het lijk.

Toen viel Ella neer bij den doode en snikte krampachtig, zoo, dat het koude lichaam schudde en trilde.

De oude pastoor liet ze weenen. Tranen moesten nu haar eenige troost zijn en hij trachtte niet ze te stillen. Die tranen golden niet den doode, maar het leven, het leven dat voorbij was. Hij begaf zich even buiten de deur. De kleine jongen zat slapend op den steen.

„Kind” — sprak hij — „kind uw tante is dood. Loop zoo spoedig mogelijk naar het dorp en zeg het aan de verwanten en ook aan uw moeder. Ik blijf hier tot dat de anderen aangekomen zijn, ga maar!” En de knaap vloog weg, terwijl hij een schuwen blik wierp op het slecht verlichte venster, waarachter de doode rustte.

De priester zag hem zwijgend achter na. Het moeten wel eigenaardige gedachten geweest zijn, die zijn geest doorkruisten, terwijl hij in het halfdonker van den nacht staarde, als dacht hij aan niets. Verloren geluk! gelouterde zielen! troost in God! Dat alles overwoog hij een oogenblik en trad weer binnen.

Ella stond op. „Heer Pastoor, wist gij dat alles? Heeft oude Tine u van de zaak gesproken?”

„Ja!” was het antwoord, „alles.”

„Mag ik u dan vriendelijk verzoeken morgen op den molen te willen komen. Ik voel zoozeer de behoefte met u te spreken. Ik ga niet gaarne door het dorp naar de pastorie. Ach, het is zoo lang geleden, zoo lang, zoo lang, en waarom ik weet het niet, maar ik zou toch gaarne nog veel, nog alles ervan weten, maar van u, door u.”

„Zeker, vrouw, zeker.” Vergeet dat alles, is reeds nu mijn raad. Laat alles rusten. God heeft alles goed gemaakt. Zijn heilige Wil geschiedde. Elk menschenhart heeft zijn voordeel van de beproevingen des levens. De verborgenste wonden doen het meeste pijn, — maar vergeet het niet, — die zijn kruis niet opneemt en Hem volgt is zijner niet waardig. En heeft God ook niet zoeter troost gezonden en gebalsemd met zachte vaderhand, waar hij zoo gevoelig getroffen had?”

„Ja,” nokte zij. Haar blikken rusten op het lijk. De trekken der oude Tine hadden in den dood de rust weer teruggevonden. De lamp was omgedraaid. Zij wierp haar licht en mat schijnsel op het gelaat der doode. Zij had veel geleden. De wroeging had haar klauw in die trekken gezet en de oogen teruggeduwd in de kassen. De scherpe linies hadden iets kalms gekregen door de vergiffenis. De engel der verzoening had zijn zachte hand gelegd op het ontstelde gelaat en de vrede Gods was in die ziel teruggekeerd. Zoo was zij ontslapen.

Zoo stonden beiden bij de legerstede en baden in stilte. Ella bad ook.

De oude klok tikte hard door. Er lag iets plechtigs in het heele tooneel.

„Op eens — „de vrouwen gaan komen” — zei ze haastig, „ik ga. Tot morgen Heer Pastoor op den molen.”

„Tot morgen mijn kind, en God zij met u.” En de rijzige gestalte schoot weg in het duister.

De priester zag haar lang achterna, toen trad hij binnen

en bad bij het lijk. En voor de deur en in de lijkkamer, dacht hij er aan, wat toch een menschenleven een wonder iets is: Wat een weefsel, een spinsel van lief en leed.

Toen de bloedverwanten aankwamen verliet hij ongemerkt het huis en stapte door een voetpad naar huis zijn rozenkrans biddende. Hij bad voor oude Tine, die dood was. Voor Ella de rijke molenaarster bad hij ook.

BIJ DEN RECHTER.

August was teruggekomen.

Groot was de vreugde geweest, want bijna had men de hoop opgegeven, hem ook nog weer te zien. En nu was hij terug.

De rechter had zijn hoofd weer opgericht. Een nieuw leven was in hem gekomen, het leven der hope en der liefde. Alle leed was vergeten, en jeugdig vuur schitterde in de goedge oogen, onder de grijze wimpers.

Het was avond geworden in de groote huiskamer. De meeste bezoeken waren er geweest.

Een uurtje rust zouden zij hebben, zij, dat wil zeggen, vader en zoon, met hun tweeën, alleen ijverzuchtig op hun geluk, zooals vroeger ook zoo dikwijls het geval was.

Lena de oude meid liep bedrijvig heen en weer en dacht op alle gerechten van welke „de jonge Heer” zoo gaarne at. Haar heele kookkunst moest bewijzen, hoe lief dat zij den jongen Heer altijd gehad had. En dat moest waar zijn. Want hij had ook Lena niet vergeten, en had haar, zooals een kind zijn moeder doet, in zijn armen gesloten, haar de oude trouwe dienstmeid. Maar hij was altijd zoo goed geweest, de jonge heer en niet trotsch. Daaraan dacht zij en tranen van vreugde rolden over hare wangen.

In de groote huiskamer was de rechter gezeten in een grooten ouderwetschen leuningstoel, met houten doorbroken

rug, op een verkleurd kussen, vlak bij de kachel en rookte een lange goudsche pijp, terwijl August aan den anderen kant hem gezelschap hield.

Op de tafel met een hagelwit tafellaken dat de plooiën zoo goed teekende, zoo krakend zindelijk en uitnoodigend alsof het sprak, stond een onderwetsche lamp met een lichtscherm van doek, een soort kolom op een driehoek, en verspreidde een gemoedelijk licht, niet te sterk door de kamer, maar trok eigenlijk in den lichtkring niets dan de tafel en de borden voor de gasten. Vreemden waren er niet.

De rechter, wiens blikken met vaderlijke welgevallen op August rusten, die de verandering ondergaan had, welke ook over Theo gekomen was — tikte even met zijn pijp op het komfortje. „August” sprak hij, „er gaan hier kurieuse dingen om. Denk even, ik krijg brieven op brieven met bedreigingen, indien ik de zaak van het molentje laat rusten en die was toch zoo goed als vergeten. En de Eldensen doen het niet, wat daar toch achtersteken moet. Die dat eens wist!”

„Wat zegt gij, vader. Brieven op brieven om die oude, vergeten zaak nog eens uit de sloot te halen, onbegrijpelijk! wie mag daar toch in Godsnaam iets aan hebben, om de Vansantens ongelukkig te maken?” Hij schudde bedenkelijk met het hoofd.

„Dat vraag ik mij ook af,” gaf de rechter ten antwoord en keek voor zich uit.

„En het is zoo lang geleden en de Eldensen doen het zeker niet, en Rina is niet hier, die is ergens bij haar nicht of tante, maar die zou het vooral niet doen, — want het is een open geheim, dat Theo een goed oog heeft op Rina, — al komt er dan ook waarschijnlijk niets van, nu, zeker zal de moeder er niet tegen zijn, en wie weet, Vansanten ook al niet. De oorlogskrisis heeft zijn heele karakter omgewerkt. Het is een ander man geworden. Daarbij komt nog de invloed van zijn vrouw, het zachte edele wezen van Theo, alles zou wel in orde komen, zonder die verwenschte brieven!”

En hij schudde bedenkelijk het hoofd en sloeg met den steel der lange pijp onophoudelijk voor zich uit, de lucht klievend, maar van verbrijzelen was geen kwestie meer. Met voorzichtigheid voerde hij deze bewegingen uit, want de pijp zou er slecht bij gevaren zijn.

August zag naar het vuur, en scheen te peinzen op een verklaring der brieven, of op een middel om Theo uit de verlegenheid te redden.

Dat Theo niet geheel onschuldig was aan de molentjeszaak, dat stond stilzwijgend vast bij beiden, hoewel noch vader noch zoon, na al het voorgevallene bij die gebeurtenis wilden stilstaan en liefst de twijfelachtigheid waarin ze tot nu toe gehuld was, wilden laten voortduren.

Zoo is immers het menschenhart slim in de kunst, zich zelve te bedriegen.

„Waar denkt gij aan, Gust?” vroeg de oude rechter en meteen verschoof hij de lamp op tafel.

„Aan Leipzig vaderlief, toen een regiment als de bliksem voorbijsnorde en wij elkander herkenden, voor een oogenblik, een oogwenk. Ik hoor nog zijn stem: „August! August!”” riep hij. En Theo! Theo! was mijn antwoord. Toen zagen wij elkander niet meer.” Hij zweeg een poos. „Hoor eens, lieve vader, met Theo's karakter strookt het niet, onmogelijk. Dat is een zoo edel, rechtschapen jongen, dat is zoo'n trouw hart, dat ik het niet geloof, en nooit gelooven zal.”

„Maar alles, Gust spreekt tegen hem, dat is het juist, en het is de oude baas die er de aanleiding toe gaf, en die er menigen keer over sprak van te voren in de herberg en dat op dien dreigenden, onheilspellenden toon, den man zoo eigen.”

„Laat zijn, vader, maar Theo is er voor niets in, dat staat vast en zeker.”

Op dit oogenblik trad de oude Lena met de dampende schotels binnen, en bracht vanzelf een afleiding in het gesprek. Vader en zoon waren weldra tegenover elkander gezeten aan den uitnoodigenden disch, terwijl de bezorgde huishoud-

ster voor den noodigen toevor zorg droeg, en haar blikken niet van den jongen heer kon afwenden, vooral veroorzaakte zijn meer of minder eetlust haar groote ongerustheid. De brave ziel was nog een stuk uit de tijden van weleer, toen de dienstboden nog een familiestuk waren, tot de familie behoorden, in lief en leed met de familie deelden, die ze trouwens nooit verlieten dan met den dood. Trouw tot in het graf, dat was toen nog de leuze, en zij werd gehouden van beide zijden.

Het was nog niet laat in den avond toen er gebeld werd en — op het stille dorp 's avonds iets nieuws en zeldzaamst — de „postbode” in de gang trad met: „Lena, een verzegelden brief voor Mr. den Rechter.” Binnen hoorde men het half en half, want de deur was op een kier blijven openstaan, en het licht stroomde in een breeden streep de gang in.

Toen hadt gij 's avonds bijna nergens licht in de gang.

August was opgesprongen en nam den brief uit Lena's hand in ontvangst. „Toch geen kwaad? niet, mijnheer August? Geen oorlog meer — dat ware te erg” — en haar hand beefde toen zij den brief overreikte, en hare stem niet minder, en met pijnlijke ongerustheid volgde zij de blikken van August, en zocht dadelijk te doorgronden wat voor ongeluk die brief toch zou brengen. Want dat het een ongeluksbrief was, dat stond bij haar vast.

De rechter had zijn fluweelen kapje achter overgeschoven en keek met de hand boven de oogen, naar den brief dien August in de hand hield. Hunne blikken ontmoetten en begrepen elkander. Het was zoo. Ook de rechter beefde een weinig. Hij kwam van het gerecht. August was zijn vader behulpzaam en sneed den brief open.

Lena, anders zoo weinig nieuwsgierig, stond voor de deur die ze met de hand achter den rug dicht hield en zag beiden aan, vader en zoon.

De rechter las. August zag hem, op zijn arm die op tafel lag geleund, van onder in het gelaat. Lena omvatte beiden met één blik.

De rechter vouwde den brief weer dicht, legde hem op tafel, en kuchte.

Lena hield het niet langer uit. „Mijnheer!” zei ze, „mag ik iets vragen, niet uit nieuwsgierigheid, neen, de oude Lena houdt zich alleen met haar eigen zaken op. Neen, maar mijnheer, het is toch niet weer voor den jongen heer, is niet, en ook geen oorlog meer, niet? dan ga ik gerust naar de keuken, zeg mij dat alleen maar, want dat houd ik een tweeden keer niet meer uit, dat zeg ik u, dan dragen ze oude Lena naar het kerkhof.”

„Wees gerust, Lena,” zei de rechter, „heel gerust, het gaat August en ook mij niet aan, en gij hebt de minste reden niet, om zoo te beven en te ontstellen.”

„Dan ga ik, mijnheer, blij toe, maar dan moet gij beiden ook goed eten, want er komt nog iets heel bijzonders. Zoo jonge heer, ik weet wel waar gij van houdt.” Zij was weg. De rechter keek zijn zoon aan. „Het is zoo!”

„Ik dacht het,” antwoordde droevig August, „kunt gij er niets aan doen?”

De rechter haalde de schouders op, en zette een gezicht op, dat niet bevestigend antwoordde op de vraag.

„Vader! als het eenigszins kan, is niet, dan doet gij het zeker.”

„Natuurlijk, kind,” heette het, „maar ambt en plicht gaan voor, die zijn heilig, en gij weet het, uw vader zou zijn hart voelen breken en toch zijn plicht doen.” Hij zweeg.

„Zijn plicht doen, Gust, kost soms veel, veel leed, bittere tranen en het bloed des harten — en dan nog.”

„Wat willen ze dan toch eigenlijk?”

„Wel, kind, dat de zaak vervolgd worde, dat ik ze weder opneme. Zoolang ik anonieme brieven kreeg, liet ik alles zoo het was. Een naamlooze brief, is een lage karakterloosheid, de daad van een laffen schurk, maar nu is het anders, lees maar zelf. Mij wordt opgelegd de instructie op nieuw te openen, en de aktenstukken reeds berustend op te sturen naar de stad. De rechtbank verlangde een kopie van de tot

nu toe ingestelde verhooren enz. Daar spreekt een soort van wantrouwen uit dien brief, in de verre verte zoo iets, alsof ik mij door mijn vriendschap met de Vansantens had laten verblinden, zoo iets straalt er in door, alsof ik zulks reeds vanzelf had moeten doen."

"En wat *zult* gij nu doen, vader?"

"Wat mijn plicht mij gebiedt en dat in zijn geheele uitgestrektheid."

De rechter stond op, de indrukwekkende rijzige gestalte rekte zich uit in hare heele lengte. Het witte zilveren haar viel langs de slapen in krullen op zijn schouders; uit de diepe, klare oogen sprak vastberadenheid. Met liefde rustte zijn oog op den veelbelovenden, edelen zoon. Iets plechtigs kwam er over hem; hij nam zijn kapje in de hand: "August, een vader mag nooit iets doen, dat hem voor zijn kind zou doen blozen."

"Gij hebt gelijk, vader," zei de zoon diep ontroerd, "maar laten wij overleggen, kunnen wij iets doen voor hen?"

"Niets! niets! laat de zaak op haar beloop. Niemand verwittigen. Theo moet hier blijven al wordt hij in de gevangenis gezet, het recht moet zijn gang hebben, en de onschuld zal zegevieren."

Het geluk van dien avond was weg. Lang zag men dien avond twee bovenvensters in het huis van den rechter verlicht. Van tijd tot tijd wandelde een peinzende gestalte, het hoofd op de borst langs de gordijnen. Tusschenbeide bleef zij stil staan. Dat was de rechter. Aan de tuinzijde was het ook zoo. Hier lag August op de knieën, op den bidstoel van zijn moeder, voor een oud kostbaar kruisbeeld. Hij bad.

Het was een mistige, koude, natte herfstmorgen toen de pastoor, zijn gelofte getrouw, opstapte naar den molen. Hij volgde den gelen weg en was diep in gedachten verzonken.

"Wat het menschenleven toch is, wat al een leed zich afwisselen kan binnen eenige jaren tijd. En hoe de menschen ongelijk hebben, die steeds de toekomst van rijke kinde-

ren zoo schitterend uitschilderen en zoo benijdenswaardig achten.

Arme Ella! De rijke dochter uit het groote huis daarginds uit het dorp! Een jeugd zonder vreugd, onder een hardvochtige moeder, die slechts van geld en fortuin en trotsche uithangborden hield — een leven met een gebroken hart in de borst — een kind, haar troost en geluk en dat kind door den oorlog zoo verre van haar weggeslingerd en zij altijd in duizend angsten, dag en nacht. En toen, die onthullingen van oude Tine! Was de maat dan nog niet vol? Zouden er nog meer beproevingen losbreken over de bewoners van den Plasmolen?

Zeker had Ella in dien laatsten nacht vreeselijk geleden, maar het was toch ook een troost voor haar. Zij voelde een soort van voldoening, dat zij niet verraden en verkocht was geworden door Eldens. Hij was haar trouw geweest en gebleven. Het deed haar goed zulks te mogen denken. Zeker was zij bedrogen geworden, op lage snoode wijze, maar *hij* had haar niet bedrogen, en *zij* had hem ook niet verraden, en daarvoor dankte zij God in de stilte van haar hart.

Zij ging stil doende door het huis, steeds bezorgd en voorzichtig, denkend aan alles, en vooral toch aan haar man en Theo. Nu was een gedeelte van haar leven, voor goed afgesloten. In haar hart was er een deel, waarop zij als een grafsteen had geplaatst en dat zij verzegeld had, om het nooit meer te openen, noch te willen zien. Nu zou zij leven voor man en kind, en zij zou zooveel goed doen, als zij maar eenigszins zou kunnen en daartoe en daarin zouden haar Nand en Theo helpen, en dat zou nog een gelukkig leven zijn. God had haar immers alle middelen daartoe geschonken.

Zoo werkte zij en droomde zij door, en al had de vervlogen nacht geen rust gebracht voor haar, er was eene kalmte in haar ziel gekomen, een rust die haar goed deed en bijna gelukkig maakte. Een stille lach speelde een zachten glans over haar gelaat. Van tijd tot tijd zag zij den weg op door het raam.

Of de pastoor nog niet kwam? Daar kwam hij aan. Een weinig gebogen is de anders zoo krasse gestalte.

De stormen der laatste tijden schijnen niet spoorloos aan hem voorbij gegaan te zijn. Er is meer gebleven dan zijn litteeken. Hij stapte gewoonlijk iets langzamer voort en dan nog het hoofd op de borst en altijd als in gedachten verloren.

„Goeden morgen, allen, en God ten groet, kinderen,” zoo sprekend, trad hij binnen, „altijd bezig, altijd even zorgzaam, altijd even bedacht op alles.” En hij lachte zoo minzaam, alsof hij nooit eenig leed gekend hadde. Ach! Leed had hij veel, zeer veel gekend, en eigen en vreemd leed.

Maar hij kende ook het gouden schild ter verdediging tegen alle kommer en smarten, pijnen en beproevingen, het onoverwinnelijk schild der overgiving in 's Heeren H. Wil, en het christelijk gebed: Heer Uw Wil geschiede! was zijn kracht; het staalde den grijsaard in alle leed en maakte hem zelfs sterk, om aller leed te helpen dragen.

„Welkom, Heer Pastoor, en God ten groet. Wat ben ik blij u te zien. Wanneer wordt oude Tine begraven? Ik wil erbij zijn, dan geef ik mij zelve ook de overtuiging dat de vergiffenis die ik haar geschonken heb, oprecht gemeend was. Daarom wil ik bidden op haar graf.”

„Goed zoo, mijn kind, dat is christelijk en edelmoedig. Nu dat is christelijk altijd.”

„'t Kost soms wat moeite, Heer Pastoor, maar brengt later rust en vrede, en die zijn zoo zoet.”

„Gaaf u binnen?”

„Neen,” viel de priester haar in de rede — „alle dienstboden zijn aan hun werk, zie ik, — waarom zou ik niet hier blijven, tot dat de baas komt, en mij met u onderhouden.”

„Geloof mij, wanneer gij ooit het geluk hebt ondervonden, waarlijk vroom te zijn, dan is het in lijden en beproevingen. En mijn kracht was in die ongelukkige tijden, die gelukkig voorbij zijn, de gedachte aan God. Hij, die op God vertrouwde, heeft niet op zand gebouwd.... Maar! wat is dat, daar komt August van den rechter aan en zoo vroeg, wat

zal dat beduiden? — en de rechter ook, — en wat ernstige gezichten.”

„Zoo zien er alleen ongeluksboden uit.”

„Wat is dat, ik ben zoo geschrokken, dat ik niet van mijn stoel op kan, Heer Pastoor!”

„Gerust mijn kind, God is met ons en nu en altijd. Ik zal de deur wel open maken.”

„Zoo mijnheer de rechter, zoo vroeg al in de weer?” En hij liet beiden binnen.

„Gave God, Heer pastoor, dat ik het deed met vreugde in het hart. Het is een ellendige boel.”

„Men zou het moe worden, het is niet meer om uit te houden. Maar waar is de baas?”

Nand trad op het oogenblik door de staldeur binnen. Trotsch bleef hij op den drempel staan.

De rechter, de pastoor, August, zijn vrouw, wat moet dat beteekenen, en nog wel zoo vroeg in den morgen!

Zijn blikken gingen van den een naar den anderen en schenen elk aan te vragen, wat moet er hier gebeuren? wat nu? zijn de tijden dan niet voorbij van schrikwekkende dingen?

De Rechter zag hem en Ella aan met groote deernis in de oogen, terwijl August verslagen het raam uitzag, als zocht hij iemand.

Lang kon die toestand niet duren. Dat was onmogelijk.

„Vrienden!” zoo hief de rechter aan, „vrienden ik ben van morgen hier naar toegekomen, zoo vroeg om u met zekere omstandigheden der laatste dagen in kennis te stellen.” Hij zuchtte diep. „Ik kon niet anders, ik moest nu,” zoo hervatte hij, „de zaak van het molentje, wordt van hoogerhand doorgezet.”

„Het molentje!” riepen alle verbaasd uit, „het molentje, hoe kan dat? Niet mogelijk.”

„Toch vrienden! ik heb het lang gevreesd, en toen is het gekomen. Naamlooze brieven hebben mij bedreigd, en geëischt dat ik de vervolging moest hervatten. Op naamlooze brieven

geef ik nooit acht. Maar nu heb ik gisteren van de recht-bank der stad het uitdrukkelijk bevel ontvangen de zaak door te zetten en de kopieën der verhooren aan de rechtbank op te sturen. Ik zie mij dus gedwongen nogmaals de verhooren te hervatten en te herhalen. Waar is Theo?"

"Hier!" antwoordde een krachtige stem en meteen trad Theo niet min verwonderd in den kring.

August ging op hem toe en reikte hem de hand. Zijn vader was ambtshalve van alle vriendschap ontslagen.

"Het molentje? Kom aan. Zulk een kinderspel! daarop terug te komen, is dwaas."

Theo haalde de schouders op.

"Helaas! het is niet dan te ernstig," gaf de rechter ten antwoord — "en zeer ernstig."

"Dat kan en zal niemand gelooven," klonk het min of meer wrevelig.

Maar toen gebeurde er iets dat aller blikken en aller oplettendheid tot zich trok.

Voor de huizinge hield een rijtuig met twee paarden bespannen stil, dat een heel bijzonderen vorm had en groen en geel geverwd was.

Een zwaarlijvig heer gevolgd van twee gendarmen stapte er uit. Op het gezicht der gendarmen verbleekten alle.

"Nog te laat," murmelde de rechter.

Op het oogenblik dat het rijtuig op den gelen weg verscheen, verdween er uit de molengaten een zwart hoofd, met oogen die fonkelden van voldoening en triomf. „Aardig! waarlijk aardig!" mompelde hij. „Alles bij elkander, als ge-roepen, — hij, de pastoor, de rechter en August, — alsof zij in de val gelokt waren! geknipt, geknipt! Kon niet beter. O, mijn duifje! Theeken lief, nu zult gij een ander kooiken krijgen als op moeders schoot, als een schoothondje vertroeteld en de lekkerste beetjes voor u, wacht maar! en een helschen haat vertrok zijn gelaat tot een grijns, wacht maar...."

"Maar waar blijft de wagen — zulke lui maken gewoonlijk

weinig complimenten, dat is een, twee, drie, mee en de wagen in — nu wie weet, de pastoor misschien of de rechter...."

Hij ging schuin bij het kijkgat staan van binnen.

Beneden in de keuken trad met een ijzig gelaat de rechts-beambte en vroeg: „Theodorus Vansanten!"

"Hier, dat ben ik!" zei Theo vastberaden.

De rechter schrok een oogenblik. Zoo spreekt alleen de onschuld.

"In naam des Konings! gij zijt mijn gevangene."

Ella wierp zich in de armen van Theo en weende bitterlijk.

De molenaar ging op den rechter af. „Gij vergist u, mijnheer. Theo is onschuldig, hij heeft er het minste niet in te zien."

"Zoo!... gij dan wel?"

De rechter, August, de pastoor en Ella zagen allen verbaasd dan den rechter, dan den baas aan.

"Ook niet! bracht hij met alle moeite uit.

"Dan gaat gij mede," was het barsche woord tot Theo gericht. „Het bevel luidt tot inhechtenisneming van Theodorus Vansanten."

"Ik ga mee. Ik ben zijn vader, ik verlaat mijn kind niet. Ik wil bij hem zijn, en zijn onschuld verdedigen."

Zijn stem werd zacht en smeekend. „Mag ik mede gaan?"

"Nu tot in de stad, dat wil ik toegeven. Daar hebben anderen te bevelen. Maak u gereed."

Het was spoedig geschied. Vader en zoon stonden wel-dra gereed. Nand raasde innerlijk van verbeterd woede. In den schijn was hij bedaard.

Theo weende niet, wel was hij bleek. Wie zou dat raadsel oplossen? Hoe zou zijn onschuld aan den dag komen? Hij nam de hand zijner moeder, die troosteloos in zijn armen lag en met de zijnen hief hij ze ten hemel op.

"God de Heer!" maar hij zei het niet.

Langzaam verlieten zij het huis en stapten in het rijtuig, een laatste blik, een laatste groet en de wagen was weg.

"Heer! Heer! het is hard, maar Uw H. Wil geschiede!"

Ella sprak het en liet de handen toch moedeloos vallen! Maar een ernstige en toch zachte stem sprak plechtig. „Hij die op God vertrouwd heeft niet op zand gebouwd.”

Toen het rijtuig weder op den gelen weg verscheen, en den berg opreed, klonk er een schaterlach van den molen en iemand zette twee handen met duim en pink aan elkander voor zijn neus en zeide triomfantelijk: „Laat zwart Drieske maar loopen, die weet den weg! Ha! ha!”

TUSSCHEN MAN EN VROUW.

Nand was teruggekomen uit de stad. Hij had niets kunnen uitvoeren. Alle pogingen om de invrijheidstelling van Theo te bewerken waren vruchteloos geweest.

De molen was een treurig huis geworden. Voor den tweeden keer was het ongeluk er op neergevallen. Theo was weg. Met Theo het geluk, de liefde, de vrede, alles.

Wat Nand al niet gedacht had op zijn eenzamen rit naar huis?

Wat Ella al niet overwogen had, terwijl zij als een wandelend standbeeld ommegang door het huis?

Hadt gij het eens aan de dienstboden gevraagd, die steels-gewijze van terzijde de vrouw met een oprechte deelneming in den blik en soms met een traan in het oog, de bleke, lichtgebogen bazin met hare fijne trekken, bezagen.

Wat hebben ze het dikwijls later verteld, dat het hun zoo hard was geweest, want zij hielden allen zooveel van hun goede stille bazin, wier liefdevolle handelwijze en innemend wezen, alle harten tot zich trok met onweerstaanbaar geweld. Zij hadden haar waarlijk lief, en Theo dan, en om beider willen zelfs den baas, toen hij nog de oude, barsche Nand was, en nu dat sprak ook van zelf, nu hij een heel andere geworden was onder den druk van het leed en nog meer.

De molen was als uitgestorven voor den tweeden maal.

Geen vroolijk gelaat meer, geen schetterend liedeken, dat soms onder in keuken of stal werd aangestemd en van buiten of van boven werd beantwoord.

Een beste jongen was er onder de jongste knechts die men den Trilkarl of Jodelkarl noemde, omdat hij zoo heerlijk zingen kon, op gansch eigenaardige wijze, en dat hem niemand goed kon nadoen. Dat had hij in het Zuiden geleerd in de bergen ergens, en hij was ook niet uit het dorp, maar kwam uit den vreemde, sprak echter als alle dorpsbewoners, en had niets opvallends dan zijn bevallige slanke gestalte, zijn lichte blonde krullen en zijn kristalheldere blauwe oogen. Hij was altijd vroolijk geluimd, een keur brave jongen, het deed u goed om hem te hooren trillen of jodeln — daar hadden de anderen jodelkarl van gemaakt.

Daar had hij op bestaan, hij wou niet Karel heeten, maar Carl, alsof hij een Duitscher was, en dat hem den eertitel van Prins mee ingebracht, waar hij niet erg op gesteld scheen.

Theo had het hart van Carl gestolen. Hij was in zijn afwezigheid gekomen, maar bij Theo's terugkomst had hij zich bijna hartstochtelijk aan zijn jongen meester gehecht, en hem ter eere kon hij 's avonds voor de deur staan of in het woud gaan en dan die eigenaardige zangen en trillers, kaskaden van tonen om zich slingeren, als zilveren parelsnoeren. Allen hadden in hem plezier. Zwarte Dries alleen niet. Zwarte Dries haatte hem.

Carl ging stilzwijgend rond en schudde droevig de blonde lokken.

Nu boven van den molentrap klonk zang en lach. Zwarte Dries zong en lachte.

„Ik kon dat zwarte monster met een bizonder genoegen de ribben breken,” zei Trilkarl.

„Nou! en ik ook, ging het maar aan” was het antwoord van een ander.

„Hij doet zijn zaak goed, en er valt niets op hem te zeggen en de baas en onze goede vrouw hebben toch leed genoeg om nog meer misbaar in huis te brengen, anders zou

ik.... Hoor of zie ik dat leelijke dier, dien zwarten hond, dan jeuken me de vuisten. Hoort, daar hebt ge hem weer!"

Inderdaad een soort van lachlied kwam van uit een der kijkgaten.

"Ik wou dat men hem van boven den molen afdonderde" zei Carl, "ik raapte hem niet op. Lang zou hij liggen eer ik me over hem erbarmde."

En alsof die boven op den molen voelde dat er iets tergend, iets uittartends lag in zijn zingen en lachen, ging het al erger en erger.

Onwillekeurig voelden ze en voelde hij wat er tusschen hen omging en niemand had er ooit een woord over gewisseld; het was een doffe vijandschap die met den dag erger werd. Zoo stond het op den molen, op dien dag.

Er hing een droevige wolk over de in de laatste dagen zoo gelukkige huizinge. De bleeke vrouw had echter het groote offer gebracht. De bekentenis van de oude Tine, hoe vreeselijk ook, had haar een zwaren last van het hart genomen. Zij geloofde weer aan liefde en trouw.

En dat is een zoet geloof voor het menschenhart. Dat is als licht en leven in het hart, het heldert op en verwarmt. En dat licht is zoo zacht, zoo lieflijk, alles komt u veranderd voor, menschen en zaken, en dat leven klopt zoo innig, gaat zoo rustig door de aderen, als een zalving van wonden, als een troost in het leed, en een kracht in het lijden.

Ella wist werkelijk niet hoe dat het kwam, dat dit vertrek van Theo, haar minder pijnlijk viel, hoe onteerend de aanklacht ook was, en hoe verpletterend de vermoedens ook waren.

Zij vertrouwde. Dat was voor haar alles. Zij hoopte op God en dat was als een innerlijke zonnestraal welke hare bleeke trekken ophelderde en zelfs lichtte tot in haar oogen. Zij had over haar eigen hart getriomfeerd, en haar hart loonde haar met het zoetste bewustzijn.

En toen Nand terugkwam, stond hij op te zien als hij haar zag. Niet dan met kloppend hart, was hij tot den molen

genaderd. Aanhoudend ging hij met de hand over het lange voorhoofd, door het borstelige haar, knikte en zuchtte en schudde het hoofd. Dan stampte hij met den voet, ontvreden over zich zelve. In één woord, hij wist geen raad.

En nu vond hij haar zoo stil; gelaten. Zij ontving hem zoo vriendelijk, zij voorkwam nog zijn vragen en toonde zoveel berusting dat hij te vergeefs naar de reden zocht van dat alles.

Zoo werd het langzaam avond. Ella was boven in de kamer waar wij haar reeds meer getroffen hebben, de kamer met de antieke meubelen en het kostbare porselein, met het groote oude bed en de zware gordijnen, waar Theo ziek gelegen had, waar de brigadier der franschen 's avonds aan het venster stond, waar Theo verhoord was geworden en waar zij een gedeelte van haar leven had zien voorbijgaan, aan den blik van het verleden.

Ach! wat al niet een menschenleven, in lief en leed, zich afspeelt in één vertrek.

De arme vrouw zat in een leunigstoel haars vaders, dien zij zoo zeer had lief gehad. Hier was het dat zij als kind zich zoo tusschen vaders knieën en in vaders armen vangen liet en half verborgen riep tot haar broeder, dat zij *in* vader wegschool.

Toen vader dood was, was zij dikwijls in dien stoel komen zitten, en had het moede hoofd eraan geleund en in haar verlatenheid gezucht, gezucht en geweend: „vader! vaderlief! nu ben ik heel, heel, heel alleen! vader! waarom zijt gij toch heengegaan en hebt mij uw kind, uw Ella alleen gelaten!"

Van avond, want het was nog vroeg en toch schemerduister, had zij hier de wijk genomen, en de handen op de beide leuningen, zat zij daar het hoofd half voorover gebogen, en staarde voor zich uit. Zij zag voor zich in een klein kamertje bij een bijna verborgen licht, een meisje aan een tafeltje zitten schrijven.

Kijk eens op, gij jeugdige schrijfster! hef het blonde

kopje eens omhoog!... zoo... naar dezen kant en zie eens om.

Ella weende.

Wat schrijft gij toch? waarom klopt u zoo het hart? waarom kleurt ge zoo, schrijfster in den laten avond? Gij zijt toch onschuldig als de duive en de lelie, rein en goed en braaf.

Ella zag wat zij schreef. Wat zij schreef? Zij schreef aan Jozef Eldens, om niets te doen tegen den wil zijner en harer ouders, maar om trouw te zijn en te blijven, dat zij ook trouw was en trouw blijven wilde, en beiden zouden God bidden en Hij zou alles ten beste schicken.

Zoo schreef die schrijfster.

Ella weende steeds door, stil, nauw hoorbaar.

En onder in den brief stond, dat Tine, die trouw was, den brief zou bezorgen, en het antwoord aannemen en brengen. Maar er kwam geen antwoord, en nooit kwam er antwoord.

En zij wachtte altijd te vergeefs. Tevergeefs altijd. En Tine zei op al haar vragen dat er geen antwoord was.

Toen was Nand gekomen.... en zij had eindelijk toegegeven...

Een hand legde zich zacht om haren hals en een hoofd boog zich tot haar, en een zachte stem fluisterde zacht: „Ella!”

„Gij, Nand? wat komt gij hier doen?”

„Ella! ik verlangde zoo bij u te zijn.” Hij zweeg.

Zij zag hem zwijgend aan.

„Ella, ik kon het niet langer uithouden, ik moet met u spreken.”

„Nand! Nand! zijt gij misschien ongerust over Theo! over ons kind!”

„Ongerust! ongerust!... waarom dat? Hij weet immers van niets. Zij kunnen hem toch niets maken.” Hij zei dat min of meer ongeduldig.

En zijn ongelijk trad hem in zijn heele uitgestrektheid voor den geest. Zijn afgunst, zijn spreken, zijn dreigen in een woord, al zijn dwaasheden. Hij verzette zich tegen de

macht van dat verwijt. Neen, geen ongerustheid, dat niet, het zal weldra blijken, dat hij onschuldig is, maar wie betaalt ons den schrik en het leed en de schande.

„Het staat echter vast,” ging hij voort, „de Eldensen, ik mocht ze niet lijden en ik had gelijk.”

„Kom, Nand,” zei zijne vrouw, „als hij maar onschuldig is, dan is alles niets.”

„Als?... Als?... dat is wat moois, zeker is hij onschuldig, gij zult u toch niet verbeelden, dat hij het gedaan heeft....”

Zij antwoordde niet en dat stilzwijgen was voor beiden pijnlijk.

Op eens zag zij Nand strak in de oogen en vatte zijn hand. Het was duister geworden, en hij kon niet in haar oogen zien, terwijl de laatste lichtstralen op hem vielen.

„Nand,” zei ze ernstig, „zult gij mij nu eens zeggen, wat gij op dien ongeluksmorgen met Dries hebt gehad en waarom Theo niet in de vroegmis was?”

Een oogenblik verstomde hij, een onuitsprekelijk iets, schande en vernedering, droefheid en miskenning, iets wreveligs ook teekende zich op zijn gelaat. Toen sprong hij op. Op en af ging het door het vertrek. „Vrouw! vrouw! Ik zweer het u dat ik er niets van af weet, niets, niets hoe het ongeluk gebeurd is. Maar hard ben ik gestraft voor mijn afgunst en vijandschap, wanneer gij zelfs op zulke gedachten komen kunt! waarachtig dan kan ik het anderen niet kwalijk nemen dat ze mij verdenken en de rechtbank zeker niet.”

Hij knielde voor haar neer, nam haar hoofd tusschen zijn beide handen, zag haar zoo trouw en eerlijk in de oogen, en sprak: „Ella is u dat gemeend, wat ge daar gezegd hebt?”

Zijn stem beefde en zijn handen niet minder. Hij liet haar hoofd los en boog zijn hoofd op hare handen en weende. Wie had dit ooit van Winand van Santen vroeger kunnen denken?

En zij -- het viel haar loodzwaar van het hart. Neen hij was niet schuldig, neen! hij had het niet gedaan -- neen! hij sprak de waarheid.

Zij liet haar hoofd ook neergaan op het zijne. Wat waren beider haar grijs geworden in korten tijd en zij fluisterde stil tot hem: „Nee, neen! gij hebt het niet gedaan. Ik geloof het zeker en stellig, gij hebt het niet gedaan.”

Hij was verwonnen. Beider harten hadden elkander gevonden, en ongeluk en leed om God verdragen, hadden zulks tot stand gebracht.

Op eens begreep hij, dat hij de schuldige was. Waarom had hij ook zoo gesproken, gedreigd, gedaan? Hij had wijzer moeten zijn. Waarom altijd allerlei hindernissen den van Eldensen in den weg leggen? Waarom? Ja, hij wist het zelf niet. Zou hij nu zijn vrouw alles bekennen? zeggen wat hij al zoo alles had gedaan tegen de Eldensen? Dat hij zwarte Dries daartoe gebruikte? Dat hij het was die 's nachts het water moest tegenhouden, om Eldens molen tot werkeloosheid te veroordeelen? Ook zeggen, dat het hem tot nu toe nog onbegrijpelijk was, hoe steeds zijn toelag verijdeld werd, en het molenrad lustig ronddraaide en van hun pogen nooit geen spoor te vinden was! Neen, het ging niet aan! hij had het steeds heeten liegen met allerlei uitvluchtsels. Nu wist het nog niemand dan zwarte Dries, en dat wist hij, die kon zwijgen. En hij had ja den eigenlijken aanslag niet bevolen, daar wist hij immers niets van.

En toch hij besloot te zwijgen, dat oordeelde hij voor beter.

„Ween niet meer, vrouw, onze Theo zal spoedig terugkomen. Het is mij ook hard genoeg, geloof me.”

„Nand! vergeef me mijn booze vermoedens ik deed verkeerd, ik mocht u niet verdenken.”

„Ella,” viel hij haar in de rede, „ik ben geen schurk, de Eldensen zijn er toch erg genoeg aan toe, ik gun hen geen kwaad, al ben ik geen vriend van hen.”

Ella ademde vrijer.

„Hoor eens vrouw, waarom zou ik het niet zeggen: gij weet vroeger werkte hij hier, op eens ging hij weg, toen plantte hij mij het molentje op den neus. Maar het is uit. Nooit meer!”

Hij zuchtte diep.

„Ella,” zei hij ernstig, vergeef mij alle verdriet dat ik u heb aangedaan.”

Hij reikte haar de hand. Zij stond op.... lang bleven beiden bij elkander. Zwijgend ging hij weg.

„Ja! die op God vertrouwt, heeft niet op zand gebouwd.” Ella had gesproken.

En het leven hernam zijn gewonen gang. Met een uitzondering nochtans. Boven in de molen werd het stil. Zwarte Dries zong niet meer.

En beneden in de huizinge begon men weer te neuriën. Trilkarl slingerde van tijd tot tijd als een uitdaging een triller of een gejedel naar boven, alsof het een lazzo of strop kon wezen, met welken men zwarte Dries vangen en wurgen kon.

Onder de dienstboden waagde zich zwarte Dries niet meer, nooit. Aan tafel kwam hij altijd te laat, en of de eerste meid al pruttelde of niet, binnensmonds of luid, hij bleef te laat komen. Hij wist dat de knechts hem niet vertrouwden hij zag het in, maar het was te laat.

Nand en Ella spraken nooit meer met hem. Zelfs Nand ging hem uit den weg, en toch had Nand alle redenen om zich goed met hem te houden. Nog was er iets, dat allen bemerkten.

Zwarte Dries, de echte spion, werd van allen bespied, overal.

Men had bemerkt dat hij altijd op het pad stond, waarlangs de postbode komen moest die de brieven bracht. Daartoe had hij altijd den tijd. Wat hij toch met de post moet hebben uitstaan?

Eens en dat had de eerste meid afgeloerd, kreeg hij een brief met een groot zegel er op. Ook bemerkte zij dat hij verbleekte en zonder het schrijven open te breken het in den zak schoof en den molentrap opklom. Dien dag werd het later dan ooit, eer hij eten kwam, en de meid brommerig ook meer dan haar gewoonte, schoof hem barsch zijn eten toe, zeggende :

„Het schijnt dat gij een slecht geweten hebt. Anders zoudt gij niet vreezen tusschen de anderen aan te zitten.”

Den volgenden morgen kwam Nand van den molen, met de vraag: „Waar is zwarte Dries?” „Heeft niemand zwarten Dries gezien?”

En in die vraag klonk iets van een zekere bezorgdheid. Zwarte Dries was en bleef weg.

VERRE VAN HUIS.

Wij zijn reeds maanden verder.

Rina was het die verre van huis was, en het is tijd, dat wij haar gaan opzoeken, anders zouden onze lezers zeggen, waar blijft de heldin van ons verhaal. Nu, de rol van heldin — twee zijn er in — Ella en Rina, komt veelmeer Ella toe dan Rina.

Niettemin zullen wij thans Rina gaan vinden bij de oude Tante, waar zij een toevlucht had gezocht en gevonden. Een toevlucht vooral tegen haar eigen zieleleed.

Aan de oevers van de blauwe Maas strekte zich op kleinen afstand, op eenige uren echter van het dorp, waar de Plasmolen gelegen was, een vlek uit, bijna iets meer dan een dorp, maar toch geen stad, nauwelijks een stedeke. Al waren de inwoners meestal landbouwers, er was wat meer handel, wat meer winkels dan in het molendorp.

Het ging zoo iets, niet veel, op langs de helling van een berg en was waarlijk schilderachtig gelegen, en een oud kasteel, thans zeer modern, een gewoon heerenhuis, verhief zich langs eenen kant, op een heuvel waarom van drie zijden moerasachtige weilanden zich uitstrekten.

In de straat, Veldstraat geheeten, in tegenstelling van de Maasstraat, die naar de rivier leidde, stond het derde huisje, een kleine maar zindelijke woning. Er was een winkel van zoowat van alles, zoo als men zulks vindt in zulke

plaatsjes. Een bont mengelmoe van koloniale waren, van brood en snoeperijen, ook fruit, wat het seizoen meebracht, waartusschen zich ook in den tijd soms eenige oranje ver dwaalden. Maar die hielden lang post voor de glazen, zij waren te duur. Langs den muur ook manufacturen, opklimmend als in boekenrekken, eenige met het eind, waarvan de laatste verkoop afgesneden was, even naar buiten gekeerd.

Een scherpe lucht van gedroogde pruimen en rozijnen en krenten, met een bijsmaak — voor de neus wel te verstaan, — van raap- en andere olie, kwam u dadelijk te gemoet, zoodra de bel ging, en gij bij uw intrede, eerst voor een soort van houten latwerk stond, dat met een deurtje op de toonbank openging, en geen bewijs van groot vertrouwen in de klanten aflegde, die de zaak bezochten.

Hoe het zij, de affaire was wel beklant, en hier woonden Rina's tante en haar eenige dochter. Hier had Rina vriendelijke opname gevonden. Het deed haar goed hier te zijn.

Tante was een goed mensch, niet groot en niet klein, niet dik en niet mager, maar welgedaan en blozend, met vriendelijke oogen onder de plooiën van haar witte muts, gaarne oogjesknippend tot iedereen, die tot haar kwam, en in alles een begrip van slimheid leggend, dat er volstrekt niet in gezocht moest worden, maar dat zij met een bedenkelijk schudden van het hoofd en het ophalen der wenkbrauwen er in vond.

Haar dochter was haar evenbeeld en gelijkenis, maar een dertig jaar jonger, juist haar moeder, maar moederwijsheid en haar knipoogen vervangend door een lachen, dat bestendig door het huis klonk en waarmede zij iedereen ontving, zoodat zoo'n uitbarsting van lachen steeds het rinkelen van het deurbelletje vergezelde, en te zaam het inkomen van een vriend of klant aankondigde.

Rina hield zich erg weinig op met de lieden van de plaats. Aan tante en nichtje, aan hare herinneringen en ook de laatsten die zij uit het molendorp had vernomen, had zij meer dan genoeg. Zij leefde stil voor zich, ging elken dag

naar de kerk, en kwam zelden in den winkel, tenzij het moest en Wine, zoo heette haar nichtje, er niet was. Maar als er kinderen kwamen, dan was zij de eerste. Voor kinderen had zij een heel bijzonder hart. Zij bediende ze zoo gaarne, en gaf hun steeds iets toe, al moest ze 't ook eerst aan tante vragen.

Ook was zij weldra de lieveling der spelende jeugd, en zij kon zich nauwelijks op straat laten zien, of het jonge gezelschap was niet van haar af te slaan. Een kind was er echter dat zij aan alle anderen voortrok. Het was een arm weeskind, de kleine jongen had niemand meer dan een half-doove grootmoeder.

Was het misschien ook omdat de kleine Theet — kleinwoord van Theodoor — heette wat haar zoo tot haar trok? Die kleine woonde aan den landweg.

Voor den ingang van het stedeken op een twintigtal passen afstand, lag een kleine nederige, bijna ellendige hut. Zij had iets wonderlijks. Vervallen en toch vriendelijk, een heel klein tuintje er voor, een houten hekje, gaf er ingang toe.

Het heele tuintje stond vol seringen, onder min of meer misvormd, maar in de lente prachtige boomen, met een ware vracht van geurende bloemtrossen, wuivend en in den wind strijkend met een geheel eigenaardig geluid langs de venster-glazen en men kon nauwelijks een blik werpen in het binnenste, noch winter, noch zomer. Een oude half doode noteboom strekte groene en naakte takken over het nederige dak en van een verwaarloosde wingert hing toch nog steeds hier en daar groene ranken, langs den vervallen muur en half op den grond.

In de hut woonde Theetje, of zooals men bij afkorting zegde „Eetje.” Zijn grootmoeder was alles wat hem overbleef op aarde, en zij was een stugge, geheimzinnige vrouw. Niemand had haar lief.

Alleen Rina bracht het arme mensch van tijd tot tijd, misschien meer om het kind dan om de oude, maar zij bracht aan de arme steeds iets mee, al was het nog zoo weinig.

Zoo geschiedde het op zekeren dag, dat zij grootmoeder en Eetje bezocht had en tegen den avond de kleine haar naar huis vergezelde. Het was een aardig ventje, nog al verwaarloosd, maar de onschuld zelve, iets innemends, met zijn meer dan arme kleederen, en al miste hij het blozende, bloeiende uiterlijk, den dorpskinderen zoo eigen, en zag hij bleek, min of meer lijdend en waren zijn oogen wat groot, maar die kijkers zagen zoo trouwhartig dat iedereen hield van Grootmoeders Eetje.

Hoe kon het anders wezen in de dompige, vunzige atmosfeer van de armzalige hut langs den weg? Hoe kon het ook anders, dan dat de kleine altijd naar buiten wilde, in de vrije lucht, in het groen, in de bloemen, in veld, in wei en bosch. Een kind is toch ook als een bloem, als een vogel; het moet bloeien en zingen, moet leven en springen in de volle, frissche lucht, wil het gedijen en groot worden. Dat was toch het eenige punt, waarover de doove vrouw klaagde.

Dien avond vleide hij zich bij Rina neer op een boomstam, die langs den weg lag en geheel met mos en plantjes begroeid was, terwijl het gras met zijn kleine pootjes er reeds langsop begon te klouteren.

„Toe, Rina, vertel mij nog eens wat, eer gij heen gaat.”

„Neen, klein Eetje, grootmoe heeft u nodig, maak dat gij naar huis komt.”

Vertel mij nog wat, — en hij lei geheimzinnig den vinger op den mond, — en dan vertel ik ook wat, ik weet dingen die niemand weet en ik heb dingen gezien, die niemand gezien heeft.”

„Zoo....” zeide Rina in gedachte, want zij lette niet op de woorden van den kleinen babbelaar.

Hij trok haar bij haar mouw.

„Toe, tante Rina, luister toch eens, gij hoort niet wat ik zeg.”

Rina's oplettendheid was geheel in beslag genomen door een man, die schuin op het huis van oomde aan laveerde. Dien had zij meer gezien, dat was zeker, maar toen

had zij zijn heele gelaat kunnen opnemen, en dezen keer niet. Hij droeg een rood-blauwen doek voor het gezicht dat hem het halve gelaat en een oog bedekte en opvallend! hij ging niet door de voordeur maar door een heel lage ingang, een soort staldeur binnen. Het zag er zoo verdacht uit.

De kleine trok Rina bij haar mouw en fluisterde: „ook van hem. tante Rina, weet Eetje veel, zeer veel.” En met het ernstigste gezichtje mogelijk, keek hij tot haar op. „En tante Rina” ging hij voort, „gij weet wel dat ik het aller-akeligst vind om voor de stad te wonen. Het zijn wel heele twintig stappen, maar gij moogt niet lachen, tante Rina, dan durf ik niets meer vertellen.”

„Vertel maar door,” zei Rina die heel oor was geworden.

„Ziet ge, mijn stappen zijn nog te klein en ik weet niet, hoeveel ik er maken moet, maar hij zei dat van zijn stappen en hij heeft stappen en voeten, die moest gij eens zien, Tante, — en hij wees met zijn handjes — die zijn zoo groot, en hij stapte op en af voor haar op den weg.”

Rina glimlachte, maar werd toch oplettend, des te meer omdat zij dien man meende te herkennen en niet dan met schrik ontmoet had. Hare herinneringen echter waren zeer verward. Zij zocht hem te recht te brengen, maar zij wist niet goed hoe, waar, noch wanneer.

„Ja,” hervatte de kleine, „ik mag glijden dat hij nooit meer terugkomt. Hij jaagt mij schrik aan. Ook komt hij gewoonlijk 's nachts, en dan geeft hij een teken, en dan staat grootmoe op en laat hem binnen. Ziet ge tante, Rina, zij spreken wel zacht, maar Grootmoe is hardhoorig; en dan gaat het toch altijd harder dan ze meenen. En Eetje is zoo dom niet — voegde hij er guitig bij — maar *dat* durft hij niemand vertellen, anders komen ons de gendarmen op het lijf.”

„Gendarmen!” fluisterde Rina, „waarom dat?”

„Ja! hij brengt altijd van alles mee, en is zwaar bekapt met van alles, maar zeg het toch niet, want dan slaan ze me half dood. Grootmoeder moet dat alles dan zoo lang verbergen, totdat hij het over de grenzen kan brengen. Maar

ik ben altijd gelukkig als hij maar weg is, ik ben bang voor hem, en hij ziet er vreeselijk boos uit.”

„Waarom kwam hij dan niet meer?” vroeg Rina.

„Ja! dat weet ik zelve niet, hij scheen laatst zelve in grooten angst te zitten en grootmoe heeft hem lang in den kelder verborgen gehouden. Ik geloof dat hij een schot in het gezicht gehad heeft, hij zag er verbrand, nog zwarter uit dan gewoonlijk, en droeg zoo als nog een doek schuin over het gelaat gebonden. Zij heeft hem ook andere kleederen gegeven, die zij in haar eigen bed verstoken had. Ze meenen dat ik niets zie of merk, maar ik zie en hoor alles, en wil dan niet slapen, al heb ik nog zoo'n slaap. Maar gij zult het immers niemand zeggen, niet? niemand? dat belooft ge mij? ik weet dat gij mij niet verraden zult, en daarom durf ik u alles vertellen, ook als hij zou weerkomen.”

„Best,” zei Rina „maar nu is het tijd dat wij gaan, gij naar grootmoeder en ik naar huis...”

De kleine ging schoorvoetend naar de hut, want de zwarte man was er ook, en daarom viel hem de gang zwaar.

Rina zocht droomend de tante op. Er waren redenen genoeg toe. Zou dat de onbekende niet geweest zijn, die haar tweemaal aangesproken had, als ze 's avonds thuis kwam van een bezoek in de omstreken? En niet met een schijn van familiariteit had hij het gedurfd, gedaan? En sprak hij niet van „gij moet u niet aan zoo'n jonge melkbaarden houden, dat geeft gewoonlijk toch niets, die houden u voor het lapje en meenen niets van wat wij zeggen, maar kerels als ik, dat zijn de waren. Zoo had hij gesproken.

En waar had zij toch in Godsnaam die stem gehoord? Waar? waar? Gehoord had zij ze, dat stond vast. Maar nog eens: „Waar? waar? waar?”

En zij herinnerde zich nog een keer, dat zij kleine Eetje naar huis bracht en dat hij zoo'n beleedigenden toon had aangeslagen. „Net alsof hij haar kende. Maar hoe kende hij haar? Waar? Maar het was toch onmogelijk.”

En zoo ging zij droomend voort tot dat zij op den drem-

pel van tante's woning stond en op eens met de hand voor het voorhoofd sloeg en zeide met een diepen zucht: „als dat nu maar niet zwarte Dries geweest is. Maar hoe zou die hier komen? Onmogelijk! dat kan niet.” En zij ging het huis binnen.

DE VODDENRAPER.

Het was weer eenige dagen later. Rina had lang het verhaal van klein Eetje vergeten, en zocht in het huiswerk en in het gebed steeds nieuwen troost en nieuwe hoop.

Zij stond aan het winkelraam en blikte droomend naar buiten op den rechterarm geleund. Voor het huis verbreedde zich de straat, en vormde een hoek, en een klein pleintje voor de nabijgelegen kerk.

Een lastige opgewekte muziek deed haar uit haar mijmeringen opzien. In den hoek juist, bijna vlak voor haar, was een oude man op den ondersten trap van een oud bijna verlaten huis, dat vroeger aan de kerk behoord had, gaan zitten. Hij blies als een ware vogelaar op zijn fluit, alsof hij iets tot zich lokken wilde. Een wondere vogelaar, weinig verleidend met zijn gelapte kleeding, een soort van grauwe slaapmuts op het hoofd, die tot aan zijn levendige oogen het witte haar en het voorhoofd bedekte. In lompen gehuld, al waren ze nog al zindelijk, scheen hij een voddenraper te zijn, die met het opkopen van lompen, beenderen, oud ijzer de dorpen afgang. Een kleine hondekar stond naast hem, en de hond die ze trok, lag hijgend, de tong lang uit den muil op den grond.

Arm dier! dacht ze, het heeft ook harde dagen, een bak eten zou hem goed doen. Zoo was Rina altijd even goedig. Maar die muziek werkte als bij tooverslag. De oude scheen geen onbekende te zijn voor de dorpsjeugd.

Want alsof die klanken aan alle deuren geklopt hadden, zie, daar openen ze zich de eene na de andere en talrijke kinderen, jongens vooral sprongen op de straat, om met

hoogrood gelaat, en begeerige oogen op man en kar toe te ijlen.

Zij droegen in waarheid van alles, dezen in de handen hoog opgeheven, genen in den schoot hunner kiel'tjes. Toen droegen nog al de jongens kiel'tjes en eerst met de eerste Communie, werden zij in een stijve jas soms met hoogen hoed gestoken. Een soort van keurslijf, voor elf en twaalfjarige jongens.

De oude scheen dan ook alles wat maar oud was te kunnen gebruiken.

Wat moeten die blozende lippen en smeevende oogen gepleit hebben, om van moeder en vader verlof te bekomen, iets naar de kar te mogen dragen.

„Vader Thomas! vader Thomas is daar!” Zoo klonk het van alle zijden van de vroolijke kinderstemmen, als klokken zoo rein, met vurige begeerten in den toon. Maar die man dien ze met zoo gulzige oogen betrachten, bracht ook ware schatten. En het was of vader Thomas hun geduld op de proef wilde stellen, zoo langzaam haalde hij zijn schatten te voorschijn. Prenten kwamen aan het licht. Hij rolde ze langzaam uit elkander, en dan glinsterde het van rood, blauw en groen in het licht.

De steeds onwederstaanbaar aantrekkelijke geschiedenis van Genoveva, Duimpje en Blauwbaard werden zichtbaar, met nog andere heerlijkheden en prachtstukken van denzelfden aard. De kleine klappen in de handen en riepen om strijd: „Vader Thomas, die is voor mij, neen voor mij, niet vader Thomas! Ik heb u al zoo dikwijls wat gebracht!” „Neen! voor mij. Kijk eens hier, vader Thomas, een heele oude rok, een vest, een kiel!” Zoo ging het door elkaar. Zoo stonden ze allen om de kar. Het was aardig om te zien. Dat blozende, trippelende volkje, om dien bevenden, ouden grijzen man, met gretige oogen de prenten en den verder raadselachtigen inhoud der kar verslindend en de oplettenheid van vader Thomas inroepend.

„Neen! Neen! ieder zijn beurt!” Zoo was het antwoord.

En nu begon een dingen en koopen, prijzen en pleiten — een pleiten vooral den besten advokaat waardig.

Terwijl vader Thomas de kleine buitmakers met veel moeite van de kar hield, kwam op eens een nieuwe acteur zijn plaats onder de rumoerige bende innemen. Het was klein Eetje. Hij droeg iets met zorg verborgen onder zijn kiel. Zijn geweten scheen niet heel rein, want hij kleurde van schaamte, toen hij Rina zag, en toch moest hij het raam voorbij. Dat ging niet anders. Hij deed alsof hij Rina niet zag. — men leert zoo jong de menschelijke komedie, — en wilde spoorsslags voorbij.

Onder zijn kielkje hing een mouw tot op den grond en de kleine dreigde steeds te vallen, als hij er op trad. Waarom viel dat alles Rina zoo op? Zij wist het zelve niet.

„Eetje, Eetje,” riep ze! „kom eens even hier,” en zij zette de deur open.

Dat scheen de kleine niet hard te bevallen, wel bleef hij staan, maar aarzelend, dan eens naar den kant, dan eens naar de open deur kijkend.

Ondertusschen was Rina in de keuken geweest en kwam met een bak vol eten voor den armen hond in de hand terug. Zoo stond ze op den drempel.

„Kom dan eens hier, kleine jongen! waarom komt gij niet als ik u roep, niet mooi gedaan Eetje, dat gij niet bij Rina wilt komen!”

De kleine kwam.

Maar de oude voddendraper had het etensbakje gezien.

„Men roept u kleine, daar!” en hij wees op Rina, „ga er even heen, gij krijgt toch het uwe.”

Schoorvoetend trad hij nader.

„Daar, kind, neem dat bakje voor het arme dier, dan krijgt gij schoone prenten van zelfs. Kom neem aan! Nu wat is er?”

Maar de kleine stak maar één hand uit. Met de andere drukte hij een kleedingstuk, een soort van jak tegen de borst.

„Dat is nog mooier, hervatte Rina, met één hand, ziet

gij dan niet dat gij alles zult kwijt zijn uit den bak, eer gij bij het arme dier zijt. Vat het met twee handen aan.”

De hond was opgestaan en keek verlangend naar het bakje, als begreep hij, dat het voeder voor hem bevatte.

„Kijk eens Eetje, hij weet het al, dat het voor hem is, nu voorzichtig. Nu vat aan, geef uw oude lappen maar hier, — kom, leg ze maar hier neer, ik zal ze bewaren zoo lang, — geen zorg, kind!”

„Ik kom dadelijk terug,” gaf het kind met de grootste verlegenheid ten antwoord.

„Neen! neen! geef hier!”

Eetje liet zijn schat in een hoek vallen, en deed wat Rina hem zei. Een bijzondere lucht, als van iets dat verbrand is trof Rina, toen zij het jak ophief. Want het was een mansjak, soort van groot overvest.

„Waar had zij dat zware plumpe vest met die lange mouwen gezien? Waar? waar? Ja! gezien had zij ze. Het kwam haar zoo bekend voor.

Die stalen, kurieuze knopen — die wondere vorm met die groote klappen over de zakken op de korte schoot. En nu die lucht, die reuk van verbrand....

Dat was niet vunzig, zooals verstopt en verborgen goed eigen is. Neen, nu wist zij het, verbrand, een brandlucht....

Eetje kwam terug. Als een misdadiger stond hij daar, verlegen, schuldig, als op roof betrapt, en keek beschaamd op het vest dat Rina in de hand had.

„Hoe komt gij daaraan?” Het was een ernstige vraag. Niet minder ernstig was de toon in Rina's stem. „Hebt gij het weggenomen bij grootmoeder? Komaan, geef antwoord. Eetje, gij weet wel, dat moogt gij niet doen.... dat is gestolen.”

„Ach!” gaf de kleine half weenend ten antwoord, „ach! ik had zoo gaarne een paar prenten gehad! zoo goed als de anderen, en dat vest moet toch bederven — en....”

„Zoo, en als de man van dat vest nu eens terugkwam...”

„Dat is het juist,” zei de kleine, „hij komt niet meer terug, hij wil het niet meer, hij heeft grootmoeder gezegd,

ze zou het aan den kant maken, en die heeft het vergeten, en heeft er toch ook zeker niets tegen. Ik kon het niet vragen, want zij is niet thuis."

"Zoo, alleen weggelopen, en het huis alleen gelaten? Hoor eens, gij moogt dat vest zoo niet behouden, laat het voorloopig hier. Daar hebt gij een dubbeltje, daar krijgt gij moeie prenten genoeg voor, en ga dan naar huis, hoor kind!"

De kleine nam haastig het geld en weg was hij.

Rina zag hem een oogenblik achterna, daarna sloot ze voorzichtig de deur, en ijde met haar vondst naar de achterkamer. Op eens wist zij nu alles. De gedachten en herinneringen schoten als verwarde pijlen door het hoofd. Hoe was het mogelijk? Zij beefde aan alle ledematen. Zij greep het vest met eene hand vast, hield het in de hoogte voor haar, bezag het van alle zijden, legde het toen neer met bevende hand en zonk snikkend en biddend op de knieën, terwijl zij het gelaat met de twee handen bedekte.

"Mijn God! mijn God! ja zoo zal het zijn. Ik dank U, mijn God, ik dank U."

Met de eene hand greep zij het oude vest en drukte het tegen haar hart, terwijl zij met de andere hoog opgeheven als naar den hemel wees en meermalen tranen in de oogen kreeg en toch weer glimlachte.

"Ik zal hem redden, redden, redden! O! ik verlang niets meer van deze wereld. Maar dat, o Heer, laat mij dat gelukken, dat alleen, dan is het genoeg, ik moet, ik zal hem redden, ik moet iedereen, de geheele wereld kunnen zeggen, hij is onschuldig, hij heeft het niet gedaan, hij niet.... Tot de heele wereld moet ik kunnen zeggen, hij, Theo, Theo Vansanten is onschuldig! Dan moet ik sterven! sterven!"

Met koortsachtigen angst zag zij het kleedingstuk na in al zijn onderdeelen. Geen twijfel meer.

"Het is dat vest dat hij 's morgens aan had, dien morgen toen zij hem voor het laatst gezien had, op dien noodlottigen morgen toen.... het molentje in de lucht gevlogen was.... En waarom? o, om Theo in het verderf te storten.

Die booswicht, wat snoodheid en helsch overleg. En zoo heeft het moeten zijn. Hij had het gedaan, niemand anders!"

En jubelend sprong zij in de hoogte en kuste het versleten kleedingstuk!

"Zoo is het! zoo is het! God zij gedankt."

En toen ging zij rustig zitten, het vest op den schoot, de armen half gekruist en de kin steunend op een hand, die tot aan de lippen reikte.

Wat nu gedaan? Hoe moet ik het gaan beginnen? Waar zou de misdadiger zich verborgen houden. Aan wien zou zij zich wenden? Tot wien haren toevlucht nemen? Als een wervelwind kruisten zich de gedachten door haar hoofd.

Het rinkelen der bel aan de voordeur werd gehoord. Zij sloot de achterkamer dicht en ging in den winkel. Een oud moedertje was het. Stil en afgetrokken diende zij haar, zij kon aan niets anders denken, dan aan de groote ontdekking welke zij gedaan had en over de vreugde die haar hart vervulde.

Nauwelijks was zij weg, of zij grendelde de deur en begaf zich spoedig naar de achterkamer. Zij zag behoedzaam rond, vouwde het vest samen in stijf papier, bond er een touw om en vloog er mee de trappen op, om het pakje onder hare kleederen te verbergen. Met langzamen tred daalde zij naar beneden. Haar besluit was genomen. Zij wilde haar geheim aan niemand mededeelen. Nog eens stond zij stil, en liet alles nog eens aan haar geest voorbij trekken. Voor haar was nu geen twijfel meer. Zij kende den schuldige; Theo was volmaakt onschuldig, zij had de bewijzen in de hand. Zij voelde op eens dat haar geheel wezen ook geheel veranderd was. Neen, zij voelde het, zij was niet meer dat bleeke teruggetrokken meisje van vroeger. Zij had een andere houding aangenomen. Haar oogen straalden, haar wangen gloeiden. Hoog droeg zij het hoofd en vast en zeker was haar gang.

Rusteloos ging zij rond door het huis, alles overdenkend, alles overwegend. Een begeesterd besluit, een stoute hoop, hadden het schuchtere kind, in een moedige vrouw veranderd.

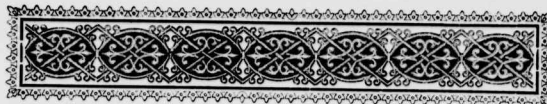
Zij, die nauwelijks de oogen durfde opslaan, ging in gedachte, zonder vrees of zorg om met rechters en advocaten, met getuigen en gevangenenbewaarders. Eene heilige zending had zij op zich genomen. Zij voelde het, God had ze haar opgelegd.

Wat bekommerde zij zich er om, dat men haar wederleggen zou, zoeken te vangen door een kruisvuur van vragen, dat men alles met schouderophalen zou opnemen? Wat wist zij van pleidooien en besluiten, en rechtsverhandelingen? Was zij niet in haar hart één jubel, één vreugde? Zeker, de weg naar de stad was ver en moeilijk, maar wat kon haar dat deren, alleen en zonder hulpmiddelen rond te dwalen, om de ware personen te vinden, die haar zouden helpen. Zij zou ze vinden, al moest zij nog zoo lang zoeken. Zij wilde weggaan.

Dat hare bloedverwanten erg bezorgd zouden zijn om haar, en geen verklaring zouden vinden voor haar verdwijnen, ook dit baarde haar geen ongerustheid. Zij zoude slagen, dat wist zij, dat wilde zij. Zij vergat alles, en vol moed zag zij den volgende morgen te gemoet.

Toen haar tante huiswaarts keerde, begaf zij zich vroegtijdig ter ruste. Zij pakte hare zaken samen, legde hare Zondagskleeren gereed, en bad lang en innig eer zij zich ter ruste legde, opdat God haar voornemen mocht zegenen.

Den volgende morgen was Rina Eldens verdwenen.

II.

AAN HET VEER.

Langs de oevers van de blauwe Maas, langs een eenzaam voetpad, wandelde een man met driftigen tred op en neer.

De Maas was in nevel gehuld, in dien natten, kouden mist, die zich als een vochtigen mantel om uwe schouders legt, den overjas vaster doet dichtknoopen en den kraag opslaan, want hij dringt overal door en doet u rillen en huiveren.

Reeds lang deed de vreemde die kleine wandeling en dan bleef hij weer staan, en zag met ongeduldigen blik en wrevelig gelaat de rivier opwaarts, en luisterde met voorovergebogen hoofd naar de golven, of hij niets hoorde wat op het gedruisch van een naderende boot gelijken kon. Hij wreef zich in de handen, stapte dan op het veerhuis aan en riep in de deur: „Zou de boot nog niet haast komen?” Een bijzondere klemtoon op deze vraag leggend.

Maar uit de donkere diepte van het veerhuis van onder een grooten schoorsteenmantel, kwam een vervaarlijke stem, die eerst los scheen te worden, toen een pijpstompje, uit den hoek der lippen was verwijderd en een antwoord gaf, als van oudsher gewoon. „Als er niet te veel nevel boven op de rivier is.”

Een hoestbui volgde, die in een langzamen kuch overging. De vreemde trad terug.

Het was tegen den avond. De nevel, tegen gewoonte, trok op en de ondergaande stralen der zon schoten over den waterspiegel naar den oever en klommen even tot op den drempel der veermanswoning, hoog genoeg om de lage venstertjes als gouden spiegels te doen vlammen. Het deed hem goed, en het gaf hoop, want dat scheen vast te staan, als het antwoord dat steeds gegeven werd: „als er geen nevel is.”

„Nu was er beneden aan de rivier geen nevel meer en dan zou het ook wel hoogerop zoo wezen,” zoo redeneerde hij.

Maar niet de veerman en nog minder de veervrouw, want die hield vol, bij heug en meug, dat de afwezigheid van nevel hier niets bewees, voor de allergewaagdeste stelling; dat er dus ook geen nevel hooger op was, „want ziet gij meneer, dat kan toch.” En dat moest dan ook zoo wel zijn, want een schip, een boot liet zich niet zien.

En de vrouw was door die laatste zonnestralen naar buiten gelokt. Daar zat ze met een zwart nevelskapje op, aardappelen te schillen, alsof er voor haar niets meer dan aardappelen bestonden op de heele wereld, en er geen gewichtiger operatie bestond dan die haar nu bezig hield. Als echter uit de diepte van het voorvertrek die korte kuch kwam, dan schudde zij bedenkelijk het hoofd, keek even naar mij op, en mompelde: „Teun heeft het weer op de borst.” Teun was de veerman en zij was de veervrouw.

„Ja, Meneer,” zei ze nog even, „dat komt van dien leelijken mist, en van dat leven op het water. Het zal hem nog zijn leven kosten, zoo als mijn oudste zoon er al het leven bij gelaten heeft, en toch Meneer, dat was een beeld van een jongen, een kind van melk en bloed, Meneer, en daarbij zoo'n kind voor zijn vader en moeder en zoo goed, en zoo goed”...

Zij legde het mes neer, en staarde in den schotel, alsof zij haar oudsten zoon voor zich had.

„Ja meneer, zoo goed, zoo goed!” en zij weende en

wischte met de mouw haar oogen af, „zoo goed en zoo braaf, en nu is hij dood, meneer, en wij hebben geen kind meer en zijn zoo gansch alleen, want onze meid is getrouwd met een schipper en is meestal op den Rijn, en dat is ver van hier voor ons oude lui; wij kunnen er niet heen, en zij kan ook niet, want zij heeft een heel schip vol kinders, en dan kan de moeder niet gemist worden, meneer, dat begrijpt u ook wel, meneer.”

Hij begreep dat allerbest. Maar het moedertje was nu eens aan 't praten en praatte door.

„Hij hielp Teun zoo trouw en zoo voorkomend, onze jongen, of het daarvan kwam, dat hij altijd op dat verwenschte water zat. Ik zeg onverwacht, Meneer, en ik zeg het nog eens, maar wat wilt gij er aan doen, niets Meneer, niets, de kinderen aan het water geboren, zijn als de jonge eenden, zij gaan te water zoo gauw ze maar kunnen, of wel dat het zoo heeft moeten zijn — ik weet het niet — maar op eens begon hij te krukken, hij at niet meer en zat altijd aan dat kleine raampje, dicht achter mij, en keek en treurde en droomde en hij begon zoo akelig te hoesten, dat u het hart pijn deed in het lijf als gij het hoordet — en dat duurde zoo lang, totdat wij hem op een morgen vonden aan hetzelfde raampje, de oogen strak en open... hij was dood.”

Een oogenblik zat ze stil voor zich uit te zien. Toen hernam ze haar werk met meer vuur dan van te voren, terwijl even de mouw langs haar oogen ging.

In de keuken hoeste Teun lang en droog, als met stukken, afgebroken stukken.

Of hij het gehoord had?

„En wat wonder was, meneer, toen ons kind begraven werd, en was, zeiden de lui dat er een jonge juffer, van het kasteel daarginds, ziet gij Meneer, neen, gij kunt het niet zien, daar hangt nog wat nevel op het kerkhof, kwam bidden op zijn graf. Ach, meneer, wat een nevel in mijn arm menschenleven is er niet geweest? Maar het moet ook gezegd zijn, Meneer, ons kind was een eenige jongen, al goed wat er aan was.”

Uit het huis kwam weer dat stuk hoesten van Teun den veerman.

„En de pastoor zei het ook, Meneer, dat ons kind een voorbeeld van een jongen was geweest en zeker in den hemel was en die moet het wel weten, Meneer, want hij kende ons kind, en ons kind had nooit geen geheimen voor hem. Arme, goede, lieve jongen!”

De deur stond open en er kwam een zoo doordringende lucht uit ook als een lichte nevel, een ware damp, die u deed proesten en hoesten, als gij hem in den neus kreegte en die zich verre deed gevoelen en ruiken.

Het voeder voor het vee stond boven den haard, en iets van een wondere soep van hooi en gras en allerhande ingrediënten kwam naar buiten zweven.

De vreemde trad terug en toch de avond daalde meer en meer, en het werd koud, zoo bijtend koud, zooals men het voelen kan, wanneer in den herfst het weer opeens tegen den avond verandert. De vrouw stond op.

„Kom binnen, Meneer, het is binnen beter dan hier.”

Zij had gelijk maar die vreeselijke lucht.

„Ik merk het al, dat is het weer dat u hindert. Ziet ge, Meneer, dat is maar voor het begin, — dat gaat later over. Ik ruik het graag en zoo zal het ook met u gaan.”

Het was zoo als de vrouw gezegd had. Een warme walm vulde het groote, lage vertrek en zocht zoo goed mogelijk zijn uitweg door den schoorsteen en door de deur, hetgeen een grilligen strijd veroorzaakte tusschen de twee richtingen, die zich in de nog grilliger toonen van den „kwalm” kond deed.

De reiziger ging naar binnen en de buitendeur werd gesloten.

Rustig klom de dampkolom, die veel minder geworden was, naar boven, en werd soms door een lichtstraal van den haard uit, verlicht op fantastische wijze, maar de lucht was er niet minder om.

„Geduld, Meneer, er moet veel mist boven op zijn” — sprak Teun en een hoestbui volgde — „ga maar zitten, en

steek een pijp aan; maar het is waar ook, gij rookt geen pijpen, steek een sigaar op om den tijd te korten.”

De vreemde begon ook te denken, dat zulks het raadzaamst was, schikte zich in zijn lot zoo goed het ging, keek even naar het venster waar *ons kind* dood had neergezeten, en nam plaats op een houten stoel met een heel curieus gesneden rug, erg plomp en op drie pooten, — en er was geen gevaar, het minste niet, dat hij zich een geïnspireerde ging houden uit den ouden tijd, — al waren stoel en damp komform aan de voorschriften, destijds voor Delphi vastgesteld.

Maar op eens bleef hij stokstijf op zijn stoel zitten. Er was nog een mensch meer in de hut dan de veerman, de vrouw en hij. Diep uit den hoek aan den haard, vlak tegenover Teun, met den ketel tusschen beiden, zat in het donker een gestalte die bij het aangestoken licht, iets klaarder naar voren trad in de lichtkring van een walmende primitieve olielamp, die op nog primitiever wijze van den balk hing.

Deze mensch zuchtte diep, van tijd tot tijd. Zijn gezicht kon men niet zien. Het was te duister en toch scheen hij nog jong te zijn, — maar wat meer was, hij had een doek schuin over het gelaat gebonden en een oog bedekt met het halve gezicht.

De vreemde stond op en gaf even een draai aan de lamp, als gebeurde zulks bij toeval. Thans kon hij hem best onderscheiden, in zoover hij kon worden opgenomen worden, wel te verstaan. Het verband was zwart, en het zwarte kroezehaar bedekte een laag voorhoofd, zijn kleeren zaten hem aan het lijf als geleend, en schenen hem heel vreemd te zijn. Zijn gelaat was bleek en slechts één levendig zwart oog en zijn kin bleven vrij en onbedekt.

Toen hij gewaar werd, dat het licht op hem viel, liet hij het hoofd voorover vallen op zijn hand. Men zou gezegd hebben, dat het verband een wonde bedekte, die hem veel pijn deed, zoodat hij het gaarne zou losgemaakt hebben.

Elk oogenblik bracht hij de hand met een pijnlijk gebaar aan het bedekte oog, en nadat de lamp weer de eerste stel-

ling had aangenomen en hij in donker zat, maakte hij weer de doek los.

De vreemdeling had hem echter trouw in het oog en zag dat het nu tamelijk zichtbaar deel van het gelaat, heel zwart, en het oog weg was, als uitgebrand, uitgescheurd uit de schier ledige holte. Het zag er akelig uit.

Hij doopte den doek in den wateremmer die naast hem stond en bond hem daarna weer op wonde. Zulks deed hem zichtbaar goed.

Waarom, wij weten het niet, trok dat alles toch zoo de oplettenheid van den reiziger? Geen oogenblik dacht hij er nog aan om zijn ongeduld aan den dag te brengen.

Die raadselachtige verschijning had al zijn belangstelling voor zich ingenomen. Waar kwam hij aan dat verbrand gelaat? Hoe had hij zoo akelig dat oog verloren? Was hij gevallen?

Geen ander ongeluk?

En dat zwarte, eene oog, met dien schuwen en toch zoo stekende blik, die alle vragen scheen te willen terugstooten. Hij zag er zoo uitdagend, misdadig uit, dat men zich onheimelijk bij hem voelde.

„Is dat familie van u?” vroeg de reiziger aan de vrouw.

„Neen, maar toch een verre neef, zoo wat aangetrouwd.”

„Doet u dat oog zoo zeer, vriend?”

„O, ja!” gaf de vrouw ten antwoord, „dat heeft hij al een heelen tijd, en ik zeg hem toch, dat het zeer gevaarlijk is, — een oog dat is het venster van het huis, — maar hij wil niet luisteren, — maar hij zal het moeten voelen.”

Toen trad de vreemdeling tusschen beide.

„Ik ook vermeen vriend, dat gij goed zoudt doen, een dokter te raadplegen.”

„En ik niet!” viel de verbondene hem in de rede.

„Een oog is een te fijn orgaan, en er staat te veel op het spel” heette het.

„t Mag zijn! ik wil niet! en dat zijn *mijn* zaken”. Ruw, dreigend klonk die taal, kort, uit een schorre stem, bijna heesch!

„Indien gij wilt, zal ik er eens even naar zien, ik heb nog al tamelijk wat kennis, van ziekten en wonden.

„Neen! snauwde hij kortaf, ik heb het gezegd, het is mijn zaak.”

„Ik geloof dat de boot in aantocht is,” zei Teun.

Eindelijk riep de vreemde, als of het zoo zijn moest, want eigenlijk had de ontmoeting zijn nieuwsgierigheid hevig geprikkeld, en had hij gaarne dat soort verhoor voortgezet.

Maar er was geen tijd te verliezen en half in 't duister, beklom hij de boot, die hem naar huis moest brengen.

OP DE BOOT.

Het was er druk op de boot. De heeren van het gerecht waren er op uit geweest om een netelig geval te onderzoeken, meer den stroom opwaarts. Men sprak over anders niets, dan over schuldig en niet schuldig. Het was of de heele wereld in twee legerkampen ingedeeld was, het kamp der schuldigen en het kamp der onschuldigen.

Niet alsof die boot schuldigen of onschuldigen medevoerde. Neen! er was tengevolge van het gerecht, een levendige discussie ontstaan, over een gerechtelijk feit, en wel over datgene wat juist onderzocht was. Zoo gezelschap, zoo conversatie.

En er werd vreeselijk bloeddorstig en onbarmhartig veroordeeld, opgehangen, onthoofd en levenslang gevangen gezet, met bijvoeging van aan de kaak staan, en gebrandmerkt te worden en meer dergelijke fraaiigheden meer.

En de heeren hadden volop gelegenheid om veel energie en karakter te toonen in het eischen van de vreeselijkste straffen om de gekrenkte rechten van de maatschappij te wreken, en de dames om hun gevoelig hart en hand te gelding te brengen door juist op tijd te ijzen en te rillen.

Het middelpunt van de keur uit het gezelschap vormde een tamelijk gemoedelijke, dikke president, met erg onrustige, een weinig uit het hoofd tredende, zich scherp wanende oogen,

— niet klein, met de winkelierswaardigheid van een halven God, — een valsch aristokratisch airtje, erg kortgeknipt een soort justitie in persoon. Aanhoudend nam hij een snuifje, en wuifde met den bonten foulard in de andere hand.

Er lag iets geheel bijzonders in de wijze waarop hij het hoofd gracieuselijk boog, dan naar rechts, dan naar links, volgens de in het snuifproces betrokken neusvleugels, welke operatie van een proestend niesten gevolgd was, iets dat een algemeen hoofdknikken van het auditorium tengevolge had, oefening die door een genadige buiging van het hoofd beantwoord werd.

Het was voor lange jaren, en de lieve lezer moet niet denken aan een stoomboot, — wel neen dat is van latere uitvinding, — het was een gewoon schip, nog al groot, voor personenvervoer, voor vee echter ook ingericht, en van een voor ons gemakkelijke eenvoudigheid. Zulke schepen of booten, deden in dien tijd een dienst tusschen twee niet ver van elkander gelegen plaatsen, en deden aan de latere stoomschepen, den algemeenen naam van boot geven.

Dit gezegd zijnde, — om van geen anachronisme beschuldigd te worden, — laten wij ons gezelschap weer opzoeken, door het optreden van onzen bekende, met een vermeerderd.

De President sprak, zoo als het alle Presidenten voegt, niet dan in orakelspreuken.

Even had hij een erge orakelspreuk zoo het scheen van stapel gelaten, want een algemeen ha, ha! beloonde hem voor zijn spreuk, toen hij op eens onzen bekende bemerkte en op hem afgaande zeide, „zeg eens vriend, waar komt gij van daan?” op dit uur? uit dat nest? Wat is er gaande en gaat gij met ons mede? Wat zegt ge van het schip? Wanneer denkt gij wel dat wij zullen aankomen? Is het niet om razend te worden?”

Op dien stortvloed van vragen, kwam geen ander antwoord, dan: „mag ik u een sigaar aanbieden President, en zouden wij niet in de kajuit gaan? Ik vind het zoo koud, dat ik er van bibber.”

„Wel zeker, jonge vriend, — maar wat hebt gij toch uitgevoerd van middag? — Gij, anders zoo'n huismusch, die men nooit van huis kan krijgen.”

„Och, president, wat zal ik u zeggen, ik ben advokaat en notaris in een persoon, en er was een testament te maken.”

„Klaar! begrepen! natuurlijk!” was het antwoord, „maar,” en hij trok sterk de neus op... „maar, wat een onuitstaanbare lucht hier in dit kamertje, zet open wat raampjes heeten mag en kan... het is niet om uit te houden. Is het zoo erg.”

„Nu! dat is een vraag — maar hoe komt die vreese-lijke lucht hier? het lijkt wel veevoeder...” En hij stapte heen en weer in de nauwe ruimte.

„Eensklaps bleef hij bij den jongen advokaat staan, waarachtig, gij brengt die lucht mee, lieve, waar zijt gij geweest, dat is toch ongelooflijk! waar hebt gij toch uitgehangen? dat moet een kurieus gezelschap zijn geweest? Het lijkt wel veevoeder, en hij trok de neus op, neem mij niet kwalijk, beste, varkensvoeder, hm! hm! hm!”

De advokaat rees schaterend op en sloeg de handen in elkaar.

„Waarachtig! dat hebt gij geraden bij den eersten keer! zoo is het! ja! ja? varkensvoeder, maar dat ge mij nu niet voor een verloren zoon gaat houden, president, — ik heb met dat voer niets uit te staan dan dat ik mij te zeer in de nabijheid van de fabriek, anders genoemd voerketel, gewaagd heb, en zoo dat aardig odeurtje heb opgedaan, en dat wel in de allerkurieuste omstandigheden. Indien ik niet te midden van het gerecht en van gerechtsmaatjes gekomen was, dan zou ik u alleraardigst wat kunnen opdisschen, in de allerinteressantste omstandigheden.”

„Steek een sigaar op — want, beste, gij verpest de geheele omgeving, het heele firmament, zou een ander zeggen.”

En een kleine kring schaarde zich in de enge kajuit om den advokaat, die het pas beleefde, ten beste gaf, zonder veel omhaal van woorden:

Toen hij zweeg, stond de president zichtbaar ontgaan, eensklaps op.

„Mijn vriend,” sprak hij ernstig, „wij willen God danken, dat Hij u van avond in het veerhuis en toen hier gevoerd heeft, ook willen wij Hem danken dat Hij u uitgekozen heeft om in een zeer duistere zaak licht te brengen.”

„Kom aan, president, laten wij niet in het advokaten en rechterszwak vallen, overal rechtszaken en schuldigen en misdadigers te zoeken en te zien.”

„Neen, neen,” was het antwoord, „dat niet. Mag ik u verzoeken, Heeren, ons een oogenblik alleen te laten?”

En weldra zaten zij beiden, alleen in de kajuit. De president schudde het hoofd, en nam een snuiffe zoo eenvoudige mogelijk, zooals alle menschenkinderen die snuiven, — snuiven.

Feitelijk ging er iets gewichtigs gebeuren.

„Toen gij den voet op den boot gezet hebt, hield ons allen een vreemd geval bezig. Voor maanden heeft men op onverklaarbare wijze, een molen in de lucht doen vliegen. Het was een waarlijk wonder geval. Een jongmensch werd gevangen genomen, en zit nog onder de verdenking de schuldige te zijn. Men had hem 's morgens gezien, en hij was door een stuk hout zoo getroffen geworden bij de ontplofing, dat hij er dagen ziek van werd. Eveneens was een meisje op denzelfden morgen, bij diezelfde ontplofing neergeworpen en gekwetst geworden. Buiten waren de kinderen van twee molenaars buurlieden, de een rijk, de ander gering en de rijke stond bekend op den geringen erg naijverig te zijn, overigens eerlijk en niet kwaad.”

„Dat alles zou nu nog niet veel bewijzen, zegt mijn zwager, die voorzitter is van het gerechtshof, bleef die jongen maar niet halsstarrig alle uitkomst weigeren. Hij zegt geen woord en sluit zich op in een absoluut zwijgen. Onmogelijk om van hem te weten te komen, *waar* hij zich bevond, tijdens de uitbarsting. Raadsels, niets dan raadsels. Want een edeler, betere inborst dan die jongeling, heeft hij in zijn leven niet ontmoet.”

„Er spreekt iets zoo rein, zoo hoog, uit zijn oogen en zijn trekken, dat het onmogelijk is hem voor den schuldige te houden. En toch, er is ook weer niemand, dien men verdenken kan, op hem alleen vallen de vermoedens allen tezaam. Maar luister, lieve vriend, nu komt het treffendste eigenlijk eerst.”

Daar komt voor eenige dagen, te voet, en het was een lange weg, een meisje aan en brengt een half door het vuur verteerd, als gesmeuld vest of jakje en betuigt het bij heug en meug, dat de eigenaar van dat vest, de dader is en geen andere. Zij schildert den schuldige af, zoo als gij zulks doet, — alles past. Ik breng zijn wonde, zijn verbrand gezicht, zijn verbrand half verkoold kledingstuk in verband en...”

„Maar, President, dat zou toch een allermerkwaardigst saamtreffen van omstandigheden zijn, dat de man dien ik bij toeval ontmoet, en u die ik ook al bij toeval tref op deze zoo laat komende boot, louter toeval alles, om den schuldige in de hand zou spelen.”

„Toeval! Toeval! liet langzaam en ernstig de President er op volgen, jonge vriend! er is geen toeval. De christenen kennen niets dan Gods voorzienigheid. Hoe het zij. Van avond geef ik van dat alles bericht aan mijn zwager. Niet lang geleden sprak hij over deze zaak met mij. Hij was blijkbaar diep getroffen door de onwankelbare meening van het meisje, die volhield dat de aanklaagde onschuldig was. Zij hield staande dat de ware schuldige een smokkelaar is, — het vest is gevonden verre van de plaats des onheils, maar dat vest droeg hij 's morgens nog voor de ontplofing, — met dat vest bekleed heeft zij hem dien morgen gezien bij den molen. Nog eens, het meisje is de dochter van den ontploften... molenaar... liet hij schertsend volgen naar ouder gewoonte, en de aanklaagde is de zoon van den buurman-molenaar!”

Ik dacht er over na en droomde mij bijna de Maas af, en wat al menschen en zaken gingen aan mijn geest voorbij.

Ik zat op het verdek, en blikte in de wateren der Maas waarin de sterren flikkerden.

Eensklaps stond de goedmoedige President achter mij, legde mij de hand op den schouder en hield mij stevig vast.

„Bedenk u eens vriend! had die kerel nog het een of ander teeken, dat u bijzonder getroffen heeft?... Gauw, gauw! antwoord nu! antwoord!”

„Ik zocht vergeefs, overwoog alles, alles, — op eens, ja op eens schoot het mij te binnen, wacht zei ik, wacht! ja, nu heb ik het, twee groote ooren, rood en verafstaand van zijn hoofd!”

„Triomf, triomf, ik heb mijn man! bijna trek ik hem bij de ooren.”

Zijn oude gewoonte, dat schertsen was er altijd. De boot legde aan. Wij waren er.

IN DE GEVANGENIS.

Langs de oude kerk heen, in den linkerhoek van de Markt stond een groot gebouw. Het zag er wel erg ouderwetsch, maar niet bijzonder akelig uit, maar wel ergernstig. Nu dat moet ook. Onze tegenwoordige gevangenissen met valsche schijn van kostscholen, kunnen ons vooral niet bevallen. Het heeft wat van aanpakken met zijden handschoenen, en toch zoo iets valsch, iets linksch, iets berekend sluw, iets zijn wat het niet is, iets gluiperigs met een lachend gezicht — iets volmaakt leelijks en onaardigs, iets gluiperigs en judasachtigs, zooals de heele eeuw overigens.

Wij houden een tegenwoordige cellulaire gevangenis voor de beste uitdrukking van de negentiende eeuw.

Een gevangenis was nog niet gemoderniseerd en heette de „Steen.” Zij was ook heel uit steen, arduin gebouwd, en zag er deftig wel iets zwaar, log uit. Dat deert een gevangenis niet. Zij mag wel iets hebben van zwaar te wegen op de gevangenen.

In den steen, — de steen had een kleine binnenplaats en daar laten wij het bekennen — zag het nogal somber uit. Zij

was te klein, te beklemd tusschen de betrekkelijk hooge muren, te doodsch.

In dien hoek opende zich een zwaar getralied venstertje, dat even boven den grond uitstak.

Hier zullen wij binnentreden. Daar lag op een bos stroo, in een hoek, met gebonden handen de man uit het veerhuis. Men kon zich niet in hem vergissen.

Het verband zat nog over de helft van zijn gelaat. Het eene oog zag strak voor zich uit of vestigde zich onophoudelijk op het getralied venstertje, waardoor de laatste stralen van het licht — het wastegen den avond, — doordrongen tot hem. Het werd langzaam duister en nacht. De lichtstralen, die schuin door de ijzeren tralies in den kelder schoten, verloren altijd meer en meer aan kracht. Een flauwe, bleeke schemering was het laatst, het afscheid van den dag.

Het was duister, zwart in de gevangenis. De man met het eene oog, had met klimmenden angst steeds naar het verdwijnend licht gestaard. Elk oogenblik wilde hij opstaan, en toch bleef hij roerloos liggen, het oog wijd opengespalkt. Steeds zuchtte hij dieper, luider. Zijn stem werd klaarder, hij sprak alleen. Zag hij die duisternis zich bevolken?

„Wat een stemmen en kermen komt daar uit dien zwarten hoek. Hoort! Neen! neen! ik heb het niet gedaan, ik niet, vermoord heb ik nooit, nooit! nooit!...” hij bracht de geketende handen voor zijn gelaat. „Lieg niet! lieg niet! ellendeling, die gij zijt! lieg niet.”

Zijn stem klonk scherp als een mes, „gij liegt, gij liegt, ha!..... Zijn ketenen ratelden.

„Wat was dat? Wat heb ik gehoord? Dwaas daar gij zijt, het zijn uw eigen ketenen, gij zijt een lafaard! gij zijt bang voor u zelve. Ha! Ha!” Hij schaterde van het lachen en het was vreeselijk aan te hooren.

„Wie sprak daar? lachte niet iemand? Wie is er hier?... ik heb iemand hooren lachen! geef antwoord!” Dof klonk die stem in dat klinkende gewelf, een galm als een doffe echo volgde steeds op elk woord.

„Wie zou hier ook zijn? Ik ben toch gevangen, ik zit hier in de gevangenis, van alles verlaten, alleen, in het duister, met ketenen aan handen en voeten, op een bos stroo. Alleen? wee, wee! staat de gevangenis niet als in vuur en vlam, — het weerlicht voor mijne oogen, — vurige splinters en vonken spatten van alle zijden uit de hoeken, uit de wanden, stormen van het gewelf, neen, neen,... hij greep naar zijn oog, en rukte het verband af. „Zij spatten uit mijn oogen! Weg, weg! weg van mij...” Hij wentelde zich op het stroo, het hoofd er in verbergend. „Weg, weg! ik zal het maar bekennen, ik heb u vermoord, — waarom hebt gij mijn oog uitgestoken, — zien is leven, en leven om leven, ik heb u mijn jachtmes in de borst gestoken. Ha! Ha!”

Iets van een voldane wraak schetterde er in door. Een korte tijd was het stil in het donkere gewelf, een gedempte stem alleen werd gehoord.

„Waarom waart gij altijd op mijn weg? Kon ik dat helpen? waarom moest gij altijd mij, den smokkelaar, mij vervolgen? is dan smokkelen zoo groot kwaad, voor een sukkelaar. En ik heb u niet eer vermoord, dan toen gij mijn oog had uitgestoken. Ziet! daar ligt hij in het hooge gras, breede bloedplakken rondom, de hand op de wonde, om het bloed te stillen; wat is dat gezicht akelig verwrongen, wat staan die oogen stijf, wijd open en zien toch niet... gij ziet mij toch niet, maar ik kon dien blik niet uithouden, blijf liggen, zoo als ik u zag in het maanlicht toen zoo helder.... neen! kom niet op mij af... neen! neen!”

Zijn tanden klapperden op elkander. Hij rilde over heel zijn lichaam, het koude zweet druppelde langs zijn voorhoofd af. Op eens keerde hij zich naar den muur als om een vreese-lijke verschijning te ontkomen.

„Strek u armen niet naar mij uit, weg met dat bloed, ik voel het, het valt als gloeiend lood op mijn ineenkrimpend hart!... Achteruit! Achteruit! ook gij, bleeke vrouw, die 's morgens het eerst met dien ontzettenden kreet u nederwierpt over het koude lijk, vervloek mij niet! ik ben on-

gelukkig, ellendig genoeg! Heb medelijden! medelijden! medelijden!

Hij sprak altijd zachter en zachter. Het laatste was meer een fluisteren. Weer werd het stil. Op eens stiet hij een gil uit, snijdend als een mes. Hij stond half op en viel op de knieën.

„Ook gij nog, gij!” Hij vouwde de handen saâm, en de ketenen ratelden weer.

„Maar ik heb het nooit met opzet gedaan. Ik wilde u niet doodschietsen, neen, neen! het was niet mijn wil. Ach! had ik toch nooit dat ellendig bedrijf uitgeoefend. Maar zoo gaat het van het een tot het ander, altijd dieper en dieper, tot in den modder, in slijk en bloed, om er in te verstikken. Ach! Ach!”

Ja, ik heb het gedaan! ik ben de schuldige, ik heb den molen in de lucht doen vliegen, ik alleen. Want ik was afgunstig op Theo, ik wilde Rina eens trouwen, en zij, dat wist en voelde ik, zij verafschuwde mij met al hare krachten. Wacht maar duifje, ik zal dat Theoken wel achter slot brengen. Hij heeft het gedaan en hij alleen. Dat lukte zoo goed en zoo schoon.”

Hij klapte bijna in de handen en zijn stem had iets opgewekts, het duurde echter slechts een oogenblik. Toen viel hij terug in zijn wanhoop en zijn vreeselijke wroegingen. Sissend kwam het tusschend zijn tanden door, maar slechts halflood: „hebt gij het gehoord? ik, ik ben de brandstichter, de moordenaar, de moordenaar!... St., st.

Het was alsof hij zich zelve het zwijgen opleggen wilde, en ware het niet zoo duister geweest, dan had gij gezien hoe hij een vinger op de zwarte lippen legde. De koorts had hem aangepakt en schudde zijn ledematen. Soms ging het gloeiend en ziedend door zijn aderen. IJlen was nabij; met klemmende kracht als met nijptangen vatte hij zijn hoofd en plette zijn hersenen. Hij voelde dat het bewustzijn hem ging verlaten.

„Stil, stil! alles wordt weer goed. Neen, neen, wie

heeft daar gezegd dat ik een brandstichter. een moordenaar ben?" waar is het, maar zwijg, zwijg, daar komt een zachter en zoete gestalte, zij zal zich niet van mij afwenden, zij, zij niet, want zij is mijn moeder, mijn lieve moeder!"

Zijn stem werd zacht en vleiden.

"Moeder, lieve moeder, o dank u, dank dat gij tot mij komt, gij alleen, allen hebben mij verlaten, maar gij niet, welkom lieve moeder, welkom bij uw kind! gij moet niets gelooven wat zij van hem zeggen, hij is geen brandstichter, geen moordenaar!... Moederlief, leg uw zachte hand neer op mijne wonde, die brandt zoo vreeselijk als vuur... laat ik uw handen bedekken met mijn kussen en tranen, want ik heb u veel leed aangedaan, veel, veel! veel leed..."

Hij snikte zacht en herhaalde halffluid vergiffenis! „Vergiffenis, lieve moeder, vergiffenis! want ik ben zoo ongelukkig, en mijn wonde doet mij zoo zeer pijn,„ dat ik meen te moeten sterven. Lieve moeder! ik heb u niets dan leed aangedaan, van mijn eerste jeugd af aan... bittere tranen hebt gij geschreid om uw arm kind, van den beginne af aan.... Weggelopen ben ik van u, alleen gelaten heb ik u, in de armoede, in de ellende, en de handen", — hij sloeg ze woedend tegen elkander", — hadden voor u kunnen arbeiden en u brood bezorgen, en ik wilde niet, niet. O, weest vervloekt ellendige handen, die voor een moeder niet wildet werken, gevloekt". Hij rilde en kromp ineen.

Bons! bons! ging het tegen den muur tot bloedens toe en hij riep met vreeselijke stem: „weest vervloekt! vervloekt! U heb ik durven opheffen tegen haar, tegen moeder, mijn lieve moeder!" Tranen verstikten zijn stem. „En ik heb u alleen laten sterven, ik wist het dat gij sterven gingt en ik liet u sterven, alleen, alleen." Zijn stem werd wild." En daarom zal ik alleen sterven, ook alleen, en verlaten van allen, allen."

Als een gereutel steeg het op uit zijn keel, rauw en heesch. „Sterven ga ik, vervloekt met recht!... verdiend loon. O, het bloed klimt.... klimt steeds hoger, hoger."

Hij hijgde en snakte naar adem, „het gaat mij verstikken," hij worstelde zich in de hoogte.

"Hulp, hulp, moord! moord! weg gij spooken, weg, ik heb u niet vermoord. moeder, moeder, hulp, hulp!" Rauwe kreten waren het, niet om aan te hooren.

Op eens ging de zware deur open en de cipier verscheen op den drempel, en hield de lantaarn voor zich in de hoogte. Hij deinsde achteruit op het gezicht van den gevangene. Hij was ook vreeselijk te zien. Zijn haar stond overeind en druppels zweet parelden dik op zijn voorhoofd, zijn oog staarde wild en woest, half rechtop leunde hij tegen den muur. Het verband had hij afgerukt en die vuurroode bijna zwarte leege oogholte, in dat verbrande gelaat, was akelig te aanschouwen. Een korte wijle staarde hij den cipier aan. Toen viel hij op de knieën, het hoofd voorover, de handen gevouwen en riep: „Zijt gij de rechter! Hoor dan! Ik ben de moordenaar, ik heb er een doodgeschoten en vermoord, ik heb den molen in de lucht doen springen, ik..., ik..., ik ben Zwarte Dries."

Hij viel bewusteloos ter aarde. De laatste bekentenis was een vreeselijk krijschen geweest.

BEKENTENISSEN EN ONTHULLINGEN.

Zoo was dan het groote woord gesproken. Theo's onschuld was erkend.

In een bovenkamer van de gevangenis lag Zwarte Dries te sterven. Denzelfden nacht dat hij ijlend zijn schuld openlijk beled, had men hem uit den kelder weggedragen. Gaan kon hij niet meer. Zijn wonden zoo lang vernaltigd, de verschrikkelijke nacht, de gloeiende koorts, die hem verteerden, hadden zijn krachten gesloopt, en de eens zoo sterke gestalte, lag ineengekrompen in de legerstede. De gevangene bewaarder en zijn vrouw waren de oppassers en vervulden met stipte nauwgezetheid hun plicht. Zij hadden medelijden met den armen zieke, die het bleeke, nu gereinigde hoofd op de witte kussens met zijn gitzwarte krullen deed afsteken.

Zijn wonden waren verbonden, en geen koorts schudde meer zijn ledematen. De adem ging zacht en regelmatig.

Want de vrede was weer gekomen in de ziel en de rust in het lichaam. Hij had zich met God verzoend en dien morgen wachtte hij den priester met de H. Teerspijze en daarom had het vertrek zoo'n feestelijk aanzien, en stond het crucifix tusschen twee lichten op de witgedekte tafel met het palmtakje en het glas met wijwater. Het werd langzaam tijd.

Men liet hem met opzet lang rusten, na de al te groote schokken, die zijn gestel had ondergaan, zelfs zoo lang als het maar eenigszins kon. Voor de deur stonden meer personen in stilte te wachten, zoo het scheen, op het oogenblik dat zij bij den zieke zouden toegelaten worden.

In het halfduister echter meenen wij Theo van Santen te herkennen, die met het hoofd op de borst, peinzend stond te staren. De vrouw van den cipier trad op het bed toe en legde de hand op het hoofd van den zieke, die het eene oog, dat hij nog bezat, opsloeg.

„Dries,” zeide zij, „Dries, mijn vriend, het is tijd dat gij wakker wordt, het is bij acht uur, en gij weet het, nu brengt u de heer pastoor de H. Communie.”

Er gleed iets onuitsprekelyks over het bleke gelaat, hij sloot zijn oog en tranen rolden over zijn wangen, maar geen woord, geen zucht niet eens.

„Kind,” sprak de oude vrouw, ontroerd, en vatte hem bij de hand, „moed en vertrouwen, God is zoo goed, alles zal welgaan.”

„Zoo Goed.... TE goed,” lispelde de zieke en hij vouwde bevend de handen. Een zachte glimlach speelde om de kleurloze lippen. „Ik ben gereed en tot alles bereid. Ik ben blij iets goed te kunnen maken van hetgeen ik misdreef, maar bid mij nog eens het Onze Vader voor en dan laat allen binnen.

En weldra hoorde men de iets oud-bevende stem van de goede vrouw, die onuitsprekelyk roerend, het verheven gebed sprak. Zij lag op de knieën, de trouwe oogen tot het kruisbeeld opgeheven, en de zieke sprak haar zachtjes na, terwijl de tranen langzaam biggelden over de wangen.

„Onze Vader die in de hemelen zijt....

„Geheiligd zij uw naam...

„Ons toekome uw rijk ...

„Uw wil geschiede in den hemel als op aarde....

„Geef ons heden ons dagelijksch brood...

„Vergeef ons onze schulden...”

Luide sprak de zieke: „onze schulden, onze schulden....”

„Gelijk wij vergeven onzen schuldenaren....

„En leid ons niet in bekoring ...

„Maar verlos ons van den kwade....

„Amen! murmelde de kranke.

En het klonk zoo zacht en zoo vreedzaam, als het woord van den kerstnacht: vrede den menschen, die van goeden wille zijn.

„Zal ik?” vroeg de vrouw nogmaals.

„Ja!” knikte de zieke.

Langzaam ging de deur open en vijf personen traden de kamer binnen. Het waren de cipier, de rechters en Theo. Wij hadden goed gezien en gehoord. Het was de goede, edele Theo inderdaad. Wel was hij bleek geworden, maar toch vastberaden stond zijn blik, en fier droeg hij het hoofd.

Hij naderde het eerst tot de ziekensponde.

„Arme, goede Dries!” sprak hij zacht en drukte hem de magere hand.

De zieke weende.

„Kom aan, lieve vriend!” troostte Theo, „nu is immers weer alles goed. Uw bekentenis heeft veel hersteld. De straf zal nog al zacht uitvallen, en dan, dan zal alles vergeten en vergeven zijn.”

„Neen!” nokte de arme zieke en trachtte overeind te gaan zitten.

Theo hielp hem met zachte hand de kussens vaster in den rug te stoppen.

„Ik ga sterven, Theo, en dank u, dat gij zoo goed zijt, mij nog te bezoeken.” Hij zweeg. „Sterven! Sterven!” hervatte Theo en wilde verder gaan, toen de ernstige stem des rechters hem onderbrak.

„Aangeklaagde, herkent gij in dezen jongen man Theo-door Vansanten.”

„Ja!” mompelde de zieke.

Bekent gij u alleen voor den schuldige in den aanslag op den molen van Eldens, het molentje genaamd?”

„Ja!” murmelde hij.

„Verklaart gij Theodoor Vansanten hier tegenwoordig, geheel onschuldig, van geheel het hem ten laste gelegde feit?”

„Ja!” luidde het klaar en hard.

De rechter trad terug met de verdere getuigen van dit indrukwekkend tooneel. Theo knielde neer aan de legerstede en nam de handen van den zieke tusschen zijne handen, ook hij weende. Op straat ging een kleine zilveren schel, die dicht bij scheen te komen. Allen luisterden in ware aandacht. Stappen werden gehoord op de trap, in de gang, aan de deur. De priester trad binnen en alle aanwezigen vielen op de knieën. Theo schoof knielend tot aan het hoofdende van het bed en ondersteunde met eene hand den armen zieke, die hartroerend bad en niet ophield te zeggen: „Heer ik ben niet-waardig! Heer ik ben niet waardig!” Hij was erg zwak geworden. Het moede hoofd kon hij nauwelijks recht houden. „Heer! ik ben niet waardig!” mompelde de zieke.

De priester hief de heilige Hostie op. Het groote oogeblik naderde. God ging in zijn oneindige liefde binnentreden onder broodsgedaante, in het met Hem verzoende hart van den armen mensch. De priester ook bad: „Heer, ik ben niet waardig!” tot driemaal toe bad hij zoo. „Neem, neem de teerspijze ten eeuwigen leven.”

Ook de priester weende en zijn stem brak. Een onge-loofelijke ontroering had zich van allen meester gemaakt. Allen snikten. De zieke nam zachtjes de hand van Theo en drukte ze aan zijn hart.

Zoo ontving hij den God der liefde, der verzoening, des vredes! Verzoend in vrede! Een wijle heerschte plechtige stilte; aller lippen prevelden een gebed. De zieke rustte in

Theo's arm. Het hoofd helde steeds meer en meer over naar Theo's hart. „Ging hij sterven?”

Zoo ernstig had de dokter het toch niet gedacht. Bedenkelijk, maar voor het oogenblik geen gevaar, had hij immers gezegd. Allen eerbiedigen zijn zwiigen, en zijn geluk in God. De priester die naast Theo knielde en de laatste gebeden en zalvingen had verricht, fluisterde hem ter dankzegging woorden van geloof en liefde toe.

„Heer niet mijn wil, maar Uw Wil geschiede...” zoo sprak de priester.

Op eens richtte de stervende het hoofd even op, blikte Theo even aan.... „Theo! is het waar.... dat gij.... mij alles vergeeft.... alles....?”

„Alles, alles!” weende Theo.

„Theo...” hij aarzelde, men zag het. „Theo, wilt gij dan niet... eens... zwarten Dries... een kus... ten afscheid... geven?”

En Theo sloeg den anderen arm om hem heen, boog zich tot hem neer en kustte hem als een broeder.

Dank.... dank.... glimlachte hij... „Moeder... zijt gij daar... om uw kind te halen...” „Ik kom... ik kom.... Jezus!... Jezus!...” Nauw hoorbaar was het laatste woord.

„Menschelijke gerechtigheid heeft hier uit... God heeft hem geoordeeld.” Het was de rechter die sprak.

„Gods barmhartigheid is zonder einde, en niet wil Hij den dood des zondaars, maar dat hij zich bekeere en leve.”

De priester had gesproken.

Dat hij ruste in vrede! Amen!

Zwarte Dries was dood. De zon brak door de wolken en haar stralen vielen op het bleeke gelaat van den doode, die nog steeds rustte in Theo's arm.

Vrede sprak er uit de kalme trekken.

— — — — —
In het dorp en op den Plasmolen, was dat alles spoedig bekend geworden en had baas Vansanten zich onverwijld op weg begeven om zijn zoon, zijn eenigen, zijn Theo af te halen en dat in triomf. De heele molen was in opschudding.

Elk oogenblik liep een der knechten den gelen weg op, om te zien, of het rijtuig niet in aantocht was.

Boven op den voorsprong met gensters omzoomd stond een andere, die met hoorngeschal het teeken zou geven der komst. Het was op den zoogenaamden koningstroon.

Ella ging rusteloos rond. Juist kwam zij van Theo's kamer, alles was daar in orde en met bloemen gesierd en aan vergeet-mij-nietjes geen gebrek, zij stonden er met heele bossen. Even stond zij stil boven op de trap en luisterde: wat hij lang blijft!... Zij preste de hand tegen het jagende hart. Hare wangen kleurden zich meer en meer. Dat waren rozen van geluk die er op bloeiden.

Ook de pronkkamer, tot de schoorsteen toe prikte met bloemen, die uit een mand gehaald werden, die midden in de keuken stond en steeds opnieuw gevuld werd.

Weer boog zij neer en nam een pakje bloemen op, toen een hoornsignaal weerschalde, en het vroolijke klappen der zweep er op volgde, paardengetrappel, wielen kraken, raden krassen in het zand... Een algemeen gejuich! vreugdedenken, vreugdekreten door de blijdschap gesmoord in de keel, tranen van zaligheid. Ella liet de bloem vallen, met een sprong was zij buiten de deur...

„Mijn kind...!“ „Moeder...“ Moeder en zoon hielden zich in de armen gesloten en weenden van vreugde en baas Nand weende en lachte tegelijk. Dat was een vreugde! Wij wagen het niet ze te beschrijven.

Zij hadden ook zooveel geleden, zooveel leed, laster, ongeluk en alles ten onrechte! En daarbij hadden zij elkander zoo innig lief. Ella kon niet genoeg krijgen van Theo. Elk oogenblik stond zij op, om bij het licht der lamp hem van naderbij te beschouwen. Hij was wel bleek geworden, maar levenslust en geluk schitterden uit zijn oogen.

De mannelijke trekken en de mannelijke uitdrukking van zijn gelaat teekenden meer en meer de rijpheid van zijn karakter. Lijden rijpt voor den tijd. Hij had het tweemaal ondervonden. Zijn geheele wezen was geadeld geworden.

Een ernstige plooi had zich min of meer weemoedig om zijn lippen gelegd, en verleende aan de jeugd van de geheele verschijning, de bijzondere aantrekkelijkheid van zachte wilskracht en edelen zin. Dat sprak ook uit de oogen, die van kinderlijke genegenheid straalden, zoo dikwijls hij den blik zijner moeder ontmoette. Soms dan sloeg hij zijne armen om moeders hals en rustte lang en innig aan haar trouw hart. Nand was niet minder gelukkig. Hij wreef de dikke handen vergenoegd en blij. Er lag iets triomfeerends in den waarlijk trotschen blik, die op moeder en zoon afwisselend kwam rusten. Maar ook iets van zelfvoldoening, iets dat zeggen moest: zij hebben toch geen schuld kunnen vinden, noch in mij, noch in hem.

Het onderwerp van het gesprek kon natuurlijk geen ander zijn, dan hoe de waarheid aan het licht gekomen was. Voor den zooveelsten keer herhaalde Theo, hoe dat eigenlijk Rina de heldin van zijn bevrijding was geweest. En hij sprak met een vuur, dat Ella herhaaldelijk deed opzien in zijn klare oogen, in zijn schoon en rein gelaat. Er lag iets zoo edels en reins over zijn geheele wezen, dat u onweerstaanbaar aantrok. Maar Ella zag ook met flinkerenden blik in Theo's oogen. Om haar lippen speelde een nauw merkbare glimlach, die haar zoon ontging. Hij was te zeer in vuur geraakt.

Niet genoeg kon hij Rina's moed en beleid en toewijding roemen, niet genoeg prijzen, hoe zij dien langen weg ondernam en de overtuiging der rechters aan het wankelen bracht. „Ben ik vrij, en weder bij u en rust er de minste verdenking niet meer op ons, dan kunnen wij het Rina alleen dank weten.“ Zoo sloot hij zijn verhaal. Ella had alles begrepen. „Kom kind,“ zoo sprak ze, „het is laat. „Uw vader is ingeslapen. Geen wonder na al de vermoeienissen en aandoeeningen van dezen dag, wij willen ons ter ruste begeven. Slaap wel, voor het eerste weer, onder het ouderlijke dak...“

„En als in moeders armen,“ voegde Theo er bij, zijn moeder innig in zijn armen sluitend. „Ach, moederlief,“ liet

hij erop volgen, „van avond moet ik uw zegen hebben, zoo als vroeger, toen ik nog jong was.”

„God zegene u, mijn kind, en zij met u, alle dagen uws levens, met het gebed en den zegen uwer moeder! Goede nacht!”

Theo sliep weldra rustig, en zalige droomen moesten zijn geest bezig gehouden hebben, want hij glimlachte in zijn slaap.

Ella knielde nog neer ten gebed. Lang bad zij.

„Mijn zoon, mijn kind, mijn lieveling, en Joseph's kind, zijn dochter, zijn eenig kind, en ook zijn lieveling.... Mijn God, maak zoo alles goed! wat zou dat een geluk zijn, een boete, een verzoening...”

Zij had Eldens nog eens, als vroeger, Joseph genoemd.

Het leven op den Plasmolen, had zijn ouden gang hervat, met den gang der raderen die al even regelmatig als een uurwerk, rondgingen en het water in spattend zilver, deden neervallen. Er was echter een vroolijkestemming onder allen. Het geluk rustte als een gouden waas, een gulden glans op allen, en vroolijke liederen schalden van alle zijden uit molen en stal, uit keuken en kamer, van berg en dal, en Trilkarl of Jodelkarl zong de eerste partij en wierp de trillers als parelsnoeren door de lucht. En Nand zelfs, die niet weinig trotsch was op *zijn jongen*, zooals hij Theo noemde, deelde in die „stemming van geluk en vrede, die van het zachte en fijne gelaat der huisvrouw scheen uit te gaan, zooals het licht van de zon. Alleen Theo scheen niet zoo in dat geluk te deelen. Men zag hem dikwijls in gedachten verloren, peinzend rondgaan en stilstaan en mijneren.

„Hoor eens, Ella, maak dat gij het uit onzen jongen krijgt. Daar is wat,” — en hij schudde het hoofd. — „waar ik niet achter komen kan. Maar er scheelt hem stellig iets. Ik ga met hem rond, door den molen, door velden bosch en wei en praat me lam en hij, hij zegt geen drie woorden. Hij is niets geen bangerd, en toch bij het minste geritsel in het bosch, schrok hij, werd soms vuurrood. Het scheen mij immer toe, dat hij wat zeggen wilde en het niet goed durfde.

Naar het dorp wilde hij volstrekt niet mee. Allemaal dwaasheden. Hij is toch niet menschenschuw geworden. En om Gods wil, hij zal toch niet weg willen? Heeft hij u soms over iets gesproken?... „Hoe? wat? gij wordt zoo bleek op eens. Spreek toch vrouw, geef mij toch antwoord, wat is het, spreek!”

Zij zag hem lang aan en antwoordde vastberaden. „Hij heeft mij niets gezegd, maar ik weet het toch. Hij bemint Rina Eldens. Haar te trouwen is zijn innigste wensch. Dat is het.” Nand stond als versteend. Het was weer de oude Nand. De Plasmolen tegen het molentje. De oude rijke machtige tegen het nieuwe, arme, zwakke. Het eerste verachtte het tweede.

Eindelijk stotterde hij: „wat zegt gij daar?... dat is niet mogelijk... Bespottelijk! hoe komt ge aan zulke dwaasheden!... ja! hoe komt ge aan zulke dwaasheden?... *Mijn jongen* Theo van Santen en dat arme ding daar ginder, daar onder aan de beek. Het zou wat mooi's zijn!” Hij lachte, maar het was een gemaakte lach. „Dat beeldt gij u in. Kom aan, Ella, in zoo'n onbeduidend ding verkijkt zich nooit of nimmer Theo van Santen. En ik zou hem overigens die dwaasheden ook wel uitdrijven.”

„Meent gij dat, vader?” En Theo stond voor hem. „Moeder heeft gelijk, sprak hij, zoo is het. En in dit oogenblik, sta ik nu voor u beiden en vraag om uwe toestemming en uw zegen over ons geluk.”

De ouders zwegen. Zij waren te zeer verrast. Zoo had het zich niemand voorgesteld.

„Moeder,” bad Theo, hij zag vader en moeder beurtelings aan. „Moeder, hebt gij mij niets te zeggen? Geen woord van bemoediging voor uw kind, uw Theo? Heeft hij nog niet genoeg geleden?”

Zij zag Nand lang en vragend aan. Hij zag dreigend en somber voor zich uit.

„Mijn zegen, mijn toestemming hebt gij, mijn kind.” Zij zei het met zachte en bevende stem.

„Spreek verder met uw vader; kind...”

„Honderdduizend en...” Nand had bijna gevloekt, „mijn zegen echter nog lang niet, dat verzeker ik u,” zoo viel hij uit, „vrouwen dat is me een dom volk, van zulke zaken begripen ze niets. Niets en ik zeg nog eens, niets. En gij zijt veel te jong om te weten, wat gij doen moet. En gij kent het meisje nauwelijks, en dan spreekt dat al van trouwen. Wat zij voor u gedaan heeft, dat zullen wij wel goed maken” — met den vinger maakt hij een gebaar van betalen — „daarom hoeft gij ze niet dadelijk, zoo maar te trouwen.”

„Niet zoo, lieve vader, ik ken Rina zeer lang, ik weet dat ze vroom, goed en braaf is...” Hij verstoutte zich, en voelde zich sterk door de toestemming zijner moeder. „Vader, lieve vader, ik bid en smee u, geef mij ook uw zegen. Wat kunt gij toch tegen Rina hebben? Als moeder er mee tevreden is, wat houdt u dan nog terug. Maak ons gelukkig. Gij weet toch alles wat ik haar schuldig ben, haar liefde, haar streven, haar toewijding, zonder haar zou ik nog gevangen zitten, werd ik veroordeeld, dat is zeker.” En hij bleef voor Nand staan met gevouwen handen.

„Kom, Nand,” zei nu ook de moeder, „denk er eens over na, en vlieg niet dadelijk zoo op, dat helpt nu toch niets.” De stem klonk bedeesd.

„Dat is nog mooier!” bulderde de molenaar, „en dat ontbrak er nog aan, dat gij partij voor hem neemt. Hoe wil ik hem nu verstand bij brengen? Het is me wat te zeggen. Hoor eens Ella, ga heen, en laat ons mannen eens alleen. Man tegen man, dat is beter, dan zal ik het wel uitvechten. wacht maar, ik zal hem wel klaar maken, dat hij een domme streek, wel, een allerdomste wil begaan.”

Vrouw van Santen stond stil op, wierp nog in het uitgaan een aanmoedigenden blik op Theo, en verliet de kamer.

Vader en zoon stonden tegenover elkander. Nand scheen te overleggen wat hij zeggen zou, waarmede hij het beste beginnen kon. Theo liet er hem geen tijd toe.

„Ik weet alles, vader, alles wat gij zeggen kunt en wilt,

alles. Rina is arm en ik kan elk rijk meisje krijgen dat ik wil. Is niet zoo, vader? en dat zoudt gij liever zien. Maar, vader, lieve vader,” hij smeekte.... „denk er nog eens aan, en laat ik het nog een herhalen. Wat was ik, wat waren wij zonder Rina? Wie heeft voor mij gezocht? Rina! wie geijverd? Rina! wie gesproken? Rina! wie dien weg afgelegd zonder eind? Rina! wie de rechters overtuigd? Rina! wie mij, wie u, wie ons gered? Rina, Rina, Rina, en altijd Rina en was ik, waren wij niet verloren geweest zonder Rina? Alles was tegen mij, ik was voor de daad aan den molen gevat, men wist dat onze beide huizen en molens geen vrienden waren, en ik kon er niets tegen inbrengen, niets!”

De molenaar viel hem op eens in de rede. „Maar, jongelief” — en er sprak nog een diepe ontroering uit zijn stem, — hij dacht aan het leed, aan de rechters, aan de rechtbank en daarom ook had hij Theo laten uitspreken, — „maar, jongenlief, waarom toch in Gods naam wildet gij aan uw advocaat niet zeggen, wat gij zoo vroeg in het bosch gedaan hadt?”

„Maar, vader, ik heb het hem gezegd, — wandelen!”

„Kom aan, gekheid, altemaal gekheid, wandelen!” hij trok de schouders op, „wandelen door het hooge gras, nat van morgendauw, en uw mes dat in de beek lag, wie gaat zoo wandelen?”

„Laat mij daarvoor zwijgen, vaderlief, ook voor u.” De stem van Theo was buitengewoon ontroerd, zij stakte in zijn keel.

„Dan wil ik het juist weten,” bulderde de molenaar, hij scheen tevreden te zijn een reden gevonden te hebben, waarvoor hij met recht kon uitvaren. „Wat zullen al die geheimen beteekenen, welaa, vooruit, spreek op, en dadelijk, ik wil het weten, en ik beveel het u!”

Theo zag hem aarzelend aan, en toch zoo liefdevol bewogen, hij vatte zijns vaders hand en zeide met zachte stem.

„Vader! ik was eens 's avonds toevallig in den molen, toen gij met zwarten Dries hebt gesproken. Van dat oogeblik af aan, ben ik iederen morgen langs de beek gegaan, voordat het daglicht schemerde. Ik wilde niet dat de minste

vlek kleven zou op den naam en de eer mijns vaders, ik wilde niet dat de menschen met vingers op ons zouden wijzen en zeggen: die kunnen nooit genoeg krijgen, die moeten alles hebben. Zie, lieve vader, ik had mij liever laten veroordeelen, dan ooit voor de rechtbank zeggen, wat ik daar 's morgens vroeg gedaan had. En zou het ons gebaat hebben? Zou het ons niet integendeel hebben nadeel gedaan, en nu, — tranen gingen door zijn stem, — vergeef mij vaderlief, wat ik daar gedaan heb en ook dat ik het u gezegd heb en o, o, vergeef mij ook, dat ik zonder Rina niet leven kan en geef ons uwzegen!"

Nand zweeg. Hij was overwonnen. In zijn hart kookte en bonsde het, maar heel anders als van te voren. Toorn en trots en schaamte, streken met de edelste gevoelens door het edele karakter van zijn kind ten leven gewekt. Hij wilde hevig uitvaren en de tranen in Theo's oogen brachten hem tot zwijgen. Theo zag het en begreep het. Weer vatte hij vaders hand; „ach! vader, laat ons nu alles vergeten, en laten wij ons allen onder elkander liefhebben, ja! toe, vader, zeg ja." Hij sprak het op half fluisterenden toon en zijn stem bleef nog in de keel steken. Zijn hart bonsde in zijn borst, en door zijn gevoel overmand wierp hij zich in de armen van zijn vader.

Nand was overwonnen. Zulk een liefde viel op zijn ijskoud en verstokt hart, als zoete dauw. Het kwam hem voor, alsof nu alles op eens zou vergeven en vergeten zijn, geboet, verzoend. Innig sloot hij Theo in zijne armen en aan zijn hart en zeide: „Gij zijt een goede zoon, Theo, de lieveling zijt ge van uw moeder, maar ook de mijne, ik ook geef u mijn zegen!"

Het was een feestdag voor het gansche dorp.

Alle handen repten zich, oud en jong was in de weer. Het had al den schijn van een triomftocht.

In waarheid was het een triomf. Een triomf van de gerechtigheid, van de deugd, van de liefde. Een triomf en een verzoening.

Want er was vrede en liefde gekomen tusschen de twee buurlieden, de twee molens, tusschen den rijkdom en de

armoede. Men voelde, dat het iets buitengewoons was. Rina en Theo waren de helden van het feest. Met bewondering zagen allen tot hen beiden op. Zij hadden hun geluk waarlijk verdiend. Zoo ging de spraak door het dorp, en de fantasie maakte er nog meer van dan het was.

De jongelieden wisten niet genoeg te verhalen van den heldenmoed der bruid, van den verren gang naar de stad, van hare komst bij de rechters, hoe zij daar op de knieën was gevallen, en de geheele rechtbank aan het wankelen had gebracht, en gesproken, gesproken.... dat het haar niemand zou nagedaan hebben.

De jonge meisjes konden maar niet genoeg uithalen over dien Theo, die was zoo braaf, zoo goed, en zoo heldhaftig en zoo *standvastig*, ziet ge, dat is eigenlijk de hoofdzak, zoo, dat de andere jongelieden van het dorp er een voorbeeld aan zouden nemen. En ja! deden zij zulks maar! ja, maar, het zijn nu ook jongelieden tegenwoordig!

En de ouden, de vaders en moeders, roemden voorzichtigwijze beiden en spraken, dat het loon aan brave kinderen nooit uitblijft, en dat ouderen zegen kinderen huizen bouwt en zoo meer.

En baas Nand was ook al gelukkig, van Ella verstaat zich dat van zelfs, en op de vraag der moeder, aan den baas gedaan: „wat is er nu eigenlijk van die zaak van het molentje, en wie heeft dat gedaan"? maakte baas Nand een geheimzinnig gezicht, nam een gewichtigen schijn aan, legde den vinger langs zijn neus, haalde de schouders op en eindigde met te zeggen: „ja! wie heeft dat gedaan? dat moest zij aan de rechters gaan vragen, die weten het misschien, ik kan het u niet zeggen, — er gaan zooveel zonderlinge dingen om in de wereld, — maar wat zeker is, gij ziet wel dat gij in het vervolg, geen onschuldigen zoo gauw moet betichten."

Dan dropen de nieuwsgierigen af, en baas Nand lachte in zijn dikke vuist.

Zoo was de groote dag dan eindelijk gekomen.

De feestelijke stoet trok uit van den Plasmolen, die toch

voor dien dag niet plaste, maar over en over in groene meien gestoken was, tot de nok van het dak toe; de raderen zagen er echt schilderachtig uit, want tusschen de kleppen en planken staken overal bloemen en groen. Baas Nand had het gewild, er zou bruiloft gegeven worden, dat het geheele dorp er jaren van spreken zou, zoo lang de Plasmolen zou staan, en dat stond bij Nand vast, dat was zoo goed als tot het einde der wereld.

Van baas Nand gesproken, en zijn eigenschap van molenaar in acht nemend, kan men gerust zeggen, dat hem een molensteen van het hart scheen gewenteld te zijn, zoo gelukkig, zoo verjongd toonde hij.

Theo zag er ernstig en gelukkig uit, en Rina met den bruidkrans in het haar, ging zedig aan zijn zij. Geen juweelen, geen pracht smukte de bruid. Geen uithangbord, had Ella gezegd, zij krijgt toch alles wat ik heb. Maar de groote witte doek, die van haar moeder kwam, was met een tros der blauwe bloempjes uit Theo's tuin aan den vijver, vastgestoken.

Aan het dorp begon het feest. De geheele jeugd stond er geschaard, kinderen en ouders, groene bogen en meien van alle zijden, de jongens schoten en knalden dat het een aard had, de meisjes strooiden bloemen.

Er mochten veel bloemen komen, want aan doornen was er tot nu toe geen gebrek geweest.

Men toog ter kerke. De oude pastoor trad aan het altaar en sprak over den ernst des levens, over de toekomst, die men aan God moest overlaten door op God te vertrouwen, en zegende bruid en bruidegom en de gelukkige ouders.

Menige traan werd er geschreid en de afgeloopen jaren gingen in aller geest in herinnering voorbij. En toen naar den molen. Onder elken eereboog moesten bruid en bruidegom stilstaan, en werden zij met een bloemenregen uit de kroon, boven hunne hoofden in het midden opgehangen, overstroemd.

Zoo naderde men den Plasmolen. Hoort, boven hoog, heel hoog, daar wordt er getrild en gejodeld, dat allen opwaarts keken. Jodelkarl was het, die op zijn manier het bruidspaar

zijn gelukwensch bracht. Rina weende. Het was van geluk. Theo drukte haar innig de hand.

Ja! zij zouden op God vertrouwen en de toekomst in Gods hand neerleggen. De laatste boog stond voor den molen, ook hier moest er stilgestaan worden en een regen van de blauwe bloempjes, der herinneringen uit Theo's tuin, viel op hen neer. En nog eens toog het verledene aan hun oog voorbij en vulde het met tranen van dankbaarheid. „En.... dat is nu uit. En ik heb er genoeg van,” bulderde met zijn goedigste stem Nand.

„Lachen en vroolijk zijn, dat willen wij — bah! met dat gezeur. Kom, Rina, ik voer u uw rijk nu binnen. Hier zult gij heerschen maar als... onderkoningin, koningin blijft mijn Ella zoolang zij wil, — want zij regeert zoo zacht en zoo zoet, dat zij baas Nand heeft klaar gespeeld en tot een heel anderen man gemaakt. Nu, Rina, dat hoeft ge niet met Theo, maar nu vooruit en aan tafel. Het heeft lang genoeg geduurd.”

En van de bruiloft op den Plasmolen wordt ten huidigen dagen nog gesproken in het dorp. En de molen staat nu ook nog. Dus komt tot nu toe de profetie van baas Nand uit.

— — — — —
Wij zijn eenige jaren verder.

Het is een Zondagvond en een heerlijke zomerdag. Van het dorp naar den Plasmolen op den weg zien wij een klein gezelschap naderen. Laten wij eerst zeggen, dat in het groot huis, in het dorp, onder aan de beek, baas Nand en Ella, zich hebben teruggetrokken, en den molen aan Theo en Rina overgelaten, van het oogenblik af aan, dat de kleine Ella ware teekenen van leven en luidruchtigheid begon te geven.

„Hoor eens, Ella,” had Nand gezegd, „alles heeft zijn tijd en alles heeft zijn eind. Als wij eens verhuisden naar uw groot huis in het dorp, en lieten de jonge luidjes hier maar huizen, wat dunkt u daarvan?”

En Ella had langzaam toegegeven. En zoo was het gekomen, dat dien Zondagavond het kleine gezelschap terugkeerde uit het dorp, waar men bij de grootouders den namiddag

en avond doorbracht, iets waarop allen zich verheugden van ganscher hart, kinderen, ouders en grootouders.

Maar er waren toch nog jaren verstreken, niet zeer velen, maar toch genoeg om het getal der lievelingen tot vijf te zien aangroeien. De kinderen huppelen voor hen op.

Maar van den molenkant wordt er gezang gehoord. Jodelkarl laat zijn jodeln hooren en de kleinen vliegen vooruit.

Hier Ellaken, hier Theoken, hier kleine Nand, en weldra zaagt ge de twee eersten op arm en schouderen van Jodelkarl, die aanhoudend zingen moest, terwijl een jongere kindervriend kleinen Nand op zijn armen in de hoogte hield, onder het kraaien van het kind. „Neen! Neen! Eetje, nog eens! niet ophouden, kleine Nand moest vliegen, hoog, hoog, hoog!”

En aan lachen en schateren geen gebrek. Een beeld van geluk en zoete tevredenheid dat door den vader en de moeder met de twee jongsten op den arm volmaakt werd, terwijl de kindermeid op korten afstand volgde.

En op den Plasmolen voor het huis stonden Joseph en Truida, al even gelukkig, zij kwamen het Zondagavonduurtje op den molen doorbrengen. Het pad tusschen de twee molens — het molentje was opgebouwd en zag men van verre het rood dak schemeren door het groene loof der boomen heen, — was breed en begaan, de kleine kindervoetjes hadden het verbreed en deden zulks meer en meer.

Een ware weg van vrede en liefde. Allen één hart en één ziel.

EINDE.

IMPRIMATUR

Amstelodami,
die 1 Aug. 1899.

H. J. BORGHOLS.
LIBR. CENS.

